

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีขอบเขตการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. บริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย
  - 1.1 ความเป็นมาและบริบทของโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย
  - 1.2 การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดการ
2. การพัฒนาสมรรถนะครู
  - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ
  - 2.2 ความหมายของสมรรถนะ
  - 2.3 องค์ประกอบของสมรรถนะ
  - 2.4 สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้
  - 2.5 การนำสมรรถนะไปประยุกต์ใช้
3. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้
  - 3.1 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
  - 3.2 การออกแบบการจัดการเรียนรู้
  - 3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 3.4 การสร้างพัฒนาใช้สื่ออุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
  - 3.5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
4. แนวคิดเกี่ยวกับการนำนโยบายของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา
  - 4.1 ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
  - 4.2 ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. การนำนโยบายของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา
  - 5.1 ภาระหน้าที่ของสถานศึกษา
  - 5.2 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
  - 5.3 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
  - 5.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
  - 5.5 การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา

## 5.6 การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง

6. แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

7. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

8. เทคนิคการระดมสมอง

9. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะ

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

10.1 งานวิจัยภายในประเทศ

10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

## 1. บริบทการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย

### 1.1 ความเป็นมาและบริบทของโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย

โรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย ตั้งอยู่เลขที่ 240 หมู่ที่ 9 ตำบลรอบเมือง อำเภอ หนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45210 โทรศัพท์ 043-479173 โทรสาร 043-579174 Website : <http://www.phokwit.ac.th> สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีเนื้อที่ 136 ไร่ เขตพื้นที่บริการ 27 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนโพธิ์แก้วประชาสรรค์ โรงเรียนผาน้ำทิพย์วิทยา โรงเรียนบัณฑิตวิทยา โรงเรียนอนุบาลจรรุณี โรงเรียนบ้านคำโพนสูง โรงเรียนไตรมิตรวิทยา โรงเรียนวังใหญ่หนองผักแว่น โรงเรียนบ้านกุดเต่าวิทยา โรงเรียนบ้านบะยาวบุงโจ้งสามัคคี โรงเรียนสามพานประชาสรรค์ โรงเรียนโคกสว่างหาญไพรวัลย์ โรงเรียนบ้านแก้งศรีสว่าง โรงเรียนบ้านคูเมืองสามัคคีวิทยา โรงเรียนท่าสีดาวิทยา โรงเรียนทรายทองเฉลิมวิทย์ โรงเรียนบ้านหนองแซง โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 11 โรงเรียนหนองแวงบึงงาม โรงเรียนชุมชนบ้านโคกกลางมิตรภาพที่ 84 โรงเรียนเหล่าขุมมันท่าสะอาด โรงเรียนชุมชนบ้านโคกกลางสาขาห้วยค้อ-คำเม็ก โรงเรียนชุมชนหนองแสงโนนสว่าง โรงเรียนหนองคำวิทยา โรงเรียนหนองไฮภูเขาทอง โรงเรียนบ้านโนนปลาแข้ง โรงเรียนบ้านเหล่าโพนงาม โรงเรียนบ้านกุดขุ่น โรงเรียนอนุบาลเมืองหนองพอก โรงเรียนหนองโนราษฎร์บำรุง โรงเรียนบ้านหนองขุ่นวิทยาคาร โรงเรียนบ้านกตตาลดงบังวิทยา โรงเรียนบ้านโพนงามหนองน้ำกิน โรงเรียนบ้านหนองบก โรงเรียนบ้านโคกนาคำ โรงเรียนศรีสวัสดิ์ โรงเรียนหนองพอกพัฒนาประชานุสรณ์ และโรงเรียนบ้านปลาโต

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งชนบท สถานที่ราชการ ส่วนราชการต่างๆ และชุมชนเมืองจะเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจ มีประชากร ประมาณ 66,949 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และนับถือศาสนาพุทธ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ ประเพณี บุญบั้งไฟ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญคูณลาน ประเพณีบวงสรวงพระปิยะมหาราช งานไหว้พระมหาเจดีย์ ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา งานหนองพอกเมืองงาม

เป็นต้น บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียนได้แก่ ทางทิศเหนือได้แก่ วัดสุญญตาป่าดัว ทางทิศใต้ติดกับ วัดพรหมพิทักษ์นารามทางด้านทิศตะวันตกติดกับโรงเรียนหนองพอกพัฒนาประชาสรรค์ ทางด้านทิศ ตะวันออกติดกับป่าชุมชนลักษณะภูมิสังคม อำเภอหนองพอก มีพื้นที่ 599.5 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่าง จากตัวจังหวัดร้อยเอ็ด ประมาณ 75 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาสลับป่าโปร่งและมีภูเขาอยู่ทาง ทิศเหนือและตะวันออก การเดินทางใช้ทางหลวงหมายเลข 2136 (โพนทอง-เลิงนกทา) อำเภอหนองพอกมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือติดกับอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ติด กับอำเภอกุดชุม จังหัดยโสธร อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันออกติดกับอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ทิศตะวันตกติดกับอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด อาชีพหลักของชุมชน คือ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูกข้าว ถั่วลิสง อ้อย มันสำปะหลัง พืชผักสวน คราว และการเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากเป็นอาชีพที่สืบทอดต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษ แต่สภาพดินบางพื้นที่ไม่ ค่อยเหมาะสำหรับการเพาะปลูกจึงทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ มีอาชีพประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อย เช่น โรงสีข้าว อยู่ซ่อมเครื่องจักรกล และอุตสาหกรรมในครัวเรือน เครื่องประดับ เครื่องไม้ ศูนย์ OTOP และมีแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น องค์พระมหาเจดีย์ชัยมงคล ผาหมอกมิวาย น้ำตกถ้ำโสดา อ่างเก็บน้ำห้วยพุงใหญ่ ศูนย์ศิลปาชีพผาน้ำทิพย์ เป็นต้น

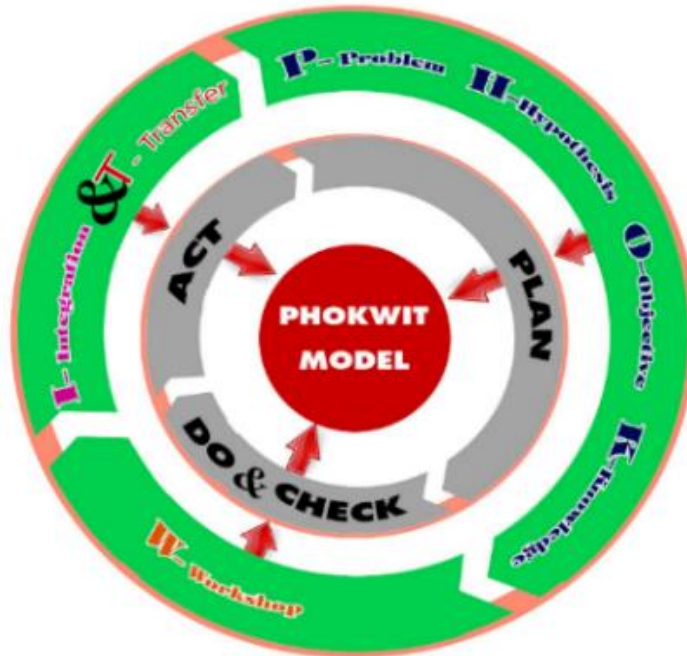
โรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย ผ่านการประเมินและรับรองมาตรฐาน การประเมินคุณภาพ ภายนอก จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) รอบสาม เป็นโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนในฝัน โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนแกนนำในการใช้หลักสูตรการศึกษา ชั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 สถานศึกษาสีขาว โรงเรียนรักการอ่าน โรงเรียนในโครงการโรงเรียน มาตรฐานสากล ผ่านการประเมินได้รับรางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ชั้นพื้นฐาน และเป็นสถานศึกษาพอเพียงซึ่ง โรงเรียนได้กำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษา โดยอิงนโยบายและภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายของจังหวัดร้อยเอ็ด และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 27 โดยได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนทุกรายวิชา และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เน้นระบบการคิดอย่างมีเหตุผล เสริมทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับบริบท ของชุมชน ซึ่งเป็นเมืองเกษตรกรรม เมืองท่องเที่ยว เช่น พระมหาเจดีย์ชัยมงคล ผาหมอกมิวาย น้ำตกถ้ำโสดา อ่างเก็บน้ำห้วยวังนอง ทั้งยังส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่น การทำโหวด การร้องหมอลำ การทอผ้า ทอเสื่อ โดยโรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ เช่น แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ธนาคารชยะ ศูนย์ ICT ห้องสมุด 3 ดี สวนป่าสมุนไพรร เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนได้จัดทำฐานการเรียนรู้ไว้ให้บริการชุมชน ทั้งยังมีเครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และส่งเสริมการ เรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนได้ยึดแนวทางตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลัก

2 เงื่อนไข 3 หลักการ เกิดคุณภาพสมดุล 4 มิติ คือ วัตถุประสงค์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

## 1.2 การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย ส่งเสริมการจัดกิจกรรม โครงการต่าง ๆ พร้อมทั้งติดตามประเมินผลเพื่อนำไปพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายการพัฒนา จัดให้มีการบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและหลากหลาย สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมโครงการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างฐานการเรียนรู้ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม โครงการที่โรงเรียนจัดขึ้นโดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนักเรียนได้ร่วมเรียนรู้กับปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูเป็นที่ปรึกษา พร้อมทั้งประสานความร่วมมือกับชุมชนในการส่งเสริมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนมีกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการกับระบบคุณภาพ PDCA เป็นเครื่องมือที่นำไปใช้เป็นกระบวนการในการบริหารองค์กรให้มีคุณภาพ โดยนำไปใช้ในการดำเนินงานทุกระบบและทุกขั้นตอน ดังนี้

### 1.2.1. การบริหารโรงเรียนด้วยนวัตกรรม PHOKWIT Model



ภาพที่ 2.1 แผนภาพการบริหารโรงเรียนด้วยระบบคุณภาพ PHOKWIT Model

### กระบวนการดำเนินงาน PHOKWIT Model มี 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

**ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (PHOK)** ประกอบด้วย การศึกษาปัญหา (P : Problem) สภาวะแวดล้อมบริบท วิเคราะห์สภาพปัญหาที่พบในปีการศึกษาที่ผ่านมา ประเมินความต้องการจำเป็น ความต้องการของสถานศึกษา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาตั้งสมมติฐาน (H : Hypothesis) เพื่อคาดการณ์ความเป็นไปได้ ก่อนการดำเนินการพัฒนา แล้วกำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขต (O : Objective) ของการพัฒนาบนพื้นฐานขององค์ความรู้ (K : Knowledge) ที่ได้จากการสังเคราะห์ จัดระบบข้อมูล ออกแบบนวัตกรรมหรือวิธีการพัฒนา

**ขั้นที่ 2 การปฏิบัติการและตรวจสอบ (W)** ประกอบด้วย การลงมือปฏิบัติ (W : Workshop) ตามวิธีการที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้ และตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติการ

**ขั้นที่ 3 ขั้นสรุปและขยายผล (IT)** ประกอบด้วย การบูรณาการ (I : Integration) เชื่อมโยงองค์ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติการ ขยายผลองค์ความรู้ (T : Transfer) สู่มูลนิธิ ชุมชน และเครือข่าย

#### 1.2.2 ด้านการสนับสนุนบุคลากร

โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรได้เข้าร่วมอบรม ศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เช่น การเข้าร่วมนำเสนอผลงานยกย่องเชิดชูเกียรติ 10,000 ครูชนคนคุณธรรม ณ จังหวัดกาฬสินธุ์ การเข้าร่วมแสดงนิทรรศการโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดยาเสพติดและอบายมุข ณ จังหวัดมหาสารคาม และยังสามารถศึกษาดูงานด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์อนุรักษ์ระบบนิเวศป่าชายเลน โรงเรียนบางตะบูนวิทยา ตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ศึกษาดูงานโครงการซังห่มันตามพระราชดำริ ตำบลเขากระปุก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ศึกษาดูงานความร่วมมือของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านการทอเสื่อจันทบูร หมู่บ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี บุคลากรได้เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพและแสดงผลงานด้านการเกษตรในโครงการคนกล้า คีนถิ่น smart farmer ณ อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบอย่างและขยายผลสู่บุคคลอื่นและชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ

#### 1.2.3. งบประมาณ

โรงเรียนดำเนินการวางแผนและจัดสรรงบประมาณประจำปีอย่างสมเหตุสมผล เป็นไปตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา สอดคล้องสนับสนุนวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย นำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นฐานในการตัดสินใจ มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลของกิจกรรมเป็นระยะ ทั้งระหว่างการจัดกิจกรรม และหลังจากการจัด

กิจกรรม เพื่อให้การดำเนินการเกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มุ่งเน้นให้มีการเบิกจ่ายงบประมาณให้สอดคล้องกับความจำเป็นอย่างเหมาะสม ถูกต้องตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 พร้อมทั้งมีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้

#### 1.2.4. แหล่งเรียนรู้

โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษา โดยมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิภาพตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความยั่งยืน เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้มีมาตรฐานและความเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ สามารถเข้าถึงการใช้บริการ หรือศึกษาค้นคว้าได้อย่างหลากหลาย และเป็นแหล่งเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง เช่น ศูนย์วิทยบริการ สวนป่าสมุนไพรมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แปลงนาสาธิต โครงการหารายได้ระหว่างเรียน ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องจริยธรรม ห้องปฏิบัติการดนตรี สวนวรรณคดีไทย ศูนย์เรียนรู้บ้านหลังเรียน (นาฏมวยไทย) ศูนย์อาเซียนศึกษา ศูนย์สังคมศึกษา (สพม.27) เป็นต้น

#### 1.2.5. วิธีการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษา

โรงเรียนขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบการบริหารจัดการ PHOKWIT Model หมายถึง การดำเนินงานเป็นขั้นตอนเพื่อนำไปสู่ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

**ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา** โรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อให้เกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำเนินงานอย่างมีระบบ และเกิดการขับเคลื่อนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

**การเตรียมความพร้อมของผู้บริหาร** ผู้บริหารมีความเชื่อมั่น ศรัทธาในหลักคิด มีความรู้ ความเข้าใจอย่าง ลึกซึ้ง สามารถนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติตน และการปฏิบัติงานของตนได้ในการบริหารจัดการ โดยการวางนโยบาย และแผนปฏิบัติงานในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษา ซึ่งผลจากการดำเนินการทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับรางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติ 10,000 ครูชนคนคุณธรรม รางวัลบุคคลที่มีผลงานและนวัตกรรมที่เป็นเลิศ รางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น เป็นต้น

**การเตรียมความพร้อมของครู** โรงเรียนได้ดำเนินการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาในหลักคิด ทำให้ครูมีความรู้

ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติตน และการปฏิบัติงานของตนได้ในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ คือ การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ปีการศึกษาละ 2 ครั้ง จัดอบรมพัฒนาหลักสูตร พัฒนาบุคลากร เข้าร่วมอบรมสัมมนาที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

**การเตรียมความพร้อมของนักเรียน** โรงเรียนได้ดำเนินการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการเยี่ยมบ้านนักเรียน 100 เปอร์เซ็นต์ ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล และจัดกิจกรรม เพื่อเตรียมผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้ดำเนินการ คือ กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมเสริมการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ครอบคลุมเงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม 3 หลักการ คือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 4 มิติ คือ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

**การเตรียมความพร้อมของชุมชน** โรงเรียนได้มีการประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียน โดยจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครอง สร้างเครือข่ายผู้ปกครอง เปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานราชการ เอกชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาและขับเคลื่อนโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การให้คำปรึกษา การสนับสนุนงบประมาณ การเป็นวิทยากร และการเป็นแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา

**การเตรียมความพร้อมของสภาพแวดล้อมของโรงเรียน** โรงเรียนมีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เอื้อต่อการเรียนรู้ คือ สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย และมีแหล่งเรียนรู้ที่มีมาตรฐานมีความพร้อมในการศึกษาเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

**ขั้นที่ 2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้** โรงเรียนจัดทำหลักสูตร/หน่วยการเรียนรู้ ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในทุก ๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งจัดทำสื่อ/นวัตกรรม แหล่งเรียนรู้ และฐานการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

**หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** โรงเรียนจัดทำหน่วยการเรียนรู้ ที่มีสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และประยุกต์ใช้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดสำหรับแต่ละชั้นปีในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ซึ่งได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

**แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** โรงเรียนมอบหมายให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เน้นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ผ่านการวางแผนและการถอดบทเรียนตามหลัก 2 เงื่อนไข 3 หลักการ 4 มิติ

**การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** โรงเรียนกำหนดการจัดการเรียนรู้บูรณาการการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ บูรณาการจัดการเรียนรู้แบบสอดแทรกโดยเน้นการถอดบทเรียนตามหลัก 2 เงื่อนไข 3 หลักการ 4 มิติ

**แหล่งเรียนรู้** โรงเรียนได้จัดทำฐานการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ฐานธนาคารโรงเรียนเพื่อเรียนรู้อยู่อย่างพอเพียง ฐานสุนทรียศาสตร์ พัฒนาคุณภาพชีวิตที่พอเพียง ฐานรู้รักภักดี ฐานคุณค่าด้วยความพอเพียง ฐานคุณธรรมนำจิต ชีวิตมีความสุขบนความพอเพียง ฐานวิถีภูมิชีวิตน้อมนำแนวคิดศาสตร์พระราชา เพื่อชีวาที่พอเพียง ฐานทักษะอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อชีวาที่พอเพียง ฐานสวนป่าสมุนไพร มรดกไทยในความพอเพียง ฐานบ้านหลังเรียนเพื่อชีวิตที่พอเพียง และฐานล้ำหน้าวิทยาการ บนพื้นฐานความพอเพียง อีกทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนมีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

### **ขั้นที่ 3 กิจกรรมโรงเรียน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน**

**กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน** โรงเรียนได้ดำเนินกิจกรรมที่พัฒนาคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน ใน 4 มิติ คือ มิติวัตถุ มิติสังคม มิติสิ่งแวดล้อม และมิติวัฒนธรรม คือ กิจกรรมแนะแนว ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ ชุมนุม กิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ กิจกรรมดูแลเขตพื้นที่รับผิดชอบ กิจกรรมรักษาราชการ กิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น

**กิจกรรมพัฒนาบุคลากร** โรงเรียนได้ดำเนินกิจกรรมที่พัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้หลักคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนเครือข่าย การศึกษา ศึกษาดูงาน การอบรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการเป็นวิทยากร ตลอดจนมีการขยายผลการพัฒนาคุณภาพชีวิต สู่บุคคลในครอบครัว และชุมชน

**กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน** โรงเรียนได้ทำกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงให้กับนักเรียน ครอบครัว และชุมชน เช่น ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ได้เชิญปราชญ์ภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นวิทยากรให้



ความรู้ ร่วมสืบสานอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมปลูกป่าชุมชน ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตความพอเพียงและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มปลูกหมอน เลี้ยงไหม ทอผ้า การทำขนม การแปรรูปอาหาร กลุ่มธนาคาร สหกรณ์ กลุ่มเกษตร Smart farmer เป็นต้น

**ขั้นที่ 4 การวัดผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น** โรงเรียนมีคุณลักษณะหรืออุปนิสัยอยู่ อย่างพอเพียงของผู้บริหาร ครูและบุคลากร นักเรียน และชุมชน ที่เกิดขึ้นหลังจากการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา ดังนี้

**อยู่อย่างพอเพียง** บุคลากรภายในโรงเรียนมีการใช้ชีวิตสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ คิด พูด ทำ อย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ เพื่อให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

**การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้บริหาร** การที่โรงเรียนได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการในการบริหารจัดการโรงเรียน ส่งผลทำให้ผู้บริหารมีคุณลักษณะ ดังนี้

- (1) มีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- (2) สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติตนอย่างเป็นเหตุเป็นผลพอประมาณกับศักยภาพของตน และสอดคล้องกับภูมิสังคม
- (3) มีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ให้กับตนเอง
- (4) สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้คุณธรรมนำความรู้ในการดำเนินชีวิต

**การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากร** โดยมีคุณลักษณะที่เกิดขึ้น ดังนี้

- (1) มีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- (2) สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้
- (3) มีการวางแผน และมีวินัยในการใช้จ่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่าย
- (4) มีการออมทรัพย์ตามศักยภาพ และ/หรือใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และคุ้มค่า
- (5) มีส่วนร่วมในการดูแลการใช้ประโยชน์จากสาธารณะสมบัติอย่างประหยัด และคุ้มค่า
- (6) มีวินัยในตนเอง และดำเนินชีวิตที่ไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน

- (7) มีอุปนิสัยเอื้อเพื่อ แบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น บริจาค ทำบุญทางศาสนา
- 8) ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างสม่ำเสมอ
- (9) มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม

- (10) รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและคุ้มค่า
- (11) มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาและชุมชน
- (12) เห็นคุณค่าและภูมิใจและอนุรักษ์ในวัฒนธรรมไทย ทั้งด้านภาษา การแต่งกาย ประเพณี ศาสนา ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของท้องถิ่น
- (13) มีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้สถานศึกษา ชุมชน สังคม ดำเนินการสืบทอดสานต่อ รักษาวัฒนธรรม ไทย และมรดกของชุมชน สังคมและประเทศชาติ

**การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนักเรียน** โดยนักเรียนเกิดคุณลักษณะ ดังนี้

- (1) มีวินัยในตนเอง
- (2) มีการออมทรัพย์ตามศักยภาพหรือเป็นแบบอย่างในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

- (3) ไม่เบียดเบียน หรือสร้างความเดือดร้อนให้ตัวเองและผู้อื่น
- (4) เป็นแบบอย่างในการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม
- (5) มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม

- (6) รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและคุ้มค่า
- (7) อนุรักษ์ ฟื้นฟู สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาและชุมชน

- (8) เห็นคุณค่า ภูมิใจและอนุรักษ์ในวัฒนธรรมไทย ทั้งด้านภาษา การแต่งกาย ประเพณี ศาสนา และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น

- (9) มีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้สถานศึกษาชุมชน สังคม ดำเนินการสืบทอดสานต่อ รักษาวัฒนธรรมไทยและมรดกของชุมชน สังคมและประเทศชาติ

**การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน** จากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการ ใช้ภายในโรงเรียน และเผยแพร่สู่ชุมชนทำให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

**ขั้นที่ 5 การสร้างเครือข่ายและขยายผล** โรงเรียนได้มีการสร้างเครือข่าย และระบบการจัดการการศึกษาคุณภาพ

**ขยายผลสู่โรงเรียนเครือข่าย** โรงเรียนมีการขยายผลการขับเคลื่อนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ภายนอกสถานศึกษา โดยเป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นที่เลี้ยงให้คำปรึกษาแก่โรงเรียนที่ต้องการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียง

**ขยายผลสู่ชุมชน** โรงเรียนมีการขยายผลเข้าสู่ชุมชนโดยผ่านนักเรียน ผู้ปกครอง และครอบครัว สร้างการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน และโรงเรียนเป็นต้นแบบการขับเคลื่อนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

## 2. การพัฒนาสมรรถนะครู

### 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2548: 5) ได้กล่าวถึง แนวคิดเรื่องสมรรถนะว่า เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1973 โดยศาสตราจารย์ เดวิด ซี แม็คเคลแลน (David, McClelland) นักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งได้ทำการพัฒนาแบบทดสอบทางบุคลิกภาพเพื่อศึกษา พบว่าบุคคลที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้นควรต้องมีทัศนคติและนิสัยอย่างไรเพื่อกำหนดเป็นสมรรถนะของการปฏิบัติงาน แม็คเคลแลน ได้ใช้ความรู้ในเรื่องเหล่านี้ช่วยแก้ไขปัญหาการคัดเลือกบุคลากรให้แก่หน่วยงานของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้แก่ปัญหาการคัดเลือก ที่เน้นการวัดความถนัดที่ทำให้คนผิวดำและชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ไม่ได้สำหรับการคัดเลือก (ซึ่งผิดกฎหมาย) และปัญหาผลการทดสอบความถนัดที่มีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงานน้อยมาก (ซึ่งแสดงว่า การทดสอบความถนัดไม่สามารถทำนายผลการปฏิบัติงานได้) แม็คเคลแลน ได้เก็บข้อมูลของกลุ่มผู้ที่มีผลการปฏิบัติงานโดดเด่นและผู้ที่ไม่ได้มีผลงานโดดเด่นด้วยการสัมภาษณ์ พบว่า สมรรถนะเกี่ยวกับความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงาน ไม่ใช่การทดสอบด้วยแบบทดสอบความถนัด บทความเรื่อง *Testing for Competence rather than for Intelligence* ของแม็คเคลแลน ที่ตีพิมพ์ ในปี 1973 ได้รับการกล่าวถึง อย่างกว้างขวางจากนักวิชาการทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตามแม็คเคลแลนก็ได้ทำให้เรื่องสมรรถนะได้รับความสนใจศึกษาและ ใช้กันต่อ ๆ มาจนถึงทุกวันนี้ แนวคิดเรื่องสมรรถนะสามารถอธิบายด้วยโมเดลภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg Model) ซึ่งอธิบายได้ว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็ง โดยมีส่วนที่เห็นได้ง่ายและพัฒนาได้ง่าย คือ ส่วนที่ลอยอยู่เหนือน้ำ นั่นคือ องค์ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่บุคคลมีอยู่และส่วนใหญ่ที่มองเห็นได้ยากอยู่ใต้น้ำ ได้แก่ แรงจูงใจ อุปนิสัย ภาวลักษณะภายใน และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม ส่วนที่อยู่ใต้น้ำนี้มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลอย่างมากและเป็นส่วนที่พัฒนาได้ยากการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมในการทำงานอย่างใดขึ้นอยู่กับคุณลักษณะที่บุคคลมีอยู่ซึ่งอธิบายด้วยโมเดลภูเขาน้ำแข็ง คือ ทั้งความรู้ ทักษะ/ความสามารถ (ส่วนที่อยู่เหนือน้ำ) และคุณลักษณะอื่น ๆ (ส่วนที่อยู่ใต้น้ำ) ของบุคคลนั้น ๆ

สำหรับส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่อยู่ใต้น้ำนั้นเป็นส่วนที่มีปริมาณมากกว่า สังเกตและวัดได้ยากกว่า และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าส่วนต่าง ๆ นี้ ได้แก่ บทบาทที่ แสดงออกต่อสังคม (Social Role) คือ บทบาทที่บุคคลแสดงออกต่อผู้อื่น ภาพลักษณ์ภายใน (Self-Image) คือ ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์และคุณค่าของตน อุปนิสัย (Traits) คือ ความเคยชิน ในพฤติกรรมซ้ำ ๆ ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง และแรงผลักดันเบื้องต้น (Motives) คือ จินตนาการ แนวโน้มวิธีคิด วิธีปฏิบัติ ตนอันเป็นไป โดยธรรมชาติของบุคคล ส่วนที่อยู่เหนือน้ำนั้นเป็นส่วนที่สัมพันธ์กับเขาวนปัญญาของบุคคล ซึ่งการที่บุคคลมีเพียงความฉลาดที่ทำให้เขาสามารถเรียนรู้องค์ความรู้และทักษะได้ เท่านั้นยังไม่เพียงพอที่จะทำให้เขาเป็นผู้ที่มีผลการปฏิบัติงานที่โดดเด่น บุคคลจำเป็นต้องมีแรงผลักดันเบื้องต้น อุปนิสัยภาพลักษณ์ภายใน และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคมที่เหมาะสมด้วย จึงจะทำให้เขาสามารถเป็นผู้ที่มีผลงานโดดเด่นได้จากการเสนอบทความทางวิชาการของ David McClelland

นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัย ฮาวาร์ด ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่ดี (Excellent Performer) ของบุคคลในองค์กร กับระดับทักษะความรู้ความสามารถ โดยระบุว่า การวัด IQ และการทดสอบบุคลิกภาพเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมในการทำนายความสามารถ (Competency) ช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ได้พัฒนาระบบความสามารถเชิงสมรรถนะขึ้นมาและทำวิจัยพิสูจน์ว่าความสำเร็จในงาน และผลของการปฏิบัติงานนั้นขึ้นอยู่กับคุณลักษณะภายในบุคคลมากกว่า IQ คุณลักษณะภายในประกอบด้วย ทศนคติค่านิยม ความเชื่อที่สั่งสม ภายในตัวบุคคลซึ่งมีผลต่อการแสดงออก และการสร้างผลงานของคน Competency Model ตามแนวคิดของ McClelland (Iceberg Model) เป็นต้นแบบของการศึกษาวิจัย Competency ในเวลาต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ มักมีการอธิบายด้วยโมเดลภูเขาน้ำแข็ง ซึ่งอธิบายความแตกต่าง ระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับน้ำแข็ง โดยมีส่วนที่เห็นได้ง่าย คือ ส่วนที่ลอยอยู่เหนือน้ำ นั่นคือ องค์ความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่บุคคลมีอยู่ และส่วนใหญ่ที่มองเห็นได้ยากคือส่วนอยู่ใต้น้ำ ได้แก่ แรงจูงใจ อุปนิสัย ส่วนที่อยู่ใต้น้ำนี้มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลและเป็นส่วนที่พัฒนายาก นอกจากนี้ McClelland ได้เปรียบเทียบความหมายของสมรรถนะไว้ในหนังสือ The Competency of Foundation โดยอธิบายบุคลิกลักษณะ (Characteristic) ของคนเปรียบเสมือนภูเขาน้ำแข็งสิ่งที่อยู่เหนือน้ำสามารถสังเกตเห็นได้ง่าย ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังต่อไปนี้

1. ทักษะ (Skill) หมายถึง สิ่งที่บุคคลรู้และสามารถทำได้เป็นอย่างดี เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะในการขับรถ เป็นต้น
2. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง สิ่งที่บุคคลรู้ และเข้าใจในหลักการ แนวคิดเฉพาะด้าน เช่น มีความรู้ด้านบัญชี มีความรู้ด้านการตลาด การเมือง เป็นต้น ส่วนที่อยู่ใต้น้ำ สังเกตเห็นได้ยาก
3. บทบาททางสังคม (Social Role) หมายถึง สิ่งที่บุคคลต้องการสื่อให้บุคคลอื่นในสังคมเห็นว่า ตัวเขามีบทบาทอย่างไรต่อสังคม เช่น ชอบช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

4. ภาพพจน์ที่รับรู้ตัวเอง (Self-Role) หมายถึง ภาพพจน์ที่บุคคลสนองตัวเองว่าเป็นอย่างไร เช่น เป็นผู้นำ เป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นศิลปิน เป็นต้น

5. อุปนิสัย (Traits) หมายถึง ลักษณะนิสัยใจคอของบุคคลที่เป็นพฤติกรรมถาวร เช่น เป็นคนใจเย็น เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น

6. แรงกระตุ้น หรือแรงจูงใจ (Motive) หมายถึง พลังขับเคลื่อนที่เกิดจากภายในจิตใจของบุคคลที่จะส่งผลกระทบต่อกรกระทำ เช่น เป็นคนที่มีความต้องการผลสำเร็จ การกระทำสิ่งต่าง ๆ จึงออกมาในลักษณะของการมุ่งไปสู่ความสำเร็จตลอดเวลาปี 1982 Richard Boyatzis ได้เขียนหนังสือ “The Competent Manager : A Model of Effective Performance” โดยได้ใช้คำว่า “Competencies” เป็นคนแรกและปี 1996 เขาได้นิยามความสามารถในงานเป็นคุณลักษณะที่อยู่ภายในบุคคลซึ่งนำไปสู่หรือเป็นสาเหตุให้ผลงานมีประสิทธิภาพและเน้นว่า “คุณลักษณะที่อยู่ภายใน” เป็นทักษะไม่ใช่พฤติกรรมเพราะเป็นสิ่งที่กำหนดอยู่ภายในบุคคลนั้นทำให้เกิดคุณลักษณะที่แตกต่างอย่างสำคัญมากเนื่องจากขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จะเกิดขึ้นก็เมื่อมีการกำหนดหรือเหตุผลจากสิ่งที่อยู่ภายในปี 1994 Gary Hamel และ C.K.Prahalad เขียนหนังสือ “Competing for the Future” ได้นำเสนอสิ่ง ที่เรียกว่า “Core Competencies” ความสามารถหลักของธุรกิจโดยระบุว่าสิ่งนี้เท่านั้นที่จะทำให้ธุรกิจชนะในการแข่งขันและเป็นสิ่งที่คู่แข่งไม่อาจลอกเลียนแบบได้ ต่อมาได้มีการนำแนวความคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ในงานบริหารบุคคลหน่วยงานราชการของสหรัฐอเมริกามากยิ่งขึ้นโดยการกำหนดปัจจัยพื้นฐานว่า ในตำแหน่งงานหนึ่งนั้นจะต้องมีพื้นฐานทักษะ ความรู้ และความสามารถหรือพฤติกรรมสัใดบ้างและอยู่ในระดับใดจึงจะทำให้บุคลากรนั้นมีคุณลักษณะที่ดีมีผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงและได้ผลการปฏิบัติงานตรง ตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ส่วนผู้ที่นำเอาคำว่า Core Competency มาใช้เป็นคนแรกได้แก่ Prahalad และ Gary Hamel สำหรับประเทศไทยได้มีการนำแนวความคิด Competency มาใช้ในองค์การที่เป็นเครือข่ายบริษัทข้ามชาติชั้นนำ ก่อนที่จะแพร่หลายเข้าไปสู่บริษัทชั้นนำของประเทศเช่น เครือปูนซีเมนต์ไทย ซินคอร์-เปอเรชั่น ไทยธนาคาร ปตท. เป็นต้น เนื่องจากภาคเอกชนที่ได้นำแนวคิด Competency ไปใช้และเกิดผลสำเร็จอย่างเห็นได้ชัดเจนดังเช่น กรณีของเครือปูนซีเมนต์ไทยมีผลให้เกิดการตื่นตัวในวงราชการ โดยได้มีการนำแนวคิดนี้ไปทดลองใช้ในหน่วยราชการโดยสำนักงานข้าราชการพลเรือนได้จ้างบริษัท Hay Group เป็นที่ปรึกษาในการนำแนวความคิดนี้มาใช้ในการพัฒนาข้าราชการพลเรือนโดยในระยะแรกได้ทดลองนำแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยยึดหลักสมรรถนะ (Competency Based Human Resource Development) มาใช้ในระบบการสรรหาผู้บริหารระดับสูง ในระบบราชการไทยและกำหนดสมรรถนะของข้าราชการที่จะสรรหาในอนาคต

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะจึงสรุปได้ว่า สมรรถนะมีจุดเริ่มต้นมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมรอบ ๆ องค์การซึ่งทำให้องค์การต้องปรับตัวตามการ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญจะมีบทบาทต่อการนำพาองค์การไปสู่ยุคใหม่ ซึ่งเรียกว่า ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้องค์การจึงต้องการคนที่มีประสิทธิภาพสูงมีการเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนและผลักดันให้องค์การสร้างความรู้ของตนเองและเป็นองค์การที่มีประสิทธิภาพสูง ด้วยดังนั้นจึงได้มีการปรับปรุงแนวคิดการบริหารคนขึ้นโดยมุ่งให้ความสำคัญกับสมรรถนะคนเป็นหลัก จากแนวความคิดเกี่ยวกับสมรรถนะข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าความแตกต่างระหว่างบุคคลเปรียบเทียบได้กับภูเขาน้ำแข็ง โดยมีส่วนที่เห็นได้ง่ายและพัฒนาได้ง่าย คือ ส่วนที่ลอยอยู่เหนือน้ำ นั่นคือ องค์ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่บุคคลมีอยู่และส่วนใหญ่มองเห็นได้ยากอยู่ใต้น้ำ ได้แก่ แรงจูงใจ อุปนิสัย ภาพลักษณ์ภายใน และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม ส่วนที่อยู่ใต้น้ำนี้มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลอย่างมากและเป็นส่วนที่พัฒนาได้ยาก การที่บุคคลจะมีพฤติกรรมในการทำงานอย่างใดขึ้นอยู่กับคุณลักษณะที่บุคคลมีอยู่ ซึ่งอธิบายด้วยโมเดลภูเขาน้ำแข็ง คือ ทั้งความรู้ ทักษะ/ความสามารถ (ส่วนที่อยู่เหนือน้ำ) และคุณลักษณะอื่น ๆ (ส่วนที่อยู่ใต้น้ำ) ของบุคคลนั้น ๆ สำหรับส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่อยู่ใต้น้ำนั้นเป็นส่วนที่มีปริมาณมากกว่า สังเกตและวัดได้ยากกว่า และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าส่วนต่าง ๆ

## 2.2 ความหมายของสมรรถนะ

ณรงศ์วิทย์ แสนทอง (2547: 10-11) ได้ให้ความหมายของสมรรถนะไว้ว่า สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ความสามารถทักษะและแรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเป้าหมายของงานในตำแหน่งสมรรถนะแต่ละตัวจะมี ความสำคัญต่องานแต่ละงานแตกต่างกันไป

นิสดารก์ เวชยานนท์ (2553: 48) ได้ให้ความหมายของสมรรถนะไว้ว่า สมรรถนะ หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้คนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุรชัย พรหมพันธุ์ (2554: 188) ได้ให้ความหมายของสมรรถนะไว้ว่า สมรรถนะ หมายถึง การแสดงถึงความสามารถที่จำเป็นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงานนั้น

จากความหมายของสมรรถนะที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้จึงสรุปได้ว่า สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นผลมาจากความรู้ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่น และนำไปสู่การทำงานที่มีผลการปฏิบัติงานดีและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

## 2.3 องค์ประกอบของสมรรถนะ

นักวิชาการหลายท่านได้จำแนกองค์ประกอบของสมรรถนะ ไว้ดังนี้

McClelland (2010: 57-83) ได้เสนอองค์ประกอบของสมรรถนะไว้ว่า องค์ประกอบของสมรรถนะมี 5 ส่วน คือ

1. ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ เช่น ความรู้ด้านเครื่องยนต์ เป็นต้น

2. ทักษะ (Skill) คือ สิ่งที่ต้องการให้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นทักษะทางคอมพิวเตอร์ทักษะทางการถ่ายทอดความรู้เป็นต้นทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้และสามารถปฏิบัติได้อย่างแคล่วคล่องว่องไว

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) คือเจตคติค่านิยมและความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนหรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็นเช่นความมั่นใจในตนเองเป็นต้น

4. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น คนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้หรือมีลักษณะเป็นผู้นำเป็นต้น

5. แรงจูงใจ / เจตคติ (Motives / attitude) เป็นแรงจูงใจหรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมายหรือมุ่งสู่ความสำเร็จเป็นต้น

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2547: 11-16) ได้เสนอองค์ประกอบของสมรรถนะไว้ว่า องค์ประกอบของสมรรถนะสามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

1. แรงขับเคลื่อนภายใน (Motive) หมายถึง พลังภายในซึ่งอยู่ในส่วนลึกของคนที่มีส่วนช่วยให้คนเกิดแรงจูงใจในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความมุ่งมั่นและทุ่มเท ซึ่งพลังภายในนี้อาจจะมีเหตุปัจจัยหรือเกิดแรงบันดาลใจแตกต่างกัน เช่น บางคนมีแรงจูงใจในการต่อสู้ชีวิตเพราะลูก บางคนมีแรงจูงใจในชีวิตเพราะต้องการการยอมรับจากคนอื่น ฯลฯ พลังภายในเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากของสมรรถนะเพราะเปรียบเสมือนขุมพลังงานที่บ่งชี้ว่าคนอยากทำงานหรือไม่ และคนแต่ละคนมี ไม่เท่ากันแต่เป็นส่วนที่สามารถสร้างได้

2. อุปนิสัย (Trait) หมายถึง ลักษณะนิสัยใจคอของคนซึ่งลักษณะนิสัยใจคอนี้มักจะ เป็นสิ่งที่เกิดและอยู่กับคนมานานเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ สะสมมาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นนิสัยประจำตัวของคน ๆ นั้นไปโดยอัตโนมัติ เช่น นิสัยโมโหร้าย นิสัยใจอ่อน ฯลฯ องค์ประกอบในส่วนนี้เป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการบริหารคนเพราะเป็นส่วนที่พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงยากมาก ดังนั้นต้องอาศัยการควบคุมหรือป้องกันไม่ให้คนได้มีโอกาสนำเอานิสัยที่ไม่ดีออกมาใช้เท่านั้น

3. การรับรู้ตนเอง (Self-Image) หมายถึง ความเชื่อและทัศนคติที่มีต่อตัวเอง องค์ประกอบข้อนี้เป็นตัวกำหนดลักษณะพฤติกรรมของคนว่าควรจะแสดงออกอย่างไร เช่น บางคนชอบคิดว่าตนเองไม่เก่ง ทำให้ เกิดพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการขาดความเชื่อมั่นในตนเองมักจะยกย่องคนอื่นและดูถูกตัวเอง ฯลฯ องค์ประกอบนี้ถึงแม้ว่าบางเรื่องจะอยู่กับคนมานานแต่ก็พอที่จะปรับเปลี่ยน

4. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ข้อมูล ข้อเท็จจริง ที่คนมีอยู่และสามารถนำมา เชื่อมโยงกันออกมาเป็นองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้ เช่น ความรู้ในงาน ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ฯลฯ ซึ่งความรู้ถือเป็นองค์ประกอบที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนั้นองค์ประกอบในส่วนนี้จึงไม่ จีรังยั่งยืนเพราะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

5. ทักษะ (Skill) หมายถึง ความสามารถในการลงมือปฏิบัติหรือแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญหรือความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเช่น ทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ฯลฯ ซึ่งทักษะถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการทำงานเพราะบางงานต้องการทักษะเฉพาะด้าน และทักษะมักจะต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้และฝึกฝนมากกว่าองค์ประกอบเรื่องความรู้ Rylatt, A. and Lohan (1995: 204) ได้เสนอองค์ประกอบของสมรรถนะไว้ว่า องค์ประกอบของแต่ละสมรรถนะ ดังนี้

1. บทบาทหลัก (Key Role) อธิบายถึงกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ ตามของผู้ปฏิบัติแต่ละบุคคลมีต่อองค์กรในระหว่างที่ทำงานอยู่

2. หน่วยของสมรรถนะ (Unit of Competency) อธิบายถึงหน้าที่หลักหรือกลุ่มของทักษะของงานอย่างกว้าง ๆ

3. ส่วนประกอบของสมรรถนะ (Element of Competency) เป็นการอธิบายถึงรายละเอียดเพิ่มมากขึ้นจากหน่วยย่อยนั้น ๆ โดยกล่าวถึงการกระทำหรือผลลัพธ์ที่แสดงให้เห็นหรือวัดได้ ซึ่งอาจจะระบุออกมาในลักษณะของปัจจัยนำเข้า (Input) หรือผลลัพธ์ (Output) ก็ได้

4. เกณฑ์การปฏิบัติงาน (Performance Criteria) เป็นระดับความต้องการหรือมาตรฐานของผลการปฏิบัติงานในแต่ละส่วนประกอบของสมรรถนะ ซึ่งต้องระบุให้เชื่อมโยงกันระหว่างสมรรถนะและความชัดเจนของผลสำเร็จ

5. เงื่อนไข (Condition) เป็นความคาดหวังในการปฏิบัติงาน

6. คำแนะนำ (Evidence Guide) อธิบายครอบคลุมถึงเนื้อหาและกลยุทธ์ของการประเมินปัญหาต่าง ๆ ของแต่ละหน่วยสมรรถนะและความสัมพันธ์ไปยังหน่วยอื่น ๆ และให้ความชัดเจนเกี่ยวกับสมรรถนะซึ่งอาจจะทำเป็นคู่มือหรือเอกสารประกอบ

ซูซีย์ สมิททิไกร (2550 : 28-30) ได้เสนอองค์ประกอบของสมรรถนะไว้ว่า องค์ประกอบของสมรรถนะมี 5 ด้าน ดังนี้

1. ตัวแบบสมรรถนะ (Competency Model) เป็นกรอบแนวคิดที่ จะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยง และเหตุผลของการจัดทำระบบสมรรถนะของหน่วยงาน ซึ่งจะเริ่มจากการนำเอา วิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์วัฒนธรรมองค์การ และปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นตัวตั้ง เพื่อนำไปเป็นหลักในการพิจารณาเพื่อให้ตอบสนองต่อวิสัยทัศน์พันธกิจ กลยุทธ์และเป้าหมาย

2. ประเภทของสมรรถนะ (Competency Categories) ประกอบด้วยสมรรถนะ 3 ประเภท ได้แก่ สมรรถนะหลัก สมรรถนะตามสายงาน และสมรรถนะตามบทบาท

3. ชื่อและนิยามของสมรรถนะ (Competency Name and Definition) สมรรถนะแต่ละด้านจะต้องมีชื่อเรียกและคำนิยามหรือความหมายที่ชัดเจน เพื่อที่จะสื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน มีความเข้าใจตรงกัน



4. ระดับความเชี่ยวชาญ (Proficiency Scale) คือ ระดับความสามารถหรือระดับพฤติกรรมของสมรรถนะในแต่ละด้าน ซึ่งจะนำไปใช้ เป็นหลักในการกำหนดว่าบุคลากรในองค์กร จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญในสมรรถนะแต่ละด้านมากน้อยเพียงไร ซึ่งโดยทั่วไปจะกำหนดระดับของพฤติกรรมไว้ 4-6 ระดับ

5. ตัวชี้วัดเชิงพฤติกรรม (Behavioral Indicators) คือ สิ่งที่จะบ่งบอกว่าบุคลากรแต่ละคนมีระดับของความเชี่ยวชาญหรือระดับของพฤติกรรมอยู่ ในระดับที่ต้องการหรือไม่ จากการกล่าวถึงองค์ประกอบของนักวิชาการ นักการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบของสมรรถนะประกอบด้วย 1. ความรู้ (Knowledge) 2. ทักษะ (Skill) 3. แรงจูงใจ / เจตคติ (Motives/attitude)

#### 2.4 สมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้

การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในองค์กร เป็นพันธกิจที่สำคัญของทุกองค์กร เพราะสมรรถนะเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งองค์กรจะต้องค้นหาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของบุคลากรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพและค้นหาเทคนิควิธีการในการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อความสำเร็จของบุคลากรแต่ละคนในองค์กร (วิทยา จันท์ศิริ. 2551: 45) ปัจจัยแห่งความสำเร็จขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ เพราะครูเป็นผู้พัฒนาการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ดังนั้น ครูจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาสมรรถนะให้สูงขึ้น และสมรรถนะที่จำเป็นต้องพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง ก็คือ สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อครูจะได้นำไปปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นตัวจักรสำคัญที่เปรียบเสมือนหัวใจของสถานศึกษา ทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดทิศทาง พร้อมทั้งเป็นผู้ให้การส่งเสริม สนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549: 84-88) ได้กำหนดสมรรถนะในการจัดทำมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ใช้สำหรับผู้ที่เข้าสู่วิชาชีพครู ซึ่งจำแนกเป็นมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน โดยในมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพได้มีการกำหนดสมรรถนะแล้ว ส่วนมาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน ยังมิได้กำหนดสมรรถนะ สมรรถนะภายใต้มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มีรายละเอียด ดังนี้

##### 1. มาตรฐานความรู้

มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรองโดยมีความรู้ ดังต่อไปนี้

1. ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู
2. การพัฒนาหลักสูตร
3. การจัดการเรียนรู้
4. จิตวิทยาสำหรับครู

5. การวัดและประเมินผลการศึกษา
6. การบริหารจัดการในห้องเรียน
7. การวิจัยทางการศึกษา
8. นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา
9. ความเป็นครู

## 2. มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ

ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านการประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภา กำหนด ดังต่อไปนี้

1. การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน
2. การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

### สาระความรู้และสมรรถนะครูตามมาตรฐานความรู้

#### 1. ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู

##### สาระความรู้

1. ภาษาไทยสำหรับครู
2. ภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สำหรับครู
3. เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครู

##### สมรรถนะ

1. สามารถใช้ทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนภาษาไทย เพื่อการสื่อความหมายได้อย่างถูกต้อง
2. สามารถใช้ทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนภาษาอังกฤษ หรือภาษาต่างประเทศ อื่น ๆ เพื่อการสื่อความหมายได้อย่างถูกต้อง
3. สามารถใช้คอมพิวเตอร์พื้นฐาน

#### 2. การพัฒนาหลักสูตร

##### สาระความรู้

1. ปรัชญา แนวคิดทฤษฎีการศึกษา
2. ประวัติความเป็นมาและระบบการจัดการศึกษาไทย
3. วิสัยทัศน์และแผนพัฒนาการศึกษาไทย
4. ทฤษฎีหลักสูตร
5. การพัฒนาหลักสูตร
6. มาตรฐานและมาตรฐานช่วงชั้นของหลักสูตร

7. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
8. ปัญหาและแนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตร

#### สมรรถนะ

1. สามารถวิเคราะห์หลักสูตร
2. สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรได้อย่างหลากหลาย
3. สามารถประเมินหลักสูตรได้ทั้งก่อนและหลังการใช้หลักสูตร
4. สามารถจัดทำหลักสูตร

### **3. การจัดการเรียนรู้**

#### สาระความรู้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน
2. รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
3. การออกแบบและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
4. การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้
5. การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม
6. เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้
7. การใช้และการผลิตสื่อและการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้
8. การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
9. การประเมินผลการเรียนรู้

#### สมรรถนะ

1. สามารถนำประมวลรายวิชามาจัดทำแผนการเรียนรู้รายภาค และตลอดภาค
2. สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
3. สามารถเลือกใช้ พัฒนา และสร้างสื่อ อุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และจำแนกระดับการเรียนรู้

ของผู้เรียนจากการประเมินผล

### **4. จิตวิทยาสำหรับครู**

#### สาระความรู้

1. จิตวิทยาพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการมนุษย์
2. จิตวิทยาการศึกษา
3. จิตวิทยาการแนะแนวและให้คำปรึกษา

สมรรถนะ

1. เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน
2. สามารถช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้และพัฒนาได้ตามศักยภาพของตน
3. สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
4. สามารถส่งเสริมความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

**5. การวัดและประเมินผลการศึกษา**สาระความรู้

1. หลักการและเทคนิคการวัดและประเมินผลทางการศึกษา
2. การสร้างและการใช้เครื่องมือวัดผลและประเมินผลทางการศึกษา
3. การประเมินผลตามสภาพจริง
4. การประเมินผลจากแฟ้มสะสมงาน
5. การประเมินภาคปฏิบัติ
6. การประเมินผลแบบย่อยและแบบรวม

สมรรถนะ

1. สามารถวัดและประเมินผลได้ตามสภาพความเป็นจริง
2. สามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และหลักสูตร

**6. การบริหารจัดการในห้องเรียน**สาระความรู้

1. ทฤษฎีและหลักการบริหารจัดการ
2. ภาวะผู้นำทางการศึกษา
3. การคิดอย่างเป็นระบบ
4. การเรียนรู้วัฒนธรรมองค์กร
5. มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร
6. การติดต่อสื่อสารในองค์กร
7. การบริหารจัดการชั้นเรียน
8. การประกันคุณภาพการศึกษา
9. การทำงานเป็นทีม
10. การจัดทำโครงการทางวิชาการ
11. การจัดโครงการฝึกอาชีพ
12. การโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนา
13. การจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ

#### 14. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน

##### สมรรถนะ

1. มีภาวะผู้นำ
2. สามารถบริหารจัดการในชั้นเรียน
3. สามารถสื่อสารได้อย่างมีคุณภาพ
4. สามารถในการประสานประโยชน์
5. สามารถนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ

#### 7. การวิจัยทางการศึกษา

##### สาระความรู้

1. ทฤษฎีการวิจัย
2. รูปแบบการวิจัย
3. การออกแบบการวิจัย
4. กระบวนการวิจัย
5. สถิติเพื่อการวิจัย
6. การวิจัยในชั้นเรียน
7. การฝึกปฏิบัติการวิจัย
8. การนำเสนอผลงานวิจัย
9. การค้นคว้า ศึกษางานวิจัยในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้
10. การใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ปัญหา
11. การเสนอโครงการเพื่อทำวิจัย

##### สมรรถนะ

1. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน
2. สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียน

#### 8. นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา

##### สาระความรู้

1. แนวคิด ทฤษฎี เทคโนโลยี และนวัตกรรมการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพ
2. เทคโนโลยีและสารสนเทศ
3. การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีและสารสนเทศ
4. แหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
5. การออกแบบ การสร้าง การนำไปใช้ การประเมินและการปรับปรุงนวัตกรรม

การเรียนรู้

### สมรรถนะ

1. สามารถเลือกใช้ออกแบบสร้างและปรับปรุงนวัตกรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี
2. สามารถพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี
3. สามารถแสวงหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

## 9. ความเป็นครู

### สาระความรู้

1. ความสำคัญของวิชาชีพครู บทบาท หน้าที่ และภาระงานของครู
2. พัฒนาการของวิชาชีพครู
3. คุณลักษณะของครูที่ดี
4. การสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู
5. การเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถภาพความเป็นครู
6. การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และการเป็นผู้นำทางวิชาการ
7. เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู
8. จรรยาบรรณของวิชาชีพครู
9. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

### สมรรถนะ

1. รัก เมตตา และปรารถนาดีต่อผู้เรียน
2. อดทนและยอมรับผิด
3. เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และเป็นผู้นำทางวิชาการ
4. มีวิสัยทัศน์
5. ครีธาในวิชาชีพครู
6. ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู

### สาระการฝึกทักษะและสมรรถนะของครูตามมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพครู

#### 1. การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน

##### สาระการฝึกทักษะ

1. การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานศึกษา
2. ฝึกปฏิบัติการวางแผนการศึกษาผู้เรียน โดยการสังเกต สัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูล และนำเสนอผลการศึกษา
3. มีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร รวมทั้งการนำหลักสูตรไปใช้

4. ฝึกการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษา  
 5. ฝึกปฏิบัติการดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานศึกษา

6. การจัดทำโครงการทางวิชาการ

#### สมรรถนะ

1. สามารถศึกษาและแยกแยะผู้เรียนได้ตามความแตกต่างของผู้เรียน  
 2. สามารถจัดทำแผนการเรียนรู้  
 3. สามารถฝึกปฏิบัติการสอน ตั้งแต่การจัดทำแผนการสอน ปฏิบัติการสอน ประเมินผล และปรับปรุง

4. สามารถจัดทำโครงการทางวิชาการ

## 2. การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

### สาระการฝึกทักษะ

1. การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา
2. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การจัดกระบวนการเรียนรู้
4. การเลือกใช้ การผลิตสื่อและนวัตกรรมที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้
5. การใช้เทคนิคและยุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้
6. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
7. การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน
8. การนำผลการประเมินมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
9. การบันทึกและรายงานผลการจัดการเรียนรู้
10. การสัมมนาทางวิชาการ

#### สมรรถนะ

1. สามารถจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาเฉพาะ  
 2. สามารถประเมิน ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน

3. สามารถทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

4. สามารถจัดทำรายงานผลการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน

สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (2551: 6-10) ได้กำหนดสมรรถนะครู โดยจัดทำแบบประเมินสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้ประเมินตนเองเป็นรายบุคคล รวมทั้งให้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผู้ที่มีสายการ

บังคับบัญชาใกล้ชิดกับผู้ถูกประเมิน เช่น หัวหน้ากลุ่มสาระ หัวหน้าระดับชั้น หัวหน้าระดับช่วงชั้น รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษา เข้ามามีบทบาทในการประเมินด้วย เพื่อให้ข้อมูลจากการประเมินเชื่อถือได้สมรรถนะครูที่จะใช้ในการประเมินการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

**1. สมรรถนะหลัก (Core competency)** เป็นสมรรถนะร่วมที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนต้องมี เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะส่งผลให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ของทุกตำแหน่งและวิทยฐานะประสบความสำเร็จ ประกอบด้วยสมรรถนะ 4 ด้าน สมรรถนะแต่ละด้านประเมิน ดังนี้

1.1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่ให้มีคุณภาพถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีการพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องรายการที่ประเมิน มีดังนี้

1. ความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติงาน

- ความรู้ความเข้าใจในการวางแผน
- การวางแผนปฏิบัติงานแต่ละภารกิจ

2. ความสามารถในการปฏิบัติงาน

- การปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผน
- ความมุ่งมั่นกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน
- การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนางาน
- การยึดหลักการประหยัดในการปฏิบัติงาน
- การนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
- การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

3. ผลการปฏิบัติงาน

- ความถูกต้องของผลการปฏิบัติงาน
- ความครบถ้วน สมบูรณ์ของผลการปฏิบัติงาน

1.2 การบริการที่ดี หมายถึงความตั้งใจในการปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ รายการที่ประเมิน มีดังนี้

1. ความสามารถในการสร้างระบบการให้บริการ

- การศึกษาความต้องการของผู้รับบริการ
- การจัดระบบการให้บริการบนพื้นฐานของข้อมูลความต้องการ

2. ความสามารถในการให้บริการ

- ความเต็มใจ ตั้งใจและกระตือรือร้นในการให้บริการ



- การศึกษาผลการให้บริการเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการ

1.3 การพัฒนาตนเอง หมายถึง การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ติดตามองค์ความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในวงวิชาการและวิชาชีพ เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน รายการที่ประเมิน มีดังนี้

1. ความสามารถในการวิเคราะห์ตนเอง
  - การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง
  - การเลือกวิธีพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับจุดเด่น จุดด้อย
2. ความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร
  - การจับใจความ การสรุปความจากการอ่านและการฟัง
  - ความชัดเจนในการอธิบายและยกตัวอย่าง
  - การตั้งคำถามได้ตรงประเด็น
3. ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการแสวงหาความรู้
  - การจับใจความ การสรุปความจากการอ่านและการฟัง
  - ความชัดเจนในการอธิบายและยกตัวอย่าง
  - การตั้งคำถามได้ตรงประเด็น
4. ความสามารถในการติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการและวิชาชีพ
  - การใช้ computer เบื้องต้น
  - การใช้ internet
  - การใช้ e - mail
  - การเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
  - การเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม
  - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงาน
5. ความสามารถในการประมวลความรู้และการนำไปใช้
  - การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อนำไปใช้พัฒนางาน
  - การนำและการผลิตนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ใช้ในการพัฒนางาน

1.4 การทำงานเป็นทีม หมายถึง การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุน เสริมแรงให้กำลังใจเพื่อนร่วมงาน การปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น หรือการแสดงบทบาทผู้นำ ผู้ตามได้อย่างเหมาะสม รายการที่ประเมิน มีดังนี้

1. ความสามารถในการวางแผนเพื่อการปฏิบัติงานเป็นทีม
  - การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับผู้อื่น
  - การรับฟังความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น

- การยอมรับข้อตกลงของทีมงาน
- 2. ความสามารถในการปฏิบัติงานร่วมกัน
  - ความเต็มใจให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน
  - ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตน
  - การปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท
  - ความร่วมมือกับทีมงานในการแก้ปัญหาคำปรึกษาการปฏิบัติงาน
  - การสนับสนุนให้กำลังใจยกย่องให้เกียรติผู้อื่นใน โอกาสที่เหมาะสม

**2. สมรรถนะประจำสายงาน (Functional competency) หมายถึง** สมรรถนะเฉพาะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของแต่ละตำแหน่งสายงานครู ประกอบด้วยสมรรถนะ 5 ด้าน ซึ่งสมรรถนะแต่ละด้านมีรายการประเมิน ดังนี้

### 2.1 การจัดการเรียนรู้

1. ความสามารถในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร
  - การดำเนินการสร้าง/พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น
  - การนำหลักสูตรสถานศึกษาหรือหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ให้บรรลุจุดประสงค์
  - การนำผลการประเมินการจัดการเรียนรู้มาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร
2. ความสามารถในการเนื้อหาสาระที่สอน
3. ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 

การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีระบบ โดยมีองค์ประกอบที่สอดคล้องกัน ดังนี้

  - การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาได้
  - การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสามารถและความสนใจ
  - การใช้สื่อการเรียนรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
4. ความสามารถในการใช้และพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ
 

เพื่อการศึกษา

  - การเลือกใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดการการเรียนรู้
  - การออกแบบและสร้างนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดการเรียนรู้
  - การหาประสิทธิภาพและพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้

## 5. ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

- การประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริง
- การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้
- การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้

## 2.2 การพัฒนาผู้เรียน

### 1. ความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

- การจัดกิจกรรมได้หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน
- การจัดหรือสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ได้สอดคล้องกับสาระการ

เรียนรู้

### 2. ความสามารถในการพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกาย และสุขภาพจิต

- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนดูแลตนเองด้านสุขภาพกายเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี
- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้พัฒนาสุขภาพจิต เพื่อการดำรงชีวิตที่ดี
- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข
- การส่งเสริมให้ผู้เรียนติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ในสังคม

### 3. ความสามารถในการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย

- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและ/หรือ
- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ยอมรับมติของกลุ่ม

และในการปฏิบัติกิจกรรมของกลุ่ม

- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลไตร่ตรองในการตัดสินใจ
- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีความตระหนักในเรื่องสิทธิมนุษยชน

### 4. ความสามารถในการปลูกฝังความเป็นไทย

- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยค่านิยมและ

เอกลักษณ์ของชาติ

- การส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตามวัฒนธรรมและค่านิยมไทย

### 5. ความสามารถในการจัดระบบดูแลและช่วยเหลือผู้เรียน

- การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- การวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาทางช่วยเหลือผู้เรียน
- การแนะแนวและให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทั้งกลุ่มดีกลุ่มเสี่ยงและ

กลุ่มมีปัญหา

- การติดตามประเมินผลการแนะแนวและการให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน
- การจัดระบบเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับผู้เรียน

## 2.3 การบริหารจัดการชั้นเรียน

### 1. ความสามารถในการจัดบรรยากาศการเรียนรู้

- การจัดกิจกรรมหรือสนับสนุนให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น พูดคุย

โต้ตอบในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน

- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติงานร่วมกัน
- การจัดมุมประสบการณ์และสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน
- การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ให้เรียนรู้อย่างมีความสุข

### 2. ความสามารถในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศและเอกสารประจำชั้นเรียน

- การจัดทำข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนเป็นรายบุคคล
- การนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการบริหารจัดการชั้นเรียน
- การนำข้อมูลจากฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการชั้นเรียน

### 3. ความสามารถในการกำกับ ดูแลชั้นเรียน

- การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา ข้อตกลง

สำหรับใช้ร่วมกันในชั้นเรียน

- การแก้ปัญหาพฤติกรรมด้านระเบียบวินัยในชั้นเรียน

## 2.4 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัย หมายถึง ความสามารถในการทำ

ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ แล้วแยกประเด็นเป็นส่วนย่อยตามหลักการ หรือกฎเกณฑ์ที่กำหนด สามารถรวบรวมสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนางาน รวมทั้งสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบหรืองานในภาพรวม และดำเนินการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

### 1. ความสามารถในการวิเคราะห์

- การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษา
- การวิเคราะห์แผนการจัดการเรียนรู้

### 2. ความสามารถในการสังเคราะห์

- การจัดทำแผนงานโครงการเพื่อการจัดการเรียนรู้
- การบูรณาการความรู้ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้
- การบูรณาการสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน

### 3. ความสามารถในการเขียนเอกสารทางวิชาการ

- บทความ
- คู่มือการเรียนการสอน

- ตำรา
  - หนังสือ
  - รายงานทางวิชาการ
4. ความสามารถในการวิจัย
- ความรู้ ความเข้าใจในระเบียบวิธีวิจัย
  - การวิจัยในชั้นเรียน
  - การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้
  - การวิจัยและการพัฒนา

2.5 การสร้างความร่วมมือกับชุมชน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริม ให้ความร่วมมือกับชุมชน รวมทั้งการให้โอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงาน

1. ความสามารถในการนำชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสถานศึกษา
  - การประสานให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา
  - การจัดกิจกรรมเพื่อบริการชุมชนให้เข้ามาใช้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งสหวิทยาการ
2. ความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
  - การร่วมมือกับชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ พลังงานและสิ่งแวดล้อม
  - การร่วมมือกับชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน

**3. วินัย คุณธรรมจรรยาบรรณและจรรยาบรรณวิชาชีพ** เป็นคุณลักษณะร่วมที่ครู และบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ คุณลักษณะ ด้านวินัย การประพฤติปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดี การดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ความรัก และความศรัทธาในวิชาชีพและความรับผิดชอบในวิชาชีพ รายการที่ประเมิน มีดังนี้

### 3.1 การมีวินัย

1. การควบคุมตนเอง
  - การตรงต่อเวลา
  - การวางแผนการใช้จ่าย
  - การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด
  - การมีความซื่อตรงต่อตนเอง
2. การปฏิบัติตามตามกติกาของสังคม
  - การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ

- การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

### 3.2 การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

#### 1. การเป็นแบบอย่างที่ดีทางกาย

- การแต่งกายได้เหมาะสมกับกาลเทศะ
- การปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับบทบาทและสถานการณ์
- การมีมารยาทเป็นที่ยอมรับของสังคม
- การปฏิบัติตนเป็นมิตรต่อศิษย์ และผู้รับบริการ

#### 2. การเป็นแบบอย่างที่ดีทางวาจา

- การใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดกำลังใจและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง
- การใช้คำพูดสุภาพ (ไม่เพ้อเจ้อ ส่อเสียด เยาะเย้ย ถากถาง)
- การพูดด้วยความจริงใจไม่บิดเบือนข้อมูล

#### 3. การเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านจิตใจ

- การมีความกตัญญูกตเวที
- การมีความซื่อสัตย์สุจริต
- การมีความกรุณา เมตตา
- การมีความเป็นกัลยาณมิตร
- การมีหิริ โอตตัปปะ (ความละอาย ความเกรงกลัวต่อบาป)
- การมีความยุติธรรม
- การควบคุมอารมณ์
- การมีอุดมการณ์เพื่อส่วนรวม
- การมีความอดทน

### 3.3 การดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม

1. การปฏิบัติตามปรัชญาและแผนการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม
2. การดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับฐานะ
3. การปฏิบัติตนหลีกเลี่ยงจากอบายมุข
4. การรักษาสีทธิประโยชน์ของตนเองและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
5. การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และไม่เบียดเบียนผู้อื่น
6. การเคารพกติกาของสังคม

### 3.4 ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ

1. การยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพของตน

และผู้อื่น

2. การยกย่องชื่นชมบุคคลที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ
3. การปกป้องเกียรติภูมิของวิชาชีพ
4. การส่งเสริม สนับสนุน หรือเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพ
5. การเสียสละและอุทิศตน เพื่อประโยชน์วิชาชีพ
6. การเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ
7. การพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ

### 3.5 ความรับผิดชอบในวิชาชีพ

1. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่
2. การยอมรับผลจากการกระทำของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่
3. การหาแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นในวิชาชีพ
4. การมุ่งมั่นพัฒนาวิชาชีพให้ก้าวหน้า

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2548 : 22-24)

ได้กำหนดมาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิทยฐานะของผู้สอนในหน่วยงานการศึกษา สายงาน การสอน ซึ่งมีลักษณะงานที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการทำหน้าที่หลักด้านการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ โดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม และปฏิบัติงานอื่นที่ เกี่ยวข้อง โดยมีมาตรฐานตำแหน่ง คือ ครูผู้ช่วยและครู และมาตรฐานวิทยฐานะ คือ ครูชำนาญการ ครูชำนาญการพิเศษ ครูเชี่ยวชาญ และครูเชี่ยวชาญพิเศษ ซึ่งมีหน้าที่ ความรับผิดชอบและลักษณะ งานที่ปฏิบัติ ดังนี้

**มาตรฐานตำแหน่ง : ครูผู้ช่วย**

**หน้าที่และความรับผิดชอบ**

ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียนปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ประสานความร่วมมือกับ ผู้ปกครองบุคคลในชุมชนหรือสถานประกอบการ เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน การบริการสังคม ด้านวิชาการ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ**

1. ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. จัดอบรมสั่งสอนและจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์
3. ปฏิบัติงานวิชาการของสถานศึกษา

4. ปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**มาตรฐานตำแหน่ง : ครู**

**หน้าที่และความรับผิดชอบ**

ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองบุคคลในชุมชนหรือสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน การบริการสังคมด้านวิชาการ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ**

1. ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. จัดอบรมสั่งสอนและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
3. ปฏิบัติงานวิชาการของสถานศึกษา
4. ปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
6. ทำนุบำรุง ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และประเมินพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
8. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**มาตรฐานตำแหน่ง : ครูชำนาญการ**

**หน้าที่และความรับผิดชอบ**

ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองบุคคลในชุมชนหรือสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน การบริการสังคมด้านวิชาการ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**คุณภาพการปฏิบัติงาน**

1. มีความรู้ ความเข้าใจในสาระและกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบ ในระดับชั้นพื้นฐาน มีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ บริหารจัดการชั้นเรียน พัฒนาผู้เรียน



โดยแสดงให้เห็นว่ามีการดำเนินการตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด และมีการพัฒนาตน และพัฒนาวิชาชีพ

2. มีทักษะการจัดการเรียนรู้และประเมินผลที่เหมาะสมกับสาระหรือกลุ่มสาระ การเรียนรู้ ที่รับผิดชอบสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระหรือกลุ่ม สาระการเรียนรู้

3. เป็นผู้มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ

**มาตรฐานตำแหน่ง : ครูชำนาญการพิเศษ**

**หน้าที่และความรับผิดชอบ**

ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนา ผู้เรียนปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ประสานความร่วมมือกับ ผู้ปกครอง บุคคลในชุมชนหรือสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนการบริการสังคม ด้านวิชาการ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**คุณภาพการปฏิบัติงาน**

1. มีความรู้ ความเข้าใจในสาระและกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบในระดับ ชั้นพื้นฐานมีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ บริหารจัดการชั้นเรียน พัฒนาผู้เรียน โดยแสดงให้เห็นว่ามีการดำเนินการตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด และมีการพัฒนาตนและพัฒนา วิชาชีพ

2. มีทักษะการจัดการเรียนรู้และประเมินผลที่เหมาะสมกับสาระหรือกลุ่มสาระ การเรียนรู้ ที่รับผิดชอบสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระหรือกลุ่ม สาระการเรียนรู้

3. เป็นผู้มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ

**มาตรฐานตำแหน่ง : ครูเชี่ยวชาญ**

**หน้าที่และความรับผิดชอบ**

ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนา ผู้เรียนปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ประสานความร่วมมือกับ ผู้ปกครองบุคคลในชุมชนหรือสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน การบริการสังคมด้านวิชาการ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**คุณภาพการปฏิบัติงาน**

1. มีความรู้ความเข้าใจในสาระและกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบในระดับ ชั้นพื้นฐานมีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ บริหารจัดการชั้นเรียน พัฒนาผู้เรียน โดยแสดงให้เห็นว่ามีการดำเนินการตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด และมีการพัฒนาตนและพัฒนาวิชาชีพ

2. มีทักษะการจัดการเรียนรู้และประเมินผลที่เหมาะสมกับสาระหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้

3. เป็นผู้มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ

**มาตรฐานตำแหน่ง : ครูเชี่ยวชาญพิเศษ**

**หน้าที่และความรับผิดชอบ**

ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียนปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพ ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองบุคคลในชุมชนหรือสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน การบริการสังคมด้านวิชาการ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

**คุณภาพการปฏิบัติงาน**

1. มีความรู้ ความเข้าใจในสาระและกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบในระดับขั้นพื้นฐานมีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ บริหารจัดการชั้นเรียน พัฒนาผู้เรียน โดยแสดงให้เห็นว่ามีการดำเนินการตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด และมีการพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพ

2. มีทักษะการจัดการเรียนรู้และประเมินผลที่เหมาะสมกับสาระหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้

3. เป็นผู้มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ การเลื่อนตำแหน่งหรือวิทยฐานะจะต้องมีการประเมินคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูตามสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน โดยสมรรถนะหลักจะต้องประเมินทุกวิทยฐานะและทุกสายงาน ส่วนสมรรถนะประจำสายงานให้ประเมินแตกต่างกันในแต่ละสายงาน สมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงานมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. สมรรถนะหลัก

1. การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่ให้มีคุณภาพถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีการพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

2. การบริการที่ดี ความตั้งใจในการปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ

3. การพัฒนาตนเอง การศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ ติดตามองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในวงวิชาการและวิชาชีพเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน

4. การทำงานเป็นทีม การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุน เสริมแรงให้กำลังใจ แก่เพื่อนร่วมงาน การปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น หรือแสดงบทบาทผู้นำ ผู้ตามได้เหมาะสม

## 2. สมรรถนะประจำสายงาน ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ความสามารถในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ แล้วแยกประเด็นเป็นส่วนย่อยตามหลักการหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนด สามารถรวบรวมสิ่งต่าง ๆ จัดทำอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางาน รวมทั้งสามารถวิเคราะห์องค์กรหรืองานในภาพรวมและดำเนินการแก้ไขอย่างเป็นระบบ

2. การออกแบบการเรียนรู้ มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการออกแบบการเรียนรู้ ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ การนำผลการออกแบบการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3. การพัฒนาผู้เรียน ความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิตสุขภาพกายและสุขภาพจิต ปลูกฝังการเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย การจัดระบบดูแลช่วยเหลือให้กับนักเรียน

4. การบริหารจัดการชั้นเรียน ความสามารถในการจัดบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนการจัดข้อมูลสารสนเทศ เอกสารประจำชั้นประจำวิชา การกำกับดูแลชั้นเรียน/ประจำวิชาต่าง ๆ พิมพ์ดีด และ พรทิพย์ แข็งขัน (2551: 28-31) ได้กำหนดสมรรถนะของครูไว้ 16 ด้าน ซึ่งสมรรถนะแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

### 1. สมรรถนะครูด้านความรู้

1.1 มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน

1.2 มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง

### 2. สมรรถนะด้านการสื่อสารและการใช้ภาษา

2.1 สามารถใช้ทักษะในการฟัง การพูด การอ่านและการเขียนภาษาไทย เพื่อการสื่อความหมายได้ถูกต้องตรงประเด็น

2.2 สามารถใช้ทักษะในการฟัง การพูด การอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษ หรือภาษาต่างประเทศอื่น เพื่อการแสวงหาความรู้

2.3 สามารถใช้คอมพิวเตอร์พื้นฐาน

2.4 สามารถเขียนเอกสารทางราชการ

### 3. สมรรถนะด้านการพัฒนาหลักสูตร

3.1 สามารถจัดทำหลักสูตร ทั้งหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น

3.2 สามารถวิเคราะห์หลักสูตร

3.3 สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้บรรลุจุดประสงค์

3.4 สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

3.5 สามารถประเมินหลักสูตร

4. สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้
  - 4.1 สามารถบูรณาการสาระการเรียนรู้ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับชีวิตจริง
  - 4.2 สามารถออกแบบการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
  - 4.3 สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
  - 4.4 สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาได้
  - 4.5 สามารถจัดกิจกรรมหรือสนับสนุนให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน
  - 4.6 สามารถเลือกใช้อุปกรณ์ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
  - 4.7 สามารถประเมินและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ
5. สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 5.1 สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสามารถและความสนใจ
  - 5.2 สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนปฏิบัติงานเป็นกลุ่มและรายบุคคล
6. สมรรถนะด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน
  - 6.1 สามารถจัดบรรยากาศการเรียนรู้
  - 6.2 สามารถจัดทำข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนและเอกสารประจำชั้นเรียนและวิชา
  - 6.3 สามารถนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการชั้นเรียน
  - 6.4 สามารถกำกับ ดูแล และแก้ปัญหาในชั้นเรียน
7. สมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมทางการศึกษา
  - 7.1 สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมทางการศึกษาในการจัดการเรียนรู้
  - 7.2 สามารถออกแบบและสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา
8. สมรรถนะด้านการวัดและการประเมินผล
  - 8.1 สามารถวัดและประเมินผลได้ตามสภาพความเป็นจริง
  - 8.2 สามารถนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และหลักสูตร

- 8.3 สามารถสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้
9. สมรรถนะด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
- 9.1 มีความรู้ ความเข้าใจระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยในชั้นเรียน การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ และการวิจัยเพื่อพัฒนา
- 9.2 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนรู้
- 9.3 สามารถทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน
10. สมรรถนะด้านจิตวิทยาสำหรับครู
- 10.1 มีความรู้ ความเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน
- 10.2 สามารถช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนรู้และพัฒนาได้ตามศักยภาพของตน
- 10.3 สามารถให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้เรียนให้มีคุณภาพชีวิตดียิ่งขึ้น
- 10.4 สามารถส่งเสริมความถนัด และความสนใจของผู้เรียน
- 10.5 สามารถวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- 10.6 สามารถวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาทางช่วยเหลือผู้เรียน
- 10.7 สามารถแนะแนว ให้คำปรึกษาในการแก้ปัญหาแก่ผู้เรียน
- 10.8 สามารถติดตาม ประเมินผล การแนะแนวและการให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน
- 10.9 สามารถดูแล แก้ไข หรือป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน
11. สมรรถนะด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
- 11.1 สามารถเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนในโอกาสต่าง ๆ
- 11.2 สามารถนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา
- 11.3 สามารถร่วมมือกับชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องเด็กและเยาวชน
- 11.4 สามารถจัดบริการทางวิชาการให้แก่ชุมชนในโอกาสต่าง ๆ
- 11.5 ประสานงานกับชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษา
12. สมรรถนะด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู
- 12.1 มีความรัก เมตตา และปรารถนาดีต่อผู้เรียน
- 12.2 มีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่
- 12.3 มีวิสัยทัศน์ และศรัทธาในวิชาชีพครู
- 12.4 ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู
- 12.5 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งกาย วาจา และจิตใจ
- 12.6 ปฏิบัติตนตามกติกาของสังคม

- 12.7 ดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง เหมาะสมและดีงาม
13. สมรรถนะด้านภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม
- 13.1 ยอมรับข้อตกลงของทีมงาน
- 13.2 รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- 13.3 มีความเต็มใจ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหา
- ในการทำงาน
- 13.4 มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตน
- 13.5 สามารถสนับสนุน เสริมแรง ให้กำลังใจและยกย่องให้เกียรติเพื่อนร่วมงานในโอกาสที่เหมาะสม
- กับเพื่อนร่วมงาน
- 13.6 สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำหรือผู้ตามได้เหมาะสมกับบทบาท
14. สมรรถนะด้านการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ
- 14.1 สามารถเลือกสรรวิธีการพัฒนาตนเองได้เหมาะสม
- 14.2 เข้าใจ ยอมรับ ปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเอง
- 14.3 สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในการพัฒนาตนเอง
- และแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 14.4 สามารถผลิตและนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนางาน
- 14.5 สามารถติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการและวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ
- 14.6 สามารถเป็นผู้นำทางวิชาการ
15. สมรรถนะด้านการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน
- 15.1 สามารถปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียน
- 15.2 สามารถปลูกฝังความเป็นไทยและความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน
- 15.3 สามารถพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้เรียน
16. สมรรถนะด้านการคิด วิเคราะห์และสังเคราะห์
- 16.1 สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อนของสถานศึกษา
- 16.2 สามารถวิเคราะห์ตนเอง
- 16.3 สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อนำไปใช้พัฒนาตนเองและพัฒนางาน

จะเห็นได้ว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู ได้กำหนดสมรรถนะ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและประเมินผลการปฏิบัติงานครู ซึ่งจะทำให้ครูสามารถนำผู้เรียนไปสู่ สังคมแห่งการเรียนรู้ ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม และจากการนำเสนอแนวคิด เกี่ยวกับสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ของนักวิชาการและหน่วยงานดังกล่าวข้างต้นก่อนข้างจะมี ความหลากหลาย ผู้วิจัยจึงได้ทำการสังเคราะห์และบูรณาการโดยพิจารณาสมรรถนะด้านการจัดการ เรียนรู้ที่นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ มีความเห็นสอดคล้องกันไว้ด้วยกัน แล้วสรุปเป็นสมรรถนะ ด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
2. การออกแบบการจัดการเรียนรู้
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. การสร้าง พัฒนา ใช้สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
5. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

## 2.5 การนำสมรรถนะไปประยุกต์ใช้

การนำสมรรถนะไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (HR) (นพคุณย์ เพชระ. 2552: 18-19) สามารถทำได้หลายประการ คือ

1. การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (Human resource planning) จะเป็นการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ทั้งความต้องการเกี่ยวกับตำแหน่ง ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับการกำหนดสมรรถนะ ในแต่ละตำแหน่งเพื่อให้ทราบว่าในองค์กรมีคนที่เหมาะสมจะต้องมีสมรรถนะใดบ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนกลยุทธ์ขององค์กร
2. การตีค่างานและการบริหารค่าจ้างและเงินเดือน (Job evaluation of wage and salary administration) สมรรถนะสามารถนำไปใช้ในการกำหนดค่างาน (Compensable factor)
3. การสรรหาและการคัดเลือก (Recruitment and selection) เมื่อมีการกำหนดสมรรถนะไว้แล้ว การสรรหาพนักงานก็ต้องมีความสอดคล้องกับสมรรถนะ ตรงกับตำแหน่งงาน
4. การบรรจุตำแหน่ง ก็ควรคำนึงถึง สมรรถนะของผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม หรือมีความสามารถตรงตามตำแหน่งที่ต้องการ
5. การฝึกอบรมและการพัฒนา (Training and development) การฝึกอบรมและการพัฒนาก็ดำเนินการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสมรรถนะของบุคคล ให้เต็มขีดสุดของแต่ละคน
6. การวางแผนสายอาชีพและการสืบทอดตำแหน่ง (Career planning and succession planning) องค์กรจะต้องวางแผนเส้นทางอาชีพ (Career path) ในแต่ละเส้นทางที่แต่ละคนก้าวเดินไปในแต่ละขั้นตอนนี้จะต้องมีสมรรถนะอะไรบ้าง องค์กรจะช่วยเหลือให้ก้าวหน้าได้

อย่างไร และตนเองจะต้องพัฒนาอย่างไร ในองค์การจะต้องมีการสร้างบุคคลขึ้นมาแทน ในตำแหน่งบริหาร เป็นการสืบทอด จะต้องมีการพัฒนาสมรรถนะอย่างไร และต้องมีการวัดสมรรถนะ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการฝึกอบรมต่อไป

7. การโยกย้าย การเลิกจ้าง การเลื่อนตำแหน่ง (Rotation termination and promotion) การทราบสมรรถนะของแต่ละคน ทำให้สามารถบริหารงานบุคคลเกี่ยวกับการโยกย้าย การเลิกจ้าง และการเลื่อนตำแหน่งได้ง่ายและเหมาะสม

8. การจัดการผลการปฏิบัติงาน (Performance management) เป็นการนำ หลักการจัดการคุณภาพที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ PDCA มาใช้ในการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ ตั้งแต่การวางแผนที่ต้องคำนึงถึงสมรรถนะของแต่ละคน วางคนให้เหมาะกับงานและความสามารถ รวมทั้งการติดตามการทำงาน และการประเมินผลก็พิจารณาจากสมรรถนะเป็นสำคัญ และนำผลที่ได้ ไปปรับปรุงต่อไป

### 3. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้

สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์มาจากการศึกษาเอกสารตำรา แนวคิด ทฤษฎีหลักการของนักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ เป็นสมรรถนะที่ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ การอยู่อย่างพอเพียง ของนักเรียนโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดของแนวทาง ดังนี้

#### 3.1 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

##### ความหมายแผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้หรือแผนการสอน คือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่ต้องทำการสอน ตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการใช้สื่อ อุปกรณ์การสอน การวัดและการประเมินผล สำหรับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนการสอนย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุอุปกรณ์และตรงกับชีวิตจริงในท้องถิ่น ซึ่งถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่ง แผนการสอนคือ การเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้า หรือ คือการบันทึกการสอนตามปกตินั่นเอง (กรมวิชาการ, 2545: 3)

ภพ เลหาไพฑูรย์ (2540: 357) ให้ความหมายว่า แผนการสอน หมายถึง ลำดับขั้นตอน และกิจกรรมทั้งหมดของผู้สอนและผู้เรียน ที่ผู้สอนกำหนดไว้เป็นแนวทางในการจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2542: 1) ให้ความหมายว่า แผนการจัดการเรียนรู้หรือแผนการสอน หมายถึงแผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอน



ในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543: 133) ให้ความหมายว่า แผนการสอน หมายถึง การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นแนวดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งโดยกำหนดสาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ตลอดจนการวัดผลและการประเมินผล

นิคม ชมภูหอง (2545: 180) ให้ความหมายว่า แผนการจัดการเรียนรู้หรือแผนการสอน หมายถึง แผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์และจุดหมายของหลักสูตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า (2545: 69) ให้ความหมายว่า แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นแผนงานหรือโครงการที่ครูผู้สอนได้เตรียมการจัดการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ปฏิบัติการเรียนรู้ในรายวิชาใดวิชาหนึ่งอย่างเป็นระบบระเบียบ โดยใช้เป็นเครื่องมือสำหรับจัดการเรียนรู้เพื่อนำผู้เรียนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้และจุดหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมวิชาการ (2545: 73) ได้ให้ความหมายว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ ผลของการเตรียมการวางแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบโดยนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา และกระบวนการเรียนรู้ โดยเขียนเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามศักยภาพของผู้เรียน

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้หรือแผนการสอน คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้าอย่างละเอียด เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งมีเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และวิธีวัดผลประเมินผลที่ชัดเจน

### องค์ประกอบสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้

ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ครูต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ 3 ประการ ดังนี้ พิมพ์ันท์ เดชะคุปต์ และ พเยาว์ ยินดีสุข (2551: 11)

1. วัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ (Objectives) ควรเขียนเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral objectives) โดยเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาในเรื่อง

1.1 ความรู้ (Knowledge: K)

1.2 ทักษะกระบวนการ (Process: P) ทักษะกระบวนการคิดและการปฏิบัติ รวมทั้งการแสดงออก

1.3 คุณลักษณะ (Attribute: A) คือ ความสนใจ พอใจ รวมทั้งลักษณะนิสัย

2. ประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning experiences) ในส่วนนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน

2.1 เนื้อหาสาระ (Content) ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

2.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Process of Learning) เป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ตั้งแต่ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นสรุป

3. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการตีค่าผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งต้องใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากการประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic assessment) หรือการประเมินการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ ต้องประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือ จุดประสงค์การเรียนรู้ ประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

สมาน ศิริ (2547: 86-87) ได้กล่าวว่า การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เป็นภารกิจยิ่งใหญ่สำหรับครูเป็นการเตรียมการจัดการเรียนรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษรไว้อย่างมีระบบ ซึ่งควรดำเนินการอย่างมีระบบเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาหลักสูตรโดยศึกษาจุดมุ่งหมายหลักการโครงสร้างเนื้อหาการวัดผล และการประเมินผล

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์หลักสูตรโดยวิเคราะห์จุดมุ่งหมายหลักการโครงสร้างและคำอธิบาย รายวิชา

ขั้นที่ 3 กำหนดสาระสำคัญประกอบด้วยความรู้พื้นฐานที่ครูนำอ้างอิงข้อสรุปของเรื่องที่ได้เรียนในคาบเวลาเรียน

ขั้นที่ 4 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ขั้นที่ 5 กำหนดเนื้อหาสาระให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้

ขั้นที่ 6 กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้ รวมทั้งความพร้อมความสนใจความต้องการของผู้เรียนโรงเรียนชุมชน

ขั้นที่ 7 จัดหาหรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนให้ตรงตามที่ระบุไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นที่ 8 จัดทำเครื่องมือวัดผลและประเมินผลให้สัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้

ขั้นที่ 9 เขียนแผนการสอน

ดังนั้น ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ จึงประกอบด้วย ศึกษาจุดมุ่งหมาย หลักการโครงสร้างเนื้อหาการวัดผลและการประเมินผล วิเคราะห์หลักสูตร กำหนดสำคัญ กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดเนื้อหาสาระ กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดหาหรือจัดทำ

สื่อการเรียนการสอนให้ตรงตามทีระบุไว้ และเขียนแผนการสอนประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ถ้าครูได้ทำแผนการสอนและใช้แผนการสอนที่จัดทำขึ้น เพื่อนำไปใช้สอนในคราวต่อไปแผนการสอนดังกล่าวจะเกิดประโยชน์ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544: 134)

1. ครูรู้วัตถุประสงค์ของการสอน
2. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความมั่นใจ
3. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
4. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ
5. ถ้าครูประจำชั้นไม่ได้สอน ครูที่มาทำการสอนแทนสามารถสอนแทนได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด

### 3.2 การออกแบบการจัดการเรียนรู้

การออกแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ ดังนั้นผู้สอนควรพิจารณาเลือกใช้เทคนิคกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มและวัยของผู้เรียน เลือกใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และใช้วิธีการวัดผลประเมินผลที่ ทั้งนี้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละคน และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546: 42-43)

#### ความหมายการออกแบบการจัดการเรียนรู้

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545: 1) ได้กล่าวถึง การออกแบบการจัดการเรียนรู้ว่า การเรียนการสอนจะให้ผลดีนั้นผู้สอนควรจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับธรรมชาติ และสนองต่อความต้องการ ความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการแบบเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ ได้อย่างสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในทุกวิชา การที่ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะสามารถจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักการหรือวิธีการที่กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้สอนจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการสอน วิธีสอนเทคนิคการสอน หรือวิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย และเป็นที่รู้จักกันทั่วไปก่อนที่จะออกแบบการจัดกิจกรรมในแผนการเรียนรู้อื่นๆ จะได้บรรลุจุดประสงค์ตามที่ตั้งไว้

ทิศนา ขอมมณี (2548: 3) ได้กล่าวถึง การออกแบบการจัดการเรียนรู้ว่า คือ สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่างๆ โคขประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือและได้รับการพิสูจน์ทดสอบ หรือ

ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

สรุปได้ว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การใช้เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มและวัยของผู้เรียน โดยใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และใช้วิธีการวัดผลประเมินผลที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละคนและสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริง

### เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้

วัฒนาพร ระวังบุทช์ (2545: 23-25) ได้กล่าวถึง เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ว่า สิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาเพื่อใช้ประกอบการเลือกรูปแบบ วิธีการและเทคนิคการสอนในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือจุดประสงค์การเรียนรู้
2. ผู้เรียนทั้งด้านความสามารถ ด้านสติปัญญา วิธีการเรียนและประสบการณ์เดิม
3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนรู้
4. การใช้รูปแบบวิธีการ และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่มีหลายรูปแบบในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้เนื่องจากวิธีการสอนมีหลายวิธี ทุกวิธีมีประโยชน์ในการนำมาสอนทั้งสิ้น การเลือกวิธีการสอนจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ครูผู้สอนจึงควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล ตลอดจนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบต่อนานาชาติและสังคม ฉะนั้นการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงวัยผู้เรียน ความต้องการของสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ซึ่งวิธีสอนที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งในวิธีสอนที่หลากหลายที่ผู้สอนนำมาประยุกต์ใช้ในการสอน ดังนี้

### การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน

การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดและความสามารถของตนเอง ซึ่งอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือกระบวนการอื่น ๆ ที่เป็นระบบ ไปใช้ในการศึกษาหาคำตอบในเรื่องนั้น ๆ ภายใต้คำแนะนำ ปรีกษาและความช่วยเหลือจากผู้สอนหรือผู้ที่เชี่ยวชาญเริ่มตั้งแต่การเลือกเรื่องหรือหัวข้อที่จะศึกษา การวางแผน การดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนด ตลอดจนการนำเสนอผลงาน ซึ่งในการจัดทำโครงงานนั้นสามารถทำได้ทุกระดับชั้น อาจเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม จะกระทำในเวลาเรียนหรือนอกเวลาเรียนก็ได้ สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545: 84-92) ได้เสนอไว้ ดังนี้

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของตนเองในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพลังความอยากรู้อยากเห็น
3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนตัดสินใจว่าจะทำอะไร กับใคร อย่างไรและเสริมสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่เขาต้องการค้นหาคำตอบ
4. เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

### ประเภทของโครงการ

ประเภทของโครงการแบ่งตามลักษณะกิจกรรมได้เป็น 4 ประเภท คือ

#### 1. โครงการประเภทสำรวจ

โครงการประเภทนี้เป็นการศึกษา สำรวจและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้เรียนต้องการศึกษา หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดกระทำให้เป็นระบบระเบียบเป็นหมวดหมู่ สื่อความหมาย แล้วนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตาราง กราฟ แผนภูมิ และคำอธิบายประกอบเพื่อให้เห็นลักษณะหรือความสัมพันธ์ในเรื่องที่ศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น

#### 2. โครงการประเภททดลอง

เป็นการศึกษาเพื่อหาคำตอบของปัญหาโดยมีการออกแบบการทดลองเพื่อศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อตัวแปรที่ต้องการศึกษา โดยควบคุมตัวแปรอื่นๆ ที่อาจมีผลต่อตัวแปรที่ต้องการศึกษาไว้ โดยทั่วไปขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการประเภทนี้จะประกอบด้วย การกำหนดปัญหา ตั้งสมมุติฐาน ออกแบบการทดลอง รวบรวมข้อมูลแปลผลและสรุปผลการทดลอง ซึ่งขั้นตอนที่ปฏิบัติจะเป็นกระบวนการวิทยาศาสตร์อย่างสมบูรณ์ ตัวอย่างโครงการประเภทนี้ เช่น การทำยากันยุงจากตะไคร้หอม การผลิตยาสระผมจากพืชสมุนไพรในท้องถิ่น

#### 3. โครงการประเภทสิ่งประดิษฐ์

เป็นการประยุกต์ทฤษฎี หรือหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือด้านอื่นๆ มาสร้างหรือประดิษฐ์เป็นของเล่น เครื่องมือ เครื่องใช้หรืออุปกรณ์สำหรับใช้สอยต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ หรืออาจเป็นการเสนอแบบจำลองทางความคิด เพื่อแก้ไขปัญหาก็ได้ ตัวอย่างโครงการประเภทนี้ เช่น การประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้านจากวัสดุในท้องถิ่นการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติ การประดิษฐ์ก้นหลมเพื่อวิดน้ำเข้าแปลงผัก

#### 4. โครงการประเภทสร้างทฤษฎี

เป็นการนำเสนอทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของผู้อื่นที่มีอยู่แล้ว โดยมีหลักการทางวิทยาศาสตร์ หรือทฤษฎีอื่น ๆ ตลอดจนข้อมูลต่างๆ สนับสนุน ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะทฤษฎี หลักการ แนวคิดใหม่ หรืออาจขัดแย้งกับทฤษฎีเดิม หรือเป็นการขยาย

ทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดเดิมก็ได้ จุดสำคัญอยู่ที่ผู้ทำโครงการประเภทนี้จะต้องมีความรู้พื้นฐานในเรื่องนั้นๆ อย่างดี โดยทั่วไปโครงการประเภทนี้มักจะเป็นโครงการทางคณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ อาจแนะนำเสนอในรูปแบบของสูตร สมการหรือคำอธิบายก็ได้ ตัวอย่างโครงการประเภทนี้ เช่น การเกษตร ทฤษฎีใหม่ การผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ การผลิตแท่งเชื้อเพลิงสีเขียว

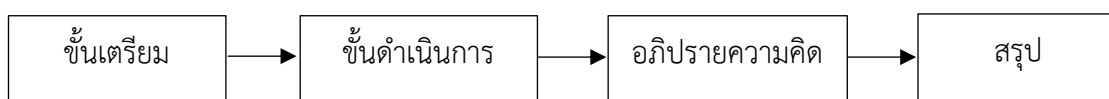
ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ

การจัดการเรียนรู้แบบโครงการมีขั้นตอนสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การเลือกหัวข้อเรื่องหรือปัญหาที่จะศึกษา
2. การวางแผน ประกอบด้วย
  - 2.1 การกำหนดจุดประสงค์
  - 2.2 การตั้งสมมติฐาน
  - 2.3 การกำหนดวิธีการศึกษา
3. การลงมือปฏิบัติ
4. การเขียนรายงาน
5. การนำเสนอผลงาน

#### การจัดการเรียนรู้แบบการระดมความคิด (Brainstorming)

การสอน โดยใช้การระดมความคิด (Brainstorming) เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เป็นการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในประเด็นใดประเด็นหนึ่งช่วยให้ได้แนวความคิดที่กว้างขวางหรือแนวคิดใหม่ๆ มากมาย การระดมความคิดอาจทำได้ทั้งกลุ่มใหญ่ และกลุ่มย่อย แสดงดังภาพที่ 2.2 สอน อีโนละคร (2544 : 86-87) ได้กล่าวไว้ ดังนี้



ภาพที่ 2.2 แสดงขั้นตอนการสอนโดยใช้การระดมความคิด

ที่มา : สอน อีโนละคร. (2544: 86) เทคนิควิธีการและนวัตกรรมที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

1. ขั้นเตรียม เป็นการสร้างความสนใจแก่ผู้เรียน แจกจุดประสงค์การเรียนรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงผลที่ได้จากการระดมความคิด

2. ขั้นตอนดำเนินการเป็นการระดมความคิดของผู้เรียนในประเด็นที่กำหนด ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดของคนอื่นที่เสนอไปแล้ว ไม่ควรให้มีลักษณะการผูกขาดการเสนอความคิด และไม่บังคับให้ทุกคนเสนอความคิด และมีการระดมความคิดให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. อภิปรายความคิด เป็นการอภิปรายทบทวนเกี่ยวกับความคิดที่เสนอขึ้นมา เพื่อจัดหมวดหมู่ รวมความคิดและเลือกสรรความคิดที่สอดคล้องและมีเหตุผลไว้

4. สรุป เป็นการสรุปข้อความคิดที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาหรือข้อควรปฏิบัติหรือข้อสรุปของประเด็นที่กำหนดให้ต่อไป

### การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ (The project method of teaching)

การสอนแบบโครงการเป็นการเรียนโดยผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนเอง หรืออาจจะกล่าวว่าเป็นการเรียนโดยการกระทำ (Learning by doing) การสอนแบบโครงการเป็นการให้ผู้เรียนแก้ปัญหา เพื่อให้กิจกรรมนั้นสำเร็จ โดยผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ วิธีการสอนแบบโครงการนี้ นำมาใช้ครั้งแรกเกี่ยวกับการสอนในวิชาด้านอาชีวศึกษา ยุทธพงษ์ ไกยวรรณ (2541 : 68) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสอนแบบโครงการว่า มีขั้นตอนดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการ เป็นการเตรียมความรู้พื้นฐานให้กับผู้เรียนทั้งทางด้านความรู้ ทักษะพื้นฐานตลอดทั้งขั้นตอนกระบวนการทำงานต่างๆ อุปกรณ์สื่อ หรือในงานต่างๆ ประกอบเพื่อให้ผู้เรียนศึกษา

2. ขั้นมอบหมายงาน เป็นการแนะนำและฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจกรรมวิธีการทำงาน โดยอาจมีการสาธิต จนผู้เรียนเข้าใจและสามารถทำได้ ใช้เวลาเท่าที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้มีเวลาพอแก่การปฏิบัติงาน

2.1 ขั้นตอนการทำงาน

2.2 ลักษณะรูปแบบที่ให้ปฏิบัติ

2.3 ข้อควรระวังอันจะเกิดขึ้นกับชิ้นงาน (ถ้ามี)

3. ขั้นลงมือปฏิบัติงาน (สร้างชิ้นงาน) เป็นงานที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยต้องให้ผู้เรียนได้มีอิสระมากที่สุดในการทำงาน ครูคอยเสนอแนะและคอยควบคุมทั้งเป็นรายบุคคล และรายกลุ่ม และจะให้ความช่วยเหลือต่อเมื่อสังเกตเห็นว่าผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือเป็นการสอนให้ผู้เรียนช่วยเหลือตัวเองมากที่สุด

4. ขั้นประเมินผล (ตรวจชิ้นงาน) เมื่อโครงการหรือชิ้นงานสำเร็จแล้วควรมีการประเมินผลว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หรือเป็นไปตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่

### การจัดการเรียนรู้แบบเน้นกระบวนการ ( Process )

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นกระบวนการ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียน "วิธีการเรียนรู้" อย่างเป็นขั้นตอนหรือเป็นกระบวนการ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้คิดผู้ลงมือปฏิบัติ

กิจกรรมต่างๆ ผู้สอนเป็นผู้กำกับควบคุมให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติ ฝึกฝนจนเกิดทักษะสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้และรับรู้ขั้นตอนทั้งหมดจนสามารถนำไปใช้ได้อย่างอัตโนมัติและนำไปใช้ได้จริงในสถานการณ์ต่างๆ วัตถุประสงค์ ข้อดีและข้อจำกัด ของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการมีดังต่อไปนี้ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. 2545 : 101)

#### วัตถุประสงค์

1. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ "วิธีการเรียนรู้" อย่างเป็นขั้นตอน และเป็นกระบวนการโดยลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำวิธีการหรือกระบวนการที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันข้อดีและข้อจำกัด

#### ข้อดี

1. เป็นวิธีการที่ให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกทักษะ เทคนิค กระบวนการต่าง ๆ
2. เป็นวิธีการที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูง
3. ผู้เรียนสามารถนำกระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับไปใช้ได้จริง

#### ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีการที่ใช้เวลาค่อนข้างมาก
2. เป็นวิธีการที่ผู้สอนจะต้องดูแลและควบคุมการฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างใกล้ชิดการเรียนรู้อาจจะไม่ได้ผลดี

### 3.3 การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีแนวคิดมาจากแนวคิดของจอห์น คิวอี้ (John Devey) ซึ่งเป็นต้นคิดในเรื่องของการเรียนรู้โดยการกระทำหรือ Learning by doing ทฤษฎีนี้เป็นที่ยอมรับทั่วโลก ซึ่งรูปแบบของการจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ โดยเปลี่ยนบทบาทจาก "ผู้รับ" มาเป็น "ผู้เรียน" และบทบาทของ "ครู" เป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูล มาเป็น "ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้" ให้ผู้เรียนได้ปรับบทบาทนี้ เท่ากับเป็นการเปลี่ยนจุดการเรียนรู้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2542: 35) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกระฉับกระฉ่าง เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายเป็นวิธีการที่ให้อำนาจแก่ผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542: 4) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง



เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเองและ ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองได้เต็มที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543: 79) กล่าวว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้โดยครูเป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้นท้าทายให้กำลังใจ และช่วยแก้ปัญหาหรือชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ชนาธิป พรกุล (2543: 50) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า การทดลอง และการสรุปเป็นความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้วางแผน จัดการ ชี้แนะ และอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงหมายถึง การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สำลี รักสุทธี (2544: 1) กล่าวว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตามมาตรา 22-24 โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสรรค์ กิจกรรมทางการศึกษาลงมือปฏิบัติจริง ครูเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้บอกให้ความรู้อย่างเดียว เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวก คอยช่วยเหลือแนะนำ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาให้กับนักเรียน

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544: 3) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการประเมินผลที่มุ่งพัฒนา "คน" และ "ชีวิต" ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

ทีศนา แคมมณี (2548: 120) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

จากแนวความคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม แสวงหา วิเคราะห์ จัดการความรู้ และลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตัวเองตามความต้องการและความสนใจ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้การจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน

เป็นสิ่งสำคัญ เป็นการจัดกิจกรรมโดยวิธีต่าง ๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาตนและสั่งสมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมของประเทศชาติต่อไป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน จึงต้องใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้รูปแบบการ สอนหรือกระบวนการเรียนการสอนในหลากหลายวิธีซึ่งจำแนกได้ดังนี้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูป การเรียนรู้, 2543: 36-37)

1. การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบ แบบแก้ปัญหา แบบสร้างแผนผังความคิดแบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถามแบบใช้การตัดสินใจ
2. เทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล ได้แก่ วิธีการเรียนแบบศูนย์การเรียนแบบการ เรียนรู้ด้วยตนเอง แบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน
3. เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ประกอบการเรียน เช่น การใช้ สิ่งพิมพ์ตำราเรียนและแบบฝึกหัดการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนชุดการสอน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป
4. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วย การโต้วาที กลุ่ม Buzz การอภิปราย การระดมพลังสมอง กลุ่มแก้ปัญหา กลุ่มติวการประชุมต่าง ๆ การแสดง บทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้นคู่คิดการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น
5. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เช่น การจัดการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม เกม กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลอง ละครบทบาทสมมติ
6. เทคนิคการเรียนแบบร่วมมือ ได้แก่ ปริศนาความคิดร่วมมือแข่งขันหรือกลุ่มสืบค้น กลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิด กลุ่มร่วมมือ
7. เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ได้แก่ การเรียนการสอนแบบเล่าเรื่อง (Story line) และการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem-Solving)

### 3.4 การสร้าง พัฒนาใช้สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 23-24) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อการเรียนรู้ว่าการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตและใช้เวลา อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียนชุมชนสังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่และเรียนรู้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชุมชน และแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อการเรียนรู้ที่ผู้เรียนและผู้สอน ใช้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองผู้เรียนผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยพิจารณาเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียนควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้นสื่อสิ่งพิมพ์ควรมีการ

จัดอย่างเพียงพอทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนยืมได้จากศูนย์สื่อหรือห้องสมุดของสถานศึกษา ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติสื่อสิ่งพิมพ์สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีคุณค่าน่าสนใจ ชวนคิดชวนติดตามเข้าใจง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง และต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้ใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงสถานศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วน (กระทรวงศึกษาธิการ.2545 : 24-28)

### ความหมายของสื่อการเรียนรู้

"สื่อ" (Media) เป็นคำที่มาจากภาษาละตินว่า "Medium" แปลว่า "ระหว่าง" หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ปกติแล้วคำว่า "สื่อ" จะใช้เป็นพหูพจน์เสมอตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1200) ได้ให้ความหมายของคำว่าสื่อ (Media. Medium) ไว้ว่า "ติดต่อให้ถึงกัน เช่น สื่อความหมายชักนำให้เป็นที่รู้จักกันผู้หรือสิ่งที่ติดต่อกันหรือชักนำให้รู้จักกันเช่นเขาใช้จดหมาย เป็นสื่อติดต่อกัน กุหลาบแดงเป็นสื่อของความรัก สื่อการศึกษา คือ วิธีการเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา" ดังนั้นจึงได้มีการนำเอาคำว่าสื่อ (Media) มาใช้แทนคำว่าอุปกรณ์และเนื่องจากเน้นที่ตัวครูผู้สอนเป็นสำคัญจึงใช้คำว่าสื่อการสอน (Teaching Medias) แต่ในระยะหลัง นักการศึกษาหันมาเน้นที่ตัวผู้เรียนมากกว่าครูผู้สอนจึงเกิดคำว่าสื่อการเรียนรู้ (Learning medias) ขึ้นและเมื่อมีการนำสื่อมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนก็มักเรียกสื่อเหล่านั้นว่า "สื่อการเรียนการสอน" (Instruction media) หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้เนื้อหาหรือสาระนั้นๆ การเรียนการสอนในภาพลักษณะเดิม ๆ มักจะเป็นการถ่ายทอดสาระการเรียนรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียนโดยใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะ และประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนหรือในโรงเรียน ผู้สอนและผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ สื่อที่นำมาใช้เพื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเรียกว่า "สื่อการเรียนรู้" ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่รอบตัวไม่ว่าจะเป็นวัสดุของจริงบุคคลสถานที่เหตุการณ์หรือความคิดก็ตามถือเป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งสิ้นขึ้นอยู่กับว่าเราเรียนรู้จักสิ่งนั้น ๆ หรือสิ่งนั้น ๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของเราหรือไม่ ดังนั้นนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

ยุทธพงษ์ ไกรวรรณ (2541: 16) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำพาความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้จะรวมถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2542: 26) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหะ หรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมาย ได้ดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545: 239) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้หมายถึงตัวกลางหรือ สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนซึ่งใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับถ่ายทอดความรู้ ของครูผู้สอนไปยังผู้เรียนและทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการ (2545: 5) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวผู้เรียน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดความรู้และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจความรู้สึกเพิ่มพูน ความรู้ประสบการณ์ สร้างสถานการณ์แก่การเรียนรู้เรื่องสัตว์ สิ่งของ ธรรมชาติ รวมถึงเหตุการณ์หรือ แนวความคิด โดยมุ่งเน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองช่วยให้สามารถเรียนรู้ ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านคุณภาพจริยธรรมและค่านิยมแก่ผู้เรียน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า สื่อการเรียนรู้คือสิ่งที่เป็นตัวกลาง ในการนำ ความรู้ทักษะจากผู้สอนถ่ายทอดไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้ ความคิด ช่วยพัฒนา ศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่องการใช้ พัฒนาและสร้างสื่อ อุปกรณ์ และใช้แหล่งเรียนรู้ที่ หลากหลาย หมายถึง การใช้วัสดุ อุปกรณ์ หรือสื่อต่าง ๆ ในการนำความรู้ทักษะจากผู้สอนถ่ายทอดไป ยังผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียน เกิดทักษะความรู้ความคิดช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

### **คุณค่าและความสำคัญของสื่อการเรียนรู้**

สื่อเป็นเครื่องมือการเรียนรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วย ตนเองเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากในยุคปัจจุบันข้อมูลข่าวสารความรู้การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารได้ ทำให้ผู้คนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้สามารถรับรู้เรื่องราวใหม่ๆด้วยตนเองและพัฒนาศักยภาพทางการ ผลิตสื่อการเรียนรู้ซึ่งได้แก่การคิดสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดอย่างมีเหตุผลการคิด ให้หลากหลาย ดังนั้นสื่อการเรียนรู้ที่ดีจึงควรเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ด้วย ตนเองอีกด้วย ด้านคุณค่าของสื่อการเรียนรู้นั้นให้คุณประโยชน์ทั้งกับผู้เรียนและผู้สอนมากมายหลาย ประการ ดังนี้

ด้านตัวผู้เรียนสื่อการเรียนรู้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ยุกยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้นและสามารถช่วยให้ เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว สื่อการเรียนรู้ช่วยกระตุ้นและสร้างความ สนใจให้กับผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกและไม่รู้สึกเบื่อหน่ายการเรียน สื่อการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเข้าใจ ตรงกัน และเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน มากขึ้น ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีในระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอนด้วยสื่อช่วยสร้างเสริม

ลักษณะที่ดี ในการศึกษาค้นคว้าความรู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ และแก้ปัญหา เรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ โดยการจัดให้มีสื่อการศึกษารายบุคคล

ด้านตัวผู้สอนสื่อการเรียนรู้ใช้เป็นวัสดุประกอบการเรียนการสอนเป็นการช่วยให้ บรรยากาศในการสอนน่าสนใจยิ่งขึ้น ทำให้ผู้สอนมีความสนุกสนานในการสอนมากกว่าวิธีการที่เคยใช้ บรรยายเพียงอย่างเดียว และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองให้เพิ่มขึ้นด้วยสื่อการเรียนรู้ยังช่วย แบ่งเบาภาระของผู้สอนในด้านการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งอาจให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อ การเรียนรู้ได้เองเป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อ การสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้ที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545: 39) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นเครื่องช่วย ในการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างรวดเร็วและถูกต้องมากขึ้น ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้งยังช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ ครูผู้สอนได้

สุทธินันท์ พุทธเจริญ (2545: 31) กล่าวว่า สื่อมีบทบาทและความสำคัญในการถ่ายทอด ความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียนทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทักษะความสามารถมีความสมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน อันเป็นพื้นฐาน ในการพัฒนาตนเองพัฒนาการเรียนรู้อและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมตรงตามความมุ่งหมายของการ จัดการศึกษาของชาติ

### ประเภทของสื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2545 : 201) ได้แบ่งประเภทของสื่อการเรียนรู้ออกตามลักษณะได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อสิ่งพิมพ์หมายถึงหนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระ ความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียนหรือตัวพิมพ์เป็นสื่อในการแสดงความหมายสื่อสิ่งพิมพ์ มีหลายชนิด ได้แก่ เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน ฯลฯ

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศน วัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น แถบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดีทัศน์) แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่งสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยียังหมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้การศึกษา ทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

3. สื่ออื่น ๆ นอกเหนือจากสื่อ 2 ประเภทที่กล่าวไปแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ส่งเสริมการ เรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี สื่อที่กล่าวนี้ ได้แก่

3.1 บุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญในหลาย ๆ สาขา ซึ่งสามารถถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ไปสู่บุคคลอื่น เช่น บุคลากรในห้องปฏิบัติการ ตำรวจ นักธุรกิจ เป็นต้น

3.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งมีอยู่ตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ ห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

3.3 กิจกรรม/กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้น เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ใช้ในการฝึกทักษะ ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น บทบาทสมมุติการสาธิตการ จัดนิทรรศการ การทำโครงการ

3.4 วัสดุเครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้ เพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตารางสถิติ รวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์ทดลองวิทยาศาสตร์ เครื่องมือช่าง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า สื่อการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน มีความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียนทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลก่อให้เกิดการพัฒนาที่มีความรู้ทักษะความสามารถและกระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ สื่อการเรียนรู้ที่กล่าวมามีหลายประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์สื่อเทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน รวมทั้งสื่ออื่นๆ ที่ผู้สอนจัดหา จัดสร้าง หรือผลิตขึ้นใช้เอง ล้วนแต่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนทั้งสิ้น

จากข้อมูลข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า การสร้างสื่อ อุปกรณ์ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย หมายถึง วิธีการในการนำ ปรับปรุง และผลิตวัสดุ อุปกรณ์ หรือสื่อต่าง ๆ มาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทักษะ กระบวนการจากผู้สอนไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้ความคิดช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

### 3.5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

#### ความหมายของการวัดและประเมินผล

การวัดผล (Measurement)

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1059) ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึง การทดสอบเพื่อวัดค่า ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ บุคลิกภาพ เป็นต้น โดยวิธีการแบบใดแบบหนึ่ง

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2543: 10) ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการกำหนดตัวเลขให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจจะเป็นวัตถุ สิ่งของ หรือบุคคลก็ได้ เพื่อจุดประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างของคุณลักษณะที่ต้องการจะวัด

ภทรา นิคมานนท (2543: 11) ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึง การใช้เทคนิควิธีการ ซึ่งเรียกว่าเครื่องมือวัดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อศึกษา ค้นหา หรือตรวจสอบคุณลักษณะของบุคคล ผลงาน หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหมายแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของสิ่งของหรือบุคคลที่ต้องการศึกษา

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2544: 3) ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการกำหนดตัวเลขหรือลักษณะให้กับบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์อย่างมีกฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณหรือคุณภาพของคุณลักษณะที่จะวัด

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2549: 3) ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการบ่งชี้ผลผลิตหรือคุณลักษณะที่วัดได้จากเครื่องมือวัดผลประเภทใดประเภทหนึ่งอย่างมีระบบ

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการกำหนดปริมาณหรือตัวเลข ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งที่เราต้องการวัดอย่างมีกฎเกณฑ์และเป็นระบบ โดยใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง

#### **การประเมินผล (Evaluation)**

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 664) ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง การพิจารณาและวัดคุณค่าของกิจการใด ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การประเมินผลทางการศึกษา หมายถึง การวัดคุณค่าหรือผลความก้าวหน้าทางการศึกษา

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2543: 12) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการพิจารณา ตัดสิน ที่เป็นระบบครอบคลุมถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ภทรา นิคมานนท (2543: 12) ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง การนำเอาข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดมาใช้ในการตัดสินใจ โดยการหาข้อสรุปตัดสิน ประเมินค่า และตีราคา โดยเปรียบเทียบข้อมูลอื่นๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2544: 3) ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินใจคุณค่า หรือการตีราคาข้อมูลที่ได้จากการวัด โดยการเปรียบเทียบข้อมูลอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

พิสนุ พองศรี (2549: 86) ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง ความสามารถในการตัดสินลงข้อสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของความคิดทุกชนิด เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

จากที่ข้อความข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการตัดสินใจข้อมูลที่ได้จากการวัด โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังนั้น การวัดและประเมินผล หมายถึง วิธีการหาปริมาณ หรือจำนวนของสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งในการวัดและวินิจฉัยข้อมูลที่ได้จากการวัด โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

## หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา

ลัวัน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2543: 11-13) กล่าวว่า เพื่อให้การวัดผลและประเมินผลการศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับจิตวิทยาการเรียนรู้ ควรยึดหลักในการปฏิบัติ ดังนี้

### 1. วัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย

การวัดและประเมินผลการศึกษา เป็นกระบวนการตรวจสอบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้จัดให้กับผู้เรียนนั้น ผู้เรียนสามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินผลแต่ละครั้งจึงต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนในการวัด และในการสอนครูก็ต้องยึดหลักสูตรเป็นหลัก โดยการวิเคราะห์หลักสูตร แล้วตั้งจุดมุ่งหมายและวัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมายหากการวัดแต่ละครั้งไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่จะวัด ผลของการวัดก็จะไม่มีความหมาย แต่ก่อให้เกิดความผิดพลาดในการนำผลการวัดไปใช้ ความผิดพลาดที่ทำให้การวัดได้ไม่ตรงกับจุดมุ่งหมาย

1.1 ไม่ศึกษาหรือนิยามคุณลักษณะที่ต้องการจะวัดให้ชัดเจน บางครั้งผู้วัดไม่เข้าใจสิ่งที่จะวัดแจ่มแจ้งชัดเจนเพียงพอ หรือเข้าใจในสิ่งที่วัดผิด ทำให้วัดได้ไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่จะวัด ข้อมูลที่ได้จากการวัดไม่สามารถแปลความหมายได้อย่างมั่นใจ ดังนั้นเพื่อให้การวัดตรงกับจุดมุ่งหมายที่จะวัดและเป็นรูปธรรม ผู้วัดควรนิยามหรือให้ความหมายคุณลักษณะที่จะวัดให้ชัดเจนก่อน

1.2 ใช้เครื่องมือไม่สอดคล้องกับเครื่องมือที่ต้องการจะวัด เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลมีหลายชนิด เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสังเกต เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือแต่ละชนิดมีลักษณะและคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการวัดคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป หากใช้เครื่องมือที่ไม่เหมาะสมกับคุณลักษณะที่ต้องการจะวัด ข้อมูลจากผลการวัดย่อมมีความเชื่อถือได้น้อย อันจะก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการประเมินผลตามไปด้วย

1.3 วัดได้ไม่ครบถ้วน ในทางการศึกษาคุณลักษณะหนึ่งๆ อาจมีองค์ประกอบหลายอย่าง การวัดผลจำเป็นต้องควบคุมทุกส่วนของคุณลักษณะนั้นๆ หากวัดเพียงบางส่วนหรือด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านแต่ไม่ครอบคลุมย่อมทำให้ผลการวัดนั้นคลาดเคลื่อน และการประเมินผลก็จะคลาดเคลื่อนตามไปด้วย ดังนั้น เพื่อให้การวัดผลสมบูรณ์มากที่สุด ควรใช้เครื่องมือหลาย ๆ ชนิดช่วยด้วย เพราะไม่มีเครื่องมือชนิดใดที่วัดผลได้ครบถ้วน

1.4 เลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะวัดไม่เหมาะสม การเลือกกลุ่มตัวอย่างในที่นี้ หมายถึงกลุ่มตัวอย่างของเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการจะวัด หากเลือกกลุ่มตัวอย่างของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น เลือกเอารายละเอียดปลีกย่อยมากเกินไป แทนที่จะใช้สาระหลักขององค์ประกอบนั้น ๆ ผลของการวัดที่ได้ย่อมไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่จะวัด และการแปลความหมายของผลการประเมินย่อมขาดความน่าเชื่อถือ



2. ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ แม้ว่าเราจะมีจุดประสงค์ในการวัดที่ชัดเจน เลือกเครื่องมือวัดได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แล้วก็ตาม แต่หากเครื่องมือขาดคุณภาพ ผลการวัดก็จะขาดคุณภาพไปด้วย และเมื่อนำผลการวัดไปประเมินผล ผลการประเมินย่อมมี โอกาสผิดพลาดได้

3. คำนึงถึงความยุติธรรม ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของผู้ทำหน้าที่ประเมินผล เป็นสิ่งที่ครูจะต้องคำนึงถึงทุกครั้งที่ทำกรวัดและประเมินผลการศึกษา กล่าวคือ จะต้องวัดและประเมินผลด้วยใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียงหรืออคติ ตัดสินตามหลักวิชา

4. การแปลผลให้ถูกต้อง การวัดและประเมินผลการศึกษามีเป้าหมาย เพื่อนำผลไปใช้อธิบายหรือเปรียบเทียบกับคุณลักษณะต่าง ๆ ดังนั้น การแปลผลที่ได้จะต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะลงข้อสรุป โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์และวิธีการแปลความหมายเป็นสำคัญ พิจารณาตามหลักตรรกวิทยา ความสมเหตุสมผล ความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของการประเมินในครั้งนั้น ว่าเป็นแบบอิงเกณฑ์หรืออิงกลุ่ม นอกจากนี้ครูจำเป็นต้องมีความรู้ในมาตรการที่ใช้และสถิติที่นำมาใช้ด้วย

5. ใช้ผลการวัดและการประเมินให้คุ้มค่า การวัดและประเมินผลเป็นงานที่ต้องลงทุนทั้งในด้านพลังความคิด กำลังกาย เวลาและงบประมาณ เพื่อให้สามารถวัดผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หากผลการวัดที่ครูนำมาใช้เพื่อตัดผลของผู้เรียนเท่านั้น นับว่าเป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า เพราะผลการวัดและประเมินสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีก เช่น ใช้สำหรับวินิจฉัยข้อบกพร่อง ในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของครู เป็นข้อมูลสำหรับแนะแนวผู้เรียนและผู้ปกครองและเป็นข้อมูลสำหรับพิจารณาความดีความชอบประจำปีของครูหรือปรับปรุงการบริหารงานในโรงเรียน เป็นต้น

### ประเภทของการวัดและประเมินผล

ภัทธา นิคมานนท์ (2543: 14-17) การวัดและประเมินผล สามารถจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งได้ ดังนี้

1. แบ่งตามจุดประสงค์ของการประเมินผลตามหลักสูตรระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลฉบับปัจจุบันทั้งระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีการประเมินผล 2 ประเภท คือ การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนและการประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน มีรายละเอียดและหลักการ ดังนี้

1.1 การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียน ควรกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการเรียนการสอน หรือเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละหน่วยย่อย เมื่อครูพบว่าผู้เรียนคนใดมีความสามารถไม่ถึงเกณฑ์ของแต่ละจุดประสงค์ ครูควรได้ศึกษาว่าผู้เรียนมีความบกพร่องในเรื่องใด แล้วจัดสอนซ่อมเสริมให้ แล้วจึงประเมินผลอีกครั้งหนึ่ง การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนจะมีการประเมินผล 2 ระยะ คือ

1. การประเมินผลก่อนเรียน (Pre-evaluation) การประเมินก่อนเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียน ว่ามีความรู้เพียงพอที่จะเรียนต่อ ในรายวิชาใหม่หรือเนื้อหาใหม่หรือไม่ ถ้าพบว่ามีพื้นฐานความรู้ไม่พอหรือไม่มีพฤติกรรมขั้นต้น ก่อนเรียน ให้ผู้สอนจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียนจนมีความรู้เพียงพอที่จะเรียนในเนื้อหา ที่ครูจะสอนต่อไปได้ การสอบก่อนเรียนไม่ใช่การสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ เพราะครูยังไม่ได้ทำการสอน ในเนื้อหานั้นมาก่อนแต่เป็นการสอบเพื่อวินิจฉัย

2. การประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการวัดและประเมินผลความสามารถของ ผู้เรียนว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด มีข้อบกพร่องในเรื่องใดตอนใด การประเมินผลระหว่างเรียนเป็นกิจกรรมที่ สอดแทรกไปกับการเรียนการสอนตลอดเวลา โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

เพื่อศึกษาว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด หากพบว่ามีข้อบกพร่องในจุดประสงค์ใดก็จะได้ใช้ข้อมูลนั้น ๆ เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนของผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม และเป็นการพัฒนาวิธีการสอนของครูต่อไปด้วย

เพื่อจัดการซ่อมเสริมเมื่อผู้สอนทราบปัญหาหรือข้อบกพร่องของผู้เรียนแล้ว ก็นำข้อมูลมาใช้พิจารณาจัดสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน จะนั้นในทางปฏิบัติ เมื่อสอนจบแต่ละหน่วย ผู้สอนควรประเมินผลทันที เมื่อพบว่าผู้เรียนคนใดไม่สามารถบรรลุตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ในหน่วยนั้น ก็ให้จัดสอนซ่อมเสริมทันที

1.2 การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียนเป็นการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) หลังจากทีสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาหรือโปรแกรมการสอน โดยมี จุดประสงค์เพื่อศึกษาว่านักเรียนมีความรู้ทั้งสิ้นเท่าไร เก่งหรืออ่อนวิชาใด เป็นการประเมินผลโดยรวม ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ ผลการประเมินประเภทนี้ใช้ในการตัดสินผลการ เรียน หรือตัดสินว่าผู้เรียนคนใดควร ได้ระดับคะแนนใด และนอกจากนี้ยังใช้ในการพยากรณ์ผลสำเร็จใน รายวิชาที่จะเรียนต่อเนื่องต่อไปด้วย ในการประเมินผลรวมครูผู้สอนจำเป็นต้องประเมินให้ครอบคลุมทุก จุดประสงค์แต่เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่จะต้องประเมินจำนวนมาก ผู้สอนจึงต้องเลือกประเมินบาง จุดประสงค์ ซึ่งมีการเลือกได้หลายวิธี ดังนี้

1. สุ่มจุดมุ่งหมาย เป็นวิธีการที่รวดเร็วที่สุด โดยการสุ่มจุดประสงค์ จากจุดประสงค์ทั้งหมด แต่วิธีการนี้อาจทำให้จุดประสงค์สำคัญๆ บางจุดประสงค์ไม่ได้รับการเลือก

2. สุ่มจุดมุ่งหมายที่สำคัญ วิธีการนี้ ผู้สอนควรจะเรียงจุดประสงค์ ตามความสำคัญเสียก่อน แล้วจึงสุ่มจากจุดประสงค์ที่สำคัญนั้น ๆ

## 2. แบ่งตามระบบของการประเมิน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Non- Referenced Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อเปรียบเทียบคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบหรือผลงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นที่ทำงานหรือทำแบบทดสอบอย่างเดียวกัน จุดมุ่งหมายของการประเมินผลนี้ เพื่อต้องการจำแนกหรือจัดอันดับบุคคลในกลุ่มนั้น โดยยึดระดับผลสัมฤทธิ์เป็นเครื่องมือในการจำแนก นั่นคือจำแนกระดับคะแนนสูงสุดจนต่ำสุด ตัวอย่างการตัดสินใจโดยใช้การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม เช่น การคัดเลือกนักศึกษาเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษา การสอบชิงทุนการศึกษา เป็นต้น เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการประเมินผลแบบนี้ ต้องการกระจายบุคคลให้แตกต่างกันมากเพื่อสามารถเปรียบเทียบกันได้ ฉะนั้นคุณภาพของแบบทดสอบแบบนี้ จึงมีความสำคัญมาก แบบทดสอบที่ใช้ควรมีเนื้อหาที่เป็นเนื้อหาของแบบทดสอบทั้งหมดได้ มีความยากง่ายพอเหมาะไม่ยากหรือง่ายเกินไป และมีค่าอำนาจจำแนกสูง การประเมินผลแบบอิงกลุ่มนี้ต้องการแบบทดสอบที่มีคะแนนกระจายมาก ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลระหว่างผู้เข้าสอบได้ดี และความเที่ยงตรงทุกแบบของแบบทดสอบสำคัญยิ่ง การประเมินผลแบบอิงกลุ่มนี้ เป็นการประเมินตัวนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ การได้คะแนนสูง-ต่ำถือว่าเป็นความแตกต่างของตัวนักเรียนเอง และเป็นความสามารถของแบบทดสอบที่ทำให้นักเรียนแตกต่างกันมาก

2.2 การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (Chorion-Referenced Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อต้องการทราบว่าบุคคลนั้น ๆ มีความสามารถถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์หรือไม่ การประเมินผลต้องนำคะแนนที่ได้จากบุคคลใดบุคคลหนึ่งไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ข้างต้น การประเมินผล แบบอิงเกณฑ์จะใช้ได้ผลดีในสถานการณ์ที่ต้องการวัดสมรรถภาพเป็นรายบุคคล และเนื่องจากการประเมินผลแบบอิงเกณฑ์มีจุดมุ่งหมาย เพื่อชี้ว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ จึงต้องมีการกำหนดเกณฑ์เพื่อใช้ในการแปลผล จากคะแนนของผลงานโดยทั่วไปนิยมใช้เกณฑ์ 80-90 % ของข้อสอบทั้งหมดเป็นเกณฑ์พิจารณา ถ้านักเรียนทำข้อสอบได้ถูกต้องถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ก็ถือว่าได้เรียนรู้ตามจุดประสงค์แล้ว

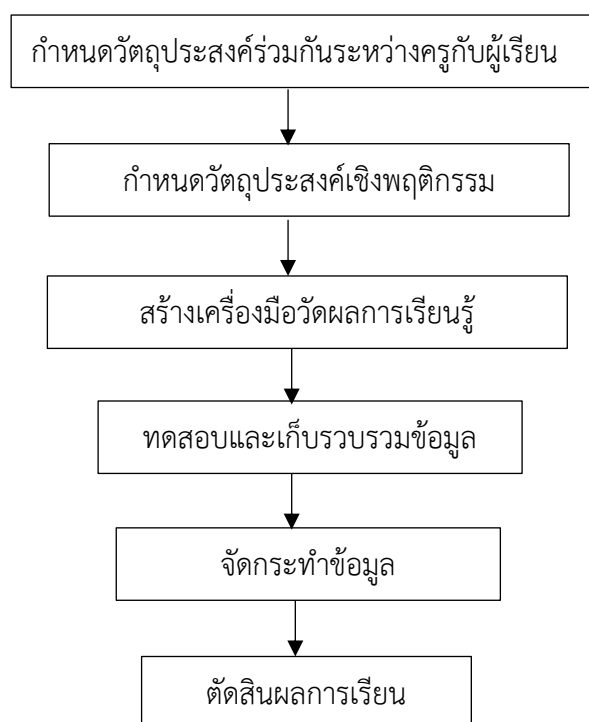
การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์เหมาะสำหรับการเรียนการสอน เพราะการใช้การประเมินผลแบบนี้ เน้นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ลำดับขั้นของการสอน การสอนรายบุคคล และแบบเรียนสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังเน้นทฤษฎีการเรียนรู้ที่ว่า ทุกคนอาจเรียนรู้ได้ถ้าให้เวลาเขาเพียงพอ ฉะนั้นการเรียนแบบนี้ถือว่าผู้เรียนเกือบทุกคนจะถึงปลายทางเหมือนกัน แต่อาจใช้เวลาต่างกันตามระดับความสามารถของแต่ละบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่าการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ ความยากง่ายของแบบทดสอบจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ต้องเขียนข้อสอบตามเนื้อหาและจุดหมายที่ได้วางไว้ แนวคิดนี้ถือว่าผู้เรียนเกือบทั้งหมด สามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมายได้ ดังนั้นผู้เรียนส่วนใหญ่จึงควรทำข้อสอบได้ การสอบและการประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ เป็นกระบวนการที่ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนเป็นการสอบวัด

เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เมื่อผู้เรียนไม่สามารถทำข้อสอบได้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ต้องมีการเรียนซ่อมเสริมในเนื้อหาจนกว่าจะผ่านถึงเกณฑ์ จึงสามารถเรียนหน่วยต่อไปได้ ฉะนั้นการสอบแบบอิงเกณฑ์จึงเหมาะกับการเรียนการสอนในห้องเรียน

### กระบวนการประเมินผล

พิชิต ฤทธิจรรย์ (2544 : 18-20) กล่าวถึง กระบวนการประเมินผล ไว้ดังนี้

กระบวนการประเมินผลการศึกษามีความเชื่อมโยงกับจุดประสงค์การศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอน ครูและผู้เรียน การประเมินผลมีกระบวนการ ขั้นตอน สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 2.3



ภาพที่ 2.3 กระบวนการประเมินผล

ที่มา : พิชิต ฤทธิจรรย์. (2544 : 18). หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา

รายละเอียดของกระบวนการประเมินผลแต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียน ขั้นนี้เป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียนก่อนเริ่มจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยครูจะนำเสนอเอกสารที่เป็นสาระและกิจกรรมตลอดทั้งภาคเรียน ซึ่งเรียกว่า แนวการจัดเรียนการสอน (Course syllabus) เพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาและตกลงกันตั้งแต่ต้นภาคเรียนว่า จุดประสงค์ของวิชานี้เป็นอย่างไร กิจกรรมการเรียน

การสอนต้องทำอะไรบ้าง เกณฑ์การตัดสินผลการเรียนมีวิธีอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพตลอดทั้งภาคเรียนและมีสิทธิ์ที่จะขอเพิ่ม ลด หรือปรับสาระและกิจกรรมที่ครูเสนอได้

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ขั้นนี้เป็นการแปลงจุดมุ่งหมายทั่วไปหรือจุดมุ่งหมายของรายวิชา เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละบทหรือหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ครูมีความชัดเจนในพฤติกรรมและคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน และเพื่อให้สามารถวัดได้สังเกตได้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมประกอบด้วยเงื่อนไขที่แสดงพฤติกรรม พฤติกรรมและเกณฑ์ขั้นต่ำที่สามารถแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ ขั้นนี้ครูต้องรู้ว่าเครื่องมือวัดผลมีกี่ประเภท แต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะ ข้อดี และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อที่จะได้เลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่จะวัด เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมีหลายประเภท เช่น แบบทดสอบ แบบวัดความรู้สึก แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบมาตรฐาน ซึ่งโดยทั่วไปครูมักนิยมใช้แบบทดสอบหรือข้อสอบที่ครูสร้างขึ้น

ขั้นที่ 4 ทดสอบและเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อครูสร้างเครื่องมือเสร็จแล้ว ก่อนนำไปรวบรวมข้อมูลควรมีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ หลังจากนั้นก็นำไปรวบรวมข้อมูล ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 3 ระยะ คือ ระยะก่อนเรียน ระหว่างการเรียนการสอน และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน

ขั้นที่ 5 จัดกระทำข้อมูล ในขั้นนี้ครูจะต้องรู้ว่า จะจัดกระทำข้อมูลเพื่อจุดประสงค์ใด เพื่อบรรยายเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือต้องการบรรยายเป็นกลุ่ม หากต้องการบรรยายเป็นกลุ่ม จะบรรยายเฉพาะกลุ่มหรือจะสรุปอ้างอิงไปยังกลุ่มใหญ่ โดยอาศัยกลุ่มที่ศึกษานั้นเป็นกลุ่มตัวอย่างและข้อมูลที่วัดมาได้นี้อยู่ในระดับมาตราใด บอกประเภท ลำดับที่ หรือบอกช่วง นั่นคือครูต้องมีความรู้เรื่องมาตราการวัดและมีความรู้เรื่องสถิติ ทั้งสถิติการบรรยายและสถิติอ้างอิง

ขั้นที่ 6 ตัดสินผลการเรียน การประเมินผลการเรียนของผู้เรียนที่ปฏิบัติกันมาในปัจจุบันคือ การตัดเกรดหรือการให้ระดับผลการเรียนซึ่งกระทำเมื่อประเมินภายหลังสิ้นสุดการเรียนการสอน แต่ละตอนก็ได้ เช่น การให้เกรดในการสอบย่อยแต่ละครั้ง ให้เกรดงานที่นำมาส่ง การให้เกรดตอนท้ายของบทเรียนแต่ละบท เป็นต้น ซึ่งครูจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักในการตัดเกรดและวิธีการตัดเกรดที่ดี กระบวนการประเมินผลจะมีคุณภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ประเมินดังนี้

1. ผู้ประเมินต้องมีความรอบคอบในการตัดสิน โดยก่อนตัดสินใจต้องมีข้อมูลอย่างครบถ้วนเพียงพอ
2. ผู้ประเมินต้องมีคุณธรรมในการประเมินที่จะทำให้การประเมินไม่ลำเอียงในการตัดสินใจ มีความพยายามที่จะวัดสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องและเชื่อถือได้มากที่สุด และด้วยวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

3. ผู้ประเมินต้องใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพดี มีความเที่ยงตรงและมีความเชื่อมั่น
4. ผู้ประเมินต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะวัดและประเมินเป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจในตัวผู้เรียน รู้หลักในการวัดและประเมินผล รวมทั้งมีความรู้และคุ้นเคยในเครื่องมือแต่ละชนิดอย่างถ่องแท้ สามารถเลือกเครื่องมือมาใช้วัดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

### ความมุ่งหมายของการประเมินผล

พิสนุ พงศ์ศรี (2549: 20-22) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการประเมินผลไว้ ดังนี้  
 การประเมินผลการเรียนการสอนมีความมุ่งหมายหลายประการ ซึ่งครูอาจเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการใช้ ดังนี้

1. เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนผลการประเมิน โดยเฉพาะการประเมินผลย่อย หรือ การประเมินระหว่างการเรียนการสอน สามารถนำมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนให้สูงขึ้นได้ โดยนำผลมาแจ้งให้ผู้เรียนทราบเพื่อเข้าหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น หรืออาจใช้วิธีการซักถามหรือกำหนดปัญหาให้ฝึกฝนเพื่อจูงใจให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
2. เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน การตรวจสอบความรู้พื้นฐานเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้ความสามารถและทักษะพื้นฐานของผู้เรียนก่อนที่จะเริ่มเรียนรู้อะไรใหม่ เนื่องจากเนื้อหาบางบทเรียนอาจจำเป็นต้องใช้ความรู้หรือทักษะพื้นฐานบางประการ ครูจึงต้องตรวจสอบก่อนว่าผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะพื้นฐานเพียงใด หากพบว่าไม่มีความรู้หรือมีความรู้ไม่เพียงพอในเรื่องใดก็จะได้ปรับพื้นฐานเสียก่อน การตรวจสอบความรู้พื้นฐานอาจทำได้โดยใช้แบบทดสอบหรือใช้การซักถามก็ได้
3. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ผลการประเมินทั้งก่อนการเรียนการสอนและระหว่างการเรียนการสอน สามารถนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนได้โดยนำมาพิจารณาว่า ผลการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อาจเป็นเพราะว่าวิธีการสอนและกิจกรรมที่ครูผู้สอนกำหนดไว้อาจไม่เหมาะสมกับผู้เรียน หรือเพราะสื่อการเรียนการสอน ไม่เหมาะสม นอกจากครูจะนำผลการประเมินมาปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไปแล้ว ผู้เรียนก็ยังได้ทราบสถานภาพการเรียนของตนเองว่าอยู่ในระดับใด หากอยู่ในระดับไม่น่าพึงพอใจจะได้ปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น
4. เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง การวินิจฉัยของบกพร่องเป็นการวิเคราะห์หาสาเหตุ ข้อบกพร่องในการเรียนของผู้เรียนและการสอนของครู เช่น ใช้แบบทดสอบวินิจฉัยข้อบกพร่องในการอ่านภาษาไทยที่มีเนื้อหาทั้งการอ่านคำควบกล้ำ ร ล ว การอ่านสะกดการันต์ และการอ่านจับใจความทดสอบกับผู้เรียนถ้าตรวจให้คะแนนแล้วพบว่าผู้เรียนคนใดทำผิดเรื่องใดก็จะช่วยให้ครูผู้สอนได้รู้ข้อบกพร่องของผู้เรียน เพื่อสอนซ่อมเสริมหรือทบทวนในเรื่องนั้น ๆ ได้ รวมทั้งเป็นข้อมูลให้ครูได้พิจารณาทบทวนการสอนของตนเองว่าบกพร่องอย่างไร แล้วหาทางปรับปรุงต่อไป

5. เพื่อตัดสินผลการเรียน ผลการประเมินโดยเฉพาะการประเมินเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน หรือการประเมินผลรวมเพื่อสรุปคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ว่าผู้เรียน บรรลุตามจุดประสงค์ของรายวิชาหรือในระดับชั้นนั้นเพียงใด โดยนำผลการวัดทั้งหมดตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีมาเป็นข้อมูลในการตัดสินผลขั้นสุดท้ายในรูปของการให้เกรดเป็น 4-3-2-1-0 หรือ A-B-C

### ประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษา

ภัทรา นิคมานนท์ (2543 : 23-24) กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินผลการศึกษา ดังนี้

#### 1. ประโยชน์ต่อผู้เรียน

1.1 ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองในแนวทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยพิจารณาจากผล การประเมินความสามารถของตนเอง

1.2 ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะรักษามาตรฐานไว้และช่วยให้ผล การเรียนดีขึ้นตามลำดับ

1.3 ทำให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะการสอบ แต่ละครั้ง ทำให้ผู้เรียนต้องอ่านหนังสือทบทวนเนื้อหา มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

1.4 ทำให้ทราบจุดมุ่งหมายในการเรียนชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะก่อนสอนครูจะแจ้ง จุดประสงค์ที่จะประเมินให้ทราบ

#### 2. ประโยชน์ต่อครู

2.1 ทำให้ครูทราบผลการเรียนของผู้เรียนว่าเก่งหรืออ่อนเพียงใด เพื่อหาทาง ช่วยเหลือ

2.2 ทำให้ครูทราบผลการบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนของผู้เรียนว่าผู้เรียนผ่าน จุดประสงค์มากน้อยเพียงใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครูมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนเพียงใด เทคนิควิธีสอนที่ครูใช้เหมาะสมเพียงใด อันจะนำไปสู่การปรับปรุงตนเองของครู

2.3 ผลการประเมินจะทำให้ครูใช้เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการ เรียนยิ่งขึ้น

2.4 ช่วยให้ครูได้ตรวจสอบคุณภาพของข้อสอบว่ามีความยากง่ายเพียงใด มีค่า อำนาจจำแนก ความเชื่อมั่น และความเที่ยงตรงเพียงใด

#### 3. ประโยชน์ต่อผู้บริหาร

3.1 ทำให้ทราบมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน เช่น มาตรฐานความสามารถ ของผู้เรียน มาตรฐานความสามารถของครู เป็นต้น

3.2 ใช้เป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์โรงเรียนให้ผู้ปกครองและประชาชนทราบ

3.3 ใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจแก้ปัญหา พัฒนา และดำเนินงานบริหารโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

#### 4. ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง

- 4.1 ทำให้ทราบความสามารถหรือสมรรถภาพในการเรียนของบุตรหลาน
- 4.2 ช่วยให้ผู้ปกครองรู้จักและเข้าใจบุตรหลานได้ดียิ่งขึ้น
- 4.3 เป็นข้อมูลสำหรับผู้ปกครองใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการทำงานหรือการศึกษาต่อของบุตรหลาน

#### 5. ประโยชน์ต่อการแนะแนว

5.1 ใช้เป็นข้อมูลในการให้คำปรึกษา แนะนำผู้เรียนทั้งในด้านการเลือกอาชีพ การศึกษาต่อและปัญหาส่วนตัว

5.2 เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับโรงเรียนใช้ในการประชาสัมพันธ์และแนะนำโรงเรียน

#### 6. ประโยชน์ต่อการวิจัย

- 6.1 เครื่องมือในการวัดและประเมินผลสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยได้
- 6.2 เครื่องมือในการวัดและประเมินผลสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยต่อไปได้

### 4. แนวคิดเกี่ยวกับการนำนโยบายของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

#### 4.1 ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เสน่ห์ จามริก (2545: 249) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการและกระบวนการทางสังคมว่ากันตั้งแต่ขั้นพื้นฐานและขยายเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพออยู่พอกิน

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549: 4) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549: 4) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้ โดยไม่ต้องเดือดร้อนโดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจได้รวดเร็ว แต่เพียงพออย่างเดียวเพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับ



นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550: 21) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การรวมเอาอุดมการณ์บางอย่าง โลกทัศน์บางอย่าง ความสัมพันธ์บางอย่าง และค่านิยมบางอย่าง อยู่ในนั้น ด้วย จึงจะนับได้ว่าเป็นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริงโดยทั้ง 4 ประการ ที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่าวัฒนธรรมนั่นเอง

ประเวศ วะสี (2550: 21) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียง ใน 7 ประการ ดังนี้

1. พอเพียงสำหรับทุกคนทุกครอบครัวไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทร คนอื่นได้คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียงการอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากิน เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียงการรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญหาพอเพียงมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียงวัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราดไม่กระทบกระเทือนจากพองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมงและการท่องเที่ยว
7. มีความมั่นคงพอเพียงไม่ใช่รัฐบาลเดียวจนเดียวรวบแบบกะทันหันเด็ดขาดงานไม่มีกินไม่มีใช้ถ้าเป็นแบบนั้นประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกินไป จึงทำให้สุขภาพจิตเสีย เครียด เพียรรุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิตยาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

จรรยาพร ธรณินทร์ (2551: 1) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กรอบคิดในการตัดสินใจเพื่อให้การพัฒนาเกิดประโยชน์ที่สุดต่อทุกคน

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2551: 73) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักคิด และหลักปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบัน ได้พระราชทานให้ปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า น้อมนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัว หรือกลุ่มองค์กร ให้สามารถดำรงอยู่ และก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ตลอดจนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

เสาวลักษณ์ มาพร (2551: 13) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักทางการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 5 ประการ ดังนี้

1. ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพที่มีอยู่
2. ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติส่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความมีสติ ปัญญา ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ
3. มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ
4. มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิด วิเคราะห์ และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง
5. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติ ปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง แบ่งปัน เอื้ออาทร รับผิดชอบ และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ธนิตา ลอยโทยม (2552: 12) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการพัฒนาตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อเป็นแนวทางนำความมั่นคงแบบยั่งยืนมาสู่สังคมไทย ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง ทั้งทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจ

ปรียานุช ธรรมปิยา (2556: 1) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆ ระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการปฏิบัติและดำรงอยู่ของประชาชนทุกระดับตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี อยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

#### 4.2 ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549: 1) กล่าวถึงความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

พิสิฐ ลี้อาธรรม (2549: 5) กล่าวถึงความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเกษตรกรรม เศรษฐกิจ และการแข่งขันซึ่งเป็นการสอดคล้องเป้าหมายแนวทางของนานาชาติในประชาคมโลกโดยยกตัวอย่างการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ซึ่งเมื่อยึดหลักปรัชญาในการแก้ปัญหา สามารถทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของไทยเติบโตได้ถึงร้อยละ 6.7

ฉันทุฎฐพงษ์ ทองภักดี (2550: 1) กล่าวถึงความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าสามารถการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน สามารถรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมโดยยึดหลักทางสายกลาง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีเงื่อนไขพื้นฐาน คือ ความรู้ และคุณธรรม

สุทธาสินี จิตรกรรมไทย (2550: 1) กล่าวถึงความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า นอกจากเศรษฐกิจพอเพียงจะมีประโยชน์ต่อประเทศไทย ยังมีความสำคัญต่อการพัฒนา ในต่างประเทศ การประยุกต์นำหลักปรัชญาเพื่อนำไปพัฒนาประเทศในต่างประเทศเหล่านั้น ประเทศไทยได้เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนผ่านทางสำนักงานความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ โดยมีหน้าที่ คอยประสานงานรับความช่วยเหลือทางวิชาการด้านต่าง ๆ จากต่างประเทศ มาสู่ภาครัฐ แล้วถ่ายทอดต่อไปยังภาคประชาชนและยังส่งผ่านความรู้ที่มีไปยังประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ ได้ถ่ายทอดมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี และประสานกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งต่างชาติก็สนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพราะพิสูจนแล้วว่า เป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ ซึ่งแต่ละประเทศมีความต้องการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต สภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศ โดยได้ให้ผู้แทนจากประเทศเหล่านี้ได้มาดูงานในหลายระดับทั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ฝ่ายนโยบาย จนถึงระดับปลัดกระทรวงและรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ

ประดินันท์ อุปรมย์ (2551: 27) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาสำหรับแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ในการบริหารและพัฒนาประเทศ โดยเน้นให้ดำเนินไปในสายกลางเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 3) กล่าวว่าความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ
3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่าง ๆ ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการดำเนินงานบนรากฐานของความพอเพียง
4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของหลัก

ธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสม

6. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยพัฒนาคนให้พออยู่ พอกิน และอยู่ดีมีสุข พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง มีศักยภาพ มีทางเลือก ทั้งด้านสุขภาพ ความรู้ ทักษะ อาชีพ เสรีภาพ

7. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และจิตสาธารณะ

ปรียานุช ธรรมปียา (2556: 1) กล่าวว่าความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักแนวคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ให้อยู่รอดในสภาวะการณ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ และสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยมีหลักคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวควบคู่กับการดำเนินชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวคิดในการกำหนดนโยบายเพื่อการบริหาร

## 5. การนำนโยบายของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

### 5.1. ภาระหน้าที่ของสถานศึกษา

#### 5.1.1 ความหมายของภาระหน้าที่ของสถานศึกษา

ปราโมทย์ คล้ายศิริ (2545: 13) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกตามหน้าที่หรือตำแหน่งที่มีอยู่ให้เป็นที่รู้เห็นของบุคคลอื่นซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นอาจตรงกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545: 111) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ หมายถึงการกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในสถานภาพนั้นๆ ดังนั้นบทบาทจึงเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมตามตำแหน่งหรือสถานภาพซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะของการรับรู้บทบาทเป็นผลรวมของการแสดงออกตามสิทธิและหน้าที่

สนธยา พลศรี (2545: 125) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ หมายถึงหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2548: 3) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามประกาศกระทรวง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 8) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามที่กฎหมายยอมรับให้สามารถกระทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง มีวัตถุประสงค์ มีสิทธิหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ ประมวลแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายซึ่งกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสถานศึกษาไว้เป็นการเฉพาะ

ประเสริฐ แยมกลิ่นทุ่ง (2546: 73) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมคาดหวัง สำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ จะต้องปฏิบัติอย่างไร

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 602) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้เช่นบทบาทของพ่อแม่บทบาทของครู

พุทธา โพธิ์มะฮาด (2548: 31) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง หน่วยงานที่จัดการศึกษา ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา

ปิยพจน์ ตุลาชม (2549: 9) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง หน่วยงานทางสังคมที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา อบรม ให้แก่สมาชิกในสังคม ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และตามประกาศกระทรวง

สมใจ ลักษณะ (2549: 232) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่หรือสถานะใดๆ ในกลุ่มซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามตำแหน่งและหน้าที่

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549: 4) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชนที่มีอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

ยนต์ ชุ่มจิต (2550: 23) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ สถานภาพของแต่ละบุคคล หมายความว่า บุคคลใดมีสถานภาพหรือตำแหน่งอย่างใดก็ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพหรือตำแหน่งของตนที่ได้มา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 127) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง หน่วยงานจัดการศึกษาที่เป็นรูปแบบ (forms) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6

กระทรวงศึกษาธิการ (2554ก: 2) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชนที่ทำหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

สรุปลได้ว่า ภาระหน้าที่ของสถานศึกษา หมายถึง บทบาทความรับผิดชอบของหน่วยงานจัดการศึกษา ในการนำหลักวิธี และกระบวนการของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสถานศึกษา

### 5.1.2 ความสำคัญของภาระหน้าที่ของสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2545: 4-21) กล่าวว่าภาระหน้าที่ของสถานศึกษามีความสำคัญ เพราะเป็นที่ให้การศึกษแก่คนในชุมชน เป็นแหล่งรวมวิทยาการต่าง ๆ ของชุมชน เป็นแหล่งศูนย์รวมความร่วมมือของชุมชน และให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ

รุ่ง แก้วแดง (2545: 244) กล่าวถึงความสำคัญของภาระหน้าที่ของสถานศึกษาว่า การศึกษาในระบบโรงเรียน หน่วยงานที่มีบทบาทและสำคัญมากที่สุดคือโรงเรียน หรือสถานศึกษา เพราะกิจกรรมที่แท้จริงหรือการเรียนการสอนนั้นเกิดขึ้นที่โรงเรียน การปฏิรูปการศึกษาในอดีตได้เน้นการปรับปรุงหน่วยงานที่มีอำนาจเหนือกว่าสถานศึกษา ซึ่งมีผลต่อการเรียนการสอนน้อยมากถ้าต้องการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนของนักเรียนให้ดีขึ้น จุดที่ต้องปฏิวัติคือ โรงเรียนหรือสถานศึกษา การปฏิวัติระดับนี้จะทำให้การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของคนทั้งประเทศประสบความสำเร็จ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544 : 21) กล่าวว่าภาระหน้าที่ของสถานศึกษามีความสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ให้บริการข่าวสารข้อมูลวิชาชีพแก่ชุมชน
2. การให้คำแนะนำ คำปรึกษาหารือด้านการศึกษา
3. การจัดนันทนาการให้แก่ชุมชน เช่น ดนตรี นาฏศิลป์
4. การให้บริการอาคารสถานที่หรือวัสดุอุปกรณ์
5. การให้บริการด้านสวัสดิการเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น ที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬา สหกรณ์ร้านค้า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ร้านตัดผม ตู้ยาประจำหมู่บ้าน น้ำสะอาด ห้องสมุด โรงเรียน เป็นต้น

สุรัชย์ เทียนขาว (2545: 1) กล่าวว่าความสำคัญของภาระหน้าที่ของสถานศึกษาว่า สถานศึกษาในฐานะองค์กรทางการศึกษาประเภทหนึ่งซึ่งทำหน้าที่ให้บริการ ดังนั้นสถานศึกษา จึงเป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและมีอิสระในการดำเนินงาน มีความสามารถในการปรับตัว เป็นระบบสังคมเปิดที่มีองค์ประกอบหรือระบบย่อย 4 ประการ คือ โครงสร้าง บุคคล วัฒนธรรม และการเมือง

สรุปได้ว่า ภาระหน้าที่ของสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ เพราะกิจกรรมหรือการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือการพัฒนาการเรียนรู้อันใหญ่แล้วเกิดขึ้นในสถานศึกษา และสถานศึกษายังเป็นสถาบันที่พัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้นได้

### 5.1.3 บทบาทด้านภาระหน้าที่ของสถานศึกษา

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549: 11) ได้ให้หลักคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาว่า สถานศึกษามีหน้าที่ในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้ได้อย่างเหมาะสมด้วยระบบการศึกษาระดับพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องสอนให้นักเรียนนักศึกษาคำนึงถึงความพอประมาณในการดำเนินชีวิตในโลก ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ ฝึกให้มองไปข้างหน้าและเตรียมตัวให้พร้อมกับความผันผวนของเหตุการณ์ต่างๆ อย่างรู้เท่าทัน รวมถึงการหมั่นแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ในด้านต่างๆ ฝึกฝนตนเองให้มีความรอบคอบและระมัดระวังโดยใช้สติปัญญาในการทำงานและดำเนินชีวิตและที่สำคัญเศรษฐกิจพอเพียงยังเน้นให้นักเรียนนักศึกษามีคุณธรรมมีความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ การไม่เบียดเบียน การแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเนื่องจากความรู้ต่าง ๆ จะไม่สามารถก่อประโยชน์ให้กับตนเองหรือผู้อื่นได้อย่างเต็มที่และถูกต้องหากผู้นำไปใช้ขาดคุณธรรม

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2549: 26) กล่าวว่าสถานศึกษามีหน้าที่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา โดยเริ่มจากการไปค้นหากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณลักษณะและการจัดการที่สอดคล้องกับหลักของเศรษฐกิจพอเพียงคือพอประมาณกับศักยภาพของนักเรียนพอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้ง

วันชัย พลະไกร (2550: 65) กล่าวว่าภาระหน้าที่ของสถานศึกษาด้านการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีเป้าหมายหลักเพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการตามหน้าที่ในการสร้างกระแสสังคมให้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิดหรือส่วนของชีวิตในหมู่ประชาชนโดยมีวัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงสนับสนุนให้ประชาชนสามารถนำหลักปรัชญานี้ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับหน้าที่และบทบาทของแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสมและท้ายที่สุดนำไปสู่การปลูกฝังปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตตามแนวของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนนำไปสู่การปรับระบบและโครงสร้างการพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงยุทธวิธีการขับเคลื่อน มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนโดยมีแผนการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น

เสาวลักษณ์ มาพร (2551: 13) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการให้ผู้เรียนมีความรู้ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ ดังนี้

1. ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพที่มีอยู่
2. ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความมีสติ ปัญญา ยึดทางสายกลาง ในการปฏิบัติ
3. มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ
4. มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิด วิเคราะห์ และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง

5. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติ ปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง แบ่งปัน เอื้ออาทร รับผิดชอบ และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ (2553: 11) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ของสถานศึกษาควรมีการพัฒนา หรือบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษาโดยพิจารณาปรับปรุง หรือเพิ่มเติมวิสัยทัศน์เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวทางหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการ (2554ข: 2) กล่าวว่า สถานศึกษาควรมีการจัดระบบการบริหาร จัดการภายในสถานศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางดังนี้

1. ทบทวนปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้อง หรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นการบริหารงาน ตามหลักธรรมาภิบาล มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2. กำหนดนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมและการปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำ แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษามีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบและมีการติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

3. พัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารครูและกรรมการสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความพร้อมในการดำเนินการตามระบบการบริหารจัดการที่ เปลี่ยนแปลงและการจัดการศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งดำเนินชีวิตตาม แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

สรุปได้ว่า ภาระหน้าที่ของสถานศึกษาในการนำนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ในสถานศึกษา บทบาทความรับผิดชอบของหน่วยงานที่จัดการศึกษา ในการนำหลักวิธี และ กระบวนการของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสถานศึกษา สามารถวัดได้จาก 1) มีการทบทวนปรับปรุง พัฒนาโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้องหรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทาง ของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีการกำหนดนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจ พอเพียง 3) มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามแนวทาง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา 4) มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบและมีการ



ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 5) พัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารครูและกรรมการสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 6) จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา 7) สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับหน้าที่และบทบาทของแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม และ 8) มีการบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษา แสดงดังตาราง 2.1

ตาราง 2.1 บทบาทด้านภาระหน้าที่ของสถานศึกษาในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทบาทด้านภาระหน้าที่ของสถานศึกษา ในการขับเคลื่อนหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	ชื่อนักวิชาการ						
	คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549)	ปริญญช พิบูลสราวุธ (2549 )	วันชัย พละไกร (2550 )	เสาวลักษณ์ มาพร (2551)	เพ็ญพรรณ ชูติศุทธิ์ (2553)	กระทรวงศึกษาธิการ (2554ท)	ความถี่
1. การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาให้ได้อย่างเหมาะสม	✓		✓				2
2. การคำนึงถึงความพอประมาณในการดำเนินชีวิต	✓	✓		✓			3
3. การเตรียมตัวให้พร้อมกับความผันผวนของเหตุการณ์ต่าง ๆ	✓			✓			2
4. การหมั่นแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในด้านต่าง ๆ	✓						1
5. การมีคุณธรรม	✓			✓			2

บทบาทด้านภาระหน้าที่ของสถานศึกษา ในการขับเคลื่อนหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	ชื่อนักวิชาการ						
	คณະอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549)	ปริญญช พินุลสรารุช (2549 )	วันชัย พละไกร (2550 )	เสาวลักษณ์ มาพร (2551)	เพ็ญพรรณ ชูติศุทธิ์ (2553)	กระทรวงศึกษาธิการ (2554ข)	ความถี่
6. การไม่เบียดเบียนการแบ่งปัน และช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน	✓						1
7. การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง			✓				1
8. ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล				✓			1
9. มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว				✓			1
10. สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหรือบูรณา การเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไป ในหลักสูตรสถานศึกษา					✓		1
11. การมีวิสัยทัศน์เป้าหมาย					✓		1
12. การมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียนตามแนวทางหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง					✓		1
13. ทบทวนปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างและ กระบวนการบริหารจัดการ						✓	1
14. กำหนดนโยบายแผนงานโครงการและ กิจกรรมและการปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำ						✓	1

บทบาทด้านภาระหน้าที่ของสถานศึกษา ในการขับเคลื่อนหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	ชื่อนักวิชาการ						
	คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549)	ปรียานูช พิบูลสรารุช (2549)	วันชัย พละไกร (2550)	เสาวลักษณ์ มาพร (2551)	เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ (2553)	กระทรวงศึกษาธิการ (2554ข)	ความถี่
แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการของ สถานศึกษา							
15. สถานศึกษามีการดำเนินการตามแผน อย่างเป็นระบบ						✓	1
16. การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง						✓	1
17. พัฒนาคณากรทั้งผู้บริหารครูและ กรรมการสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง						✓	1
18. การจัดระบบการนิเทศการศึกษา ภายในสถานศึกษา						✓	1

## 5.2 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานูช พิบูลสรารุช (2553: 13) กล่าวถึงแนวคิดตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมิถรมหาภูมิพลอดุลยเดช เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมิถรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างมั่นคงและยั่งยืน และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนทางสายกลางด้วยความไม่ประมาท โดยยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัว

ที่ดี ตลอดจนรวมทั้งใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและของโลก ดังพระราชดำรัสต่อไปนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ โดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า เราก็สามารถที่จะปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2542 พระองค์ได้พระราชทานความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลก ยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมโลกจากภายนอกได้เป็นอย่างดี”

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549: 53) กล่าวถึง พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537 มี พระราชดำรินำความเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” คือรูปแบบหนึ่งของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ในความหมาย “ความพออยู่พอกิน” เป็นทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์ของพระองค์ ภายหลังได้ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานก่อนจะมีพระบรมราโชวาทในปี 2517 ในปี 2538 จนกระทั่งปี 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจพระองค์ได้ทรงขยายความในรูปธรรมในการไม่ประมาทตนของความโลภความเห็นแก่ได้ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียแก่ตนเองและผู้อื่นอย่างละเอียด จึงมีพระราชดำรัสที่มีการอ้างถึงเสมอว่า “การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่ พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน หมายถึงความว่า อุ้มชูตัวเองให้มีพอเพียงตนเอง”

อัมพล เสนาณรงค์ (2550: 9) กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวปฏิบัติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงปรารถนาจะให้เป็นที่รักแก่วินสัจคมได้เป็นที่ ยึดเป็นแนวทางดำรงชีวิตเพื่อความอยู่ดีกินดี ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ด้วยกัน 7 ข้อ คือ พึ่งพาตนเอง พอประมาณ เดินทางสายกลาง มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล เป็นคนดี และรู้จักสามัคคี โดยหลักสำคัญทั้ง 7 ข้อ ทุกคนทุกกลุ่มอาชีพสามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ปริยานุช พิบูลสรารุช, (2549: 10) กล่าวถึงการปฏิบัติงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านและลดความฟุ่มเฟือยในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพ
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพ
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้ กันอย่างรุนแรง ดังในอดีต
4. ความไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวาย ใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5. ปฏิบัติในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วร้ายให้ หดสิ้นไปทั้งนี้ ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลง ในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากความละเอียดแผ่นดิน หลักการโดยรวมของเศรษฐกิจพอเพียง

1. หลักปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1) การพึ่งตนเองเป็นหลัก
  - 2) การพิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร สมเหตุสมผล
  - 3) การสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น บนพื้นฐานของความสมดุล
  - 4) ความครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ
2. หลักของความพอประมาณ (พอดี) 5 ประการ
  - 1) พอดีด้านจิตใจ (เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดีเอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึง ประโยชน์ ส่วนรวม)
  - 2) พอดีด้านสังคม (ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้จักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว และชุมชน)

3) พอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (รู้จักใช้อย่างฉลาดรอบคอบ เกิดความยั่งยืนสูงสุด)

4) พอดีด้านเทคโนโลยี (รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อความต้องการ เป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อสังคมและพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน) พอดีด้าน เศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพออยู่พอกิน สมควรตามอัตภาพ และฐานะของตน)

### 3. หลักของความมีเหตุผล

1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกๆด้าน ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ

2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้านความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ

3) ละเลิกการแก่งแย่งประโยชน์และแข่งขันกันในทางค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

4) ไม่หยุดนิ่งที่หนทางในชีวิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยาก

5) ปฏิบัติตนในทางที่ดี ลด เลิก สิ่งยั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตนเอง ทำลายผู้อื่น พยายามเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่ให้งอกงามสมบูรณ์

### 4. หลักของการมีภูมิคุ้มกัน

1) มีความรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง

2) มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริตขยันอดทนและแบ่งปัน

สมพร เทพสิทธิ์ (2549: 57-58) กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาของประเทศ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นปรัชญาในการนำทางการพัฒนาของประเทศ โดยมีแนวทางดังนี้ ทางสายกลาง ไม่พัฒนาไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งจนเกินไป เช่น ปิดหรือเปิดเสรีเต็มที่ที่ความสมดุลและความยั่งยืน เน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวม ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความพอดีทั้งในการผลิตและบริโภค ภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วการเสริมสร้างคุณภาพของคนนั้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มิตรไมตรี เอื้ออาทร มีความเพียร มีวินัย มีสติ ไม่ประมาท พัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

เกษม วัฒนชัย (2550 : 153-156) กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับตัวบุคคล และองค์กรทุกระดับที่นำไปปฏิบัติเป็นภูมิคุ้มกันและนำมาซึ่งความสุข เป็นรากฐานรองรับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลก รวมทั้งไม่เคยทำลายเศรษฐกิจหลักของประเทศเหมือนที่บางคนกล่าวอ้าง แม้สหประชาชาติก็ยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้การนำเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ เงื่อนไขด้านหลักวิชาการที่จะต้องมีความสมเหตุสมผล เงื่อนไขคุณธรรมและเงื่อนไขด้านการดำเนินชีวิต เช่น ความอดทน ความเพียร ความขยัน ส่วนเรื่อง

ความพอประมาณไม่ใช่การชี้เหนี่ยวจนสุดโต่ง แต่เป็นทางสายกลาง คือ ความประหยัด พอดี พอเหมาะ ต่อความจำเป็นตามอัตภาพ

อภิชัย พันธเสน (2550: 151-152) กล่าวถึง ความเป็นมาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม และถ้าหากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วยหรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนในทุกประเภทไม่ว่าทุนมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย ความเพียร ความสามารถ สติปัญญา และการพัฒนาจิต ทุนสังคม คือ การช่วยเหลือเผื่อแผ่ความ ซื่อสัตย์สุจริต ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ทุนทางด้านกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นเงินทุนเครื่องมือ เครื่องจักร และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งเกิดสถานการณ์ดังกล่าว ได้จะต้องปราศจากซึ่งความโลภหรือความเห็นแก่ตัวมากเกินไป ซึ่งจะทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้ โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกิน หรือพอมีพอใช้ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งก็เป็นการสร้าง ภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับการพัฒนาประเทศ

เพชรภรณ์ รื่นรมย์ (2543: 9-15) กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง คือ การพยายามช่วยตนเอง ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ “พอมี พอกิน” โดยเฉพาะอาหาร และที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถจะผลิตเองได้ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่น หรือในประเทศให้ได้มากที่สุด พยายามก่อกำหนดให้น้อยที่สุด และควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ เพื่อให้มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ

วินัย ประวันนา (2544: 143) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเอง ครอบครัวหรือชุมชนได้ โดยอาศัยหลักการพึ่งตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะอาชีพการเกษตร ซึ่งประเทศไทยมีทรัพยากรดิน และน้ำที่สมบูรณ์ ถ้าหากมีการจัดสรรอย่างเหมาะสมก็จะสามารถพัฒนาผลผลิตเลี้ยงประชากรทั่วประเทศได้อย่างสมบูรณ์ โดยอาศัยหลักสำคัญ คือ ให้เกษตรกรมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549: 10) กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป ในมิติต่าง ๆ ของการกระทำความมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เพื่อพร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทั้งด้านบวกและด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เงื่อนไขในการตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขความรู้ควบคู่กับคุณธรรมกล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้านความรอบคอบ ระมัดระวัง ในการนำแผนไปประยุกต์ใช้ในการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ และเงื่อนไข คุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง

ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาและรอบคอบในการดำเนินชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 35) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิคณะหนึ่งที่ติดตามพระราชดำรัสและพระราชกระแสอย่างใกล้ชิด และนำมาเรียบเรียงก่อนนำขึ้นกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำออก เผยแพร่มีใจความว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการบริหารและพัฒนา ประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการ วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป แนวคิดของ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามความคิดเห็นของนักวิชาการ เป็นปรัชญาที่ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนไปจนถึงระดับรัฐ โดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงและก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีหลักสำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมไปถึงการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวทั้งนี้ต้องอาศัย 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม เพื่อใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

### 5.2.1 ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเอกสารมีนักวิชาการและหน่วยงานได้ให้ความหมายเกี่ยวกับปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549: 29) ได้ให้ความหมาย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือ ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิต สินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพา ปัจจัยต่างๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของและเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้นคือความสามารถ ในการดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และ ที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด



ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ (2547: 75) ได้ให้ความหมาย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาจมองได้ 2 ด้าน คือ มองอย่างวัตถุนิยมและมองแบบจิตวิสัย

1. มองอย่างวัตถุนิยม มองภายนอก คือ ต้องมีกิน มีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอที่เราพูดว่าพอสมควรตามอัตภาพซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า ฟุ้งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ
2. มองแบบจิตวิสัยด้านจิตใจภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากันบางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอบางคนมีนิดเดียวก็เป็นการเพียงพอทางจิต

จิรายุทธ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548: 50) ได้ให้ความหมาย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นพระราชดำรัสที่พระราชทานให้ประชาชนดำเนิน ตามวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์สันติสุข โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับและใจตนเป็นสำคัญ ซึ่งพระองค์ทรงรับสั่งมานั้นแท้ที่จริง คือ วิถีชีวิตไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดีเป็นการเสริมพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

ปริญานุษ พิบูลสรารุช, (2549: 10) ได้ให้ความหมาย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. แนวคิดหลักเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

2. เป้าหมายมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

3. หลักการความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

4. เงื่อนไขพื้นฐาน (ความรู้คู่คุณธรรม)

- 4.1 จะต้องอาศัยความรู้รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

- 4.2 การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรู้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2550: 125) ได้ให้ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่

จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน กล่าวโดยสรุป ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตบนพื้นฐานนี้ หลักความพอเพียงประกอบด้วยหลัก 3 ท่วง 2 เงื่อนไข คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว โดยต้องอาศัยเงื่อนไข 2 ประการ คือ ความรู้ และคุณธรรมความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ทศานา แชมมณี (2543: 20-23) ได้ให้ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการในการดำเนินชีวิตจากแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้สามารถปรับตัวในการดำรงชีวิตได้ในสังคมอย่างมั่นคงเป็นสุขจะต้องพัฒนาให้คุณลักษณะ ได้แก่ การพึ่งตนเองการทำงาน การแก้ปัญหา การแสวงหาความรู้และข้อมูล การพัฒนาคุณภาพของตนเอง และคุณภาพชีวิต

สมพร เทพสิทธิ, (2548: 57-58) ได้ให้ความหมายหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางเพื่อการดำรงอยู่ในสังคม ดังนี้

1. เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ

2. เป็นปรัชญาในการพัฒนาการบริหารประเทศให้ดำเนินในทางสายกลาง

3. จะช่วยให้เศรษฐกิจก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

4. ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใน และภายนอก

5. ต้องอาศัยความรอบรู้รอบคอบและความระมัดระวังอย่างมากในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

6. จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและรอบคอบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2550) ได้กล่าวถึงความสำคัญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยามความพอเพียง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ ได้แก่ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3.2 ความมีเหตุผล ได้แก่ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับความพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน รอบคอบ เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

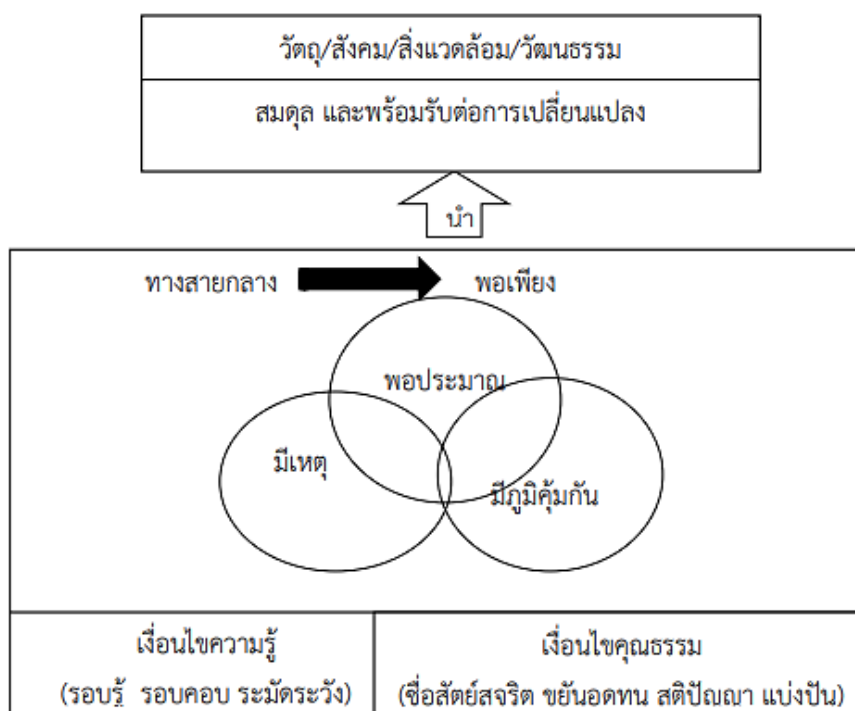
4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่ต้องสร้างเสริม ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

5. แนวทางปฏิบัติและผลดีที่ความว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

เกษม วัฒนชัย, (2550: 5-6) ได้กล่าวถึง ความสำคัญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญานี้เป็นหลักคิดและแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อสร้างความเข้มแข็งรอบด้านและเป็นภูมิคุ้มกันเยาวชนไทย องค์ประกอบที่ครบถ้วนของความพอเพียงมี 3 อย่าง ความพอประมาณ มีเงื่อนไขว่า พอประมาณ ในอัตรภาพ มีเหตุผลอธิบายได้สร้างภูมิคุ้มกัน โดยถามตนเองว่ากระทบกับเงินออมหรือกระทบกับภูมิคุ้มกัน 4 ด้านหรือไม่และหากกระทบจะก่อเกิดหนี้สินมากขึ้นหรือทำให้เงินออมหมดไปครึ่งหนึ่งหากเป็นเช่นนั้นอนาคตจะอย่างไร ดังนั้นเราต้องวางแผนการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับ อัตรภาพภายใต้ 3 เงื่อนไข สู่ความสำเร็จ คือ 1. หลักวิชาความรู้ต้องใช้วิทยาการความรู้อย่าง รอบคอบทั้งในขั้นตอนการวางแผนและปฏิบัติ ไม่ใช่ไสยศาสตร์โหราศาสตร์ในการพัฒนาสถานศึกษา 2. หลักคุณธรรมโรงเรียนต้อง

สร้างพื้นฐานจิตใจคนในโรงเรียนทั้งผู้บริหาร คณะกรรมการโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครองให้มีคุณธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริต 3. หลักการดำเนินชีวิต ต้องใช้ความรอบคอบ มีความเพียร และใช้ความรู้ที่เหมาะสม สิ่งสำคัญต้องขยันตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะสามารถนำชีวิตอยู่รอดกล่าวโดยสรุป ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นหลักคิดในการดำเนินชีวิตซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง โดยประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไข ความรู้ คุณธรรม โดยการหลักสำคัญเพื่อให้รู้จัก วางแผนและนำไปปฏิบัติและพร้อมที่จะดำรงชีวิตได้ในสังคมอย่างมั่นคงเป็นสุขของค้ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทีศนา เขมมณี (2546: 50) ได้กล่าวถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม โดยมีเป้าหมาย คือ ความสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม แสดงดังภาพที่ 2.4



ภาพที่ 2.4 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ทศนา แคมมณี (2546: 52) ได้กล่าวถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณา มีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ส่วน ดังนี้

1) กรอบแนวความคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัต มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนียาม ความพอเพียง (Sufficiency) จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะพร้อม ๆ กัน

3.1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไปไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานกล่าวคือ

4.1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้รอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2550: 11) ได้กล่าวถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เริ่มดำเนินการความเข้าใจในปรัชญาก็มีทิศทางตรงกันมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็มีความชัดเจน กระชับมากขึ้น เพื่อให้ความสะดวกในการประยุกต์และการสื่อสารในวงกว้าง จึงได้มีคณะทำงานได้แยก

องค์ประกอบของปรัชญาตามข้อความที่ได้รับพระราชทานมาเป็นกรอบแนวความคิด คุณลักษณะ ค่านิยม เงื่อนไข และแนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

1) กรอบแนวความคิดของปรัชญา เป็นการชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ทั้งแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนทั้งแนวทางปฏิบัติและตัวอย่างการประยุกต์ที่เกิดขึ้น โดยปรัชญา ใช้ได้ทั้งระบบปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ในที่นี้มุ่งเน้นแง่การบริหารเศรษฐกิจ (ระดับประเทศ) เป็นการมองโลกในลักษณะเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลง มีความไม่แน่นอนและมีความ เชื่อมโยงกับกระแสโลก มุ่งผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนในมิติต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงกรอบแนวความคิดในการพัฒนาสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกประเทศ

2) คุณลักษณะแนวทางดำรงอยู่และการปฏิบัติตนตามแนวทางที่ควรจะเป็น ใช้ได้กับ ประชาชนทุกระดับ ทุกหน้าที่ เป็นการดำเนินตามทางสายกลาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงมิใช่เป็น เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติตนซึ่งมีหลายมิติ นอกจากนี้ยังให้มีความเท่าทันโลก คือ กระแสโลกาภิวัตน์ คือ ไม่ใช่ปิดประเทศ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เปิดเสรีเต็มที่อย่างไม่มีการควบคุมดูแล ไม่ใช่อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรืออยู่โดยพึ่งพิงภายนอกทั้งหมด

3) ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง หากขาดองค์ประกอบใดก็ไม่เป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์

3.1) ความพอประมาณ (Moderation) มีสองนัย คือ ความพอดีไม่สุดโต่ง และการยืน อยู่ด้วยขาของตนเอง (Self-reliant) เป็นการดำเนินชีวิตอย่างทางสายกลาง โดยมีการกระทำที่ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมที่อยู่ใน ระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น เพื่อเป็นการยืนได้โดยลำแข้งของตนเอง

3.2) ความมีเหตุผล (reasonableness) หมายความว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีความพอประมาณ ในมิติต่าง ๆ จะต้องมีสติรอบรู้คิดถึงระยะยาว ต้องมีเป้าหมาย และวิธีการที่เหมาะสม มีความรู้ในการดำเนินการ มีการพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องเป็นการมองระยะยาว ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำและความเสี่ยง จะทำให้มีความ พอประมาณทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3.3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร (Self-immunity) พลวัตในมิติต่าง ๆ ทำให้ เปลี่ยนแปลงในสถานะต่างๆ อย่างรวดเร็วขึ้น จึงต้องมีการเตรียมพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ การกระทำที่เรียกได้ว่าพอเพียงไม่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบัน แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดในอนาคต ภายใต้ข้อจำกัด ของข้อมูลที่มีอยู่ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันที่จะทำให้มีความพอเพียงแม้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ถึงจะมีเหตุการณ์ที่แย่มากที่สุดก็รับมือได้

4) เจื่อนไขการปฏิบัติ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือเจื่อนไขความรู้ ได้แก่ มีความรอบรู้รอบคอบ ระมัดระวัง และเจื่อนไขคุณธรรม

4.1) เจื่อนไขความรู้ ได้แก่ มีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ความรอบรู้ หมายถึง มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นประโยชน์พื้นฐาน เพื่อนำไปปฏิบัติอย่างพอเพียง การมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง ทั้งนี้รวมถึงความรอบคอบ ความระมัดระวัง คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่าง ๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และควมมีสติตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ ในการนำแผนไปปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาการต่างๆเหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและทางสังคมด้วย

4.2) เจื่อนคุณธรรม หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งครอบคลุมคนทั้งชาติ รวมทั้งเจ้าหน้าที่นักวิชาการ นักธุรกิจ มีสองด้าน คือ ด้านจิตใจ/ด้านปัญญา และด้านการกระทำ ในด้านแรกเป็นการเน้นความรู้คู่คุณธรรมตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสมส่วนด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ เจื่อนไขนี้จะทำให้การปฏิบัติตามเนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้ ทำให้ตนเองไม่มีความโลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคม เพราะการมีความโลภจะทำให้ทำอะไรสุดโต่ง ไม่นึกถึงความเสี่ยง ไม่รู้จักพอ มีโอกาสที่จะกระทำการทุจริต

5) ผลที่คาดว่าจะได้รับ โดยความพอเพียงเป็นทั้งวิธีการและผล (End and Mean) จากการกระทำ โดยจะทำให้เกิดวิธีการพัฒนาและผลของการพัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงความสมดุลและความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสมดุลในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันความสมดุลของการกระทำทั้งเหตุและผลจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาภายใต้พลวัตทั้งภายในและภายนอกประเทศ

สุเมธ ตันติเวชกุล, (2549) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ อยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน ก้าวไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจนายทุนหรือเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ

1. มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกินให้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาอาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และมีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่อัตภาพพ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีครอบครัวที่อบอุ่นและเป็นสุข

2. มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเองโดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอเป็นการปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา

3. มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดย ปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน

4. มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต (way of life) ของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาส ของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสินเกิดการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 141) ได้กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1) กรอบแนวความคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของ สังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นกรมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืน ของการพัฒนา

2) คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตน ได้ในทุกกระดบ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะประกอบด้วย 3 ลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1) ความพอประมาณ หมายถึง การจะทำอะไร มีความพอดี พอเหมาะ พอควร ต่อความจำเป็น เหมาะสมกับฐานะของตนเอง สภาวะสังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรในการดำเนินการก็ต้องให้พอประมาณ ไม่มากเกินไป และก็ต้องไม่น้อยเกินไป จนขาดแคลน ไม่เพียงพอที่จะดำเนินการได้ ซึ่งการจะตัดสินว่าอยู่ในระดับพอประมาณนี้ จำเป็นต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ ในการวางแผน และตัดสินใจ และต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมด้วย เช่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน และไม่ทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล ครอบงำจรรยาพื้นฐานของความถูกต้อง ความเป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและส่วนรวม อย่างรอบคอบ



การคิดพิจารณาแยกแยะ ให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อผิดพลาดน้อย และก็เช่นเดียวกัน การที่จะวางแผนดำเนินการ หรือจะทำอะไรอย่างสมเหตุสมผลได้นั้น ต้องอาศัยความรู้ มีความขยันหมั่นเพียรความอดทน ที่จะจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ มีความรอบคอบ ในการคิดพิจารณา ตัดสินใจ โดยใช้สติปัญญาอย่างเฉลียวฉลาดในทางที่ถูกที่ควร

3.3) การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ ท่วงที กล่าวโดยย่อ คือ การที่จะทำอะไรอย่าง ไม่เสี่ยงเกินไป ไม่ประมาท คิดถึงแนวโน้มความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แล้วเตรียมตนเองเตรียมวิธีการทำงาน เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อการทำงานสามารถ ดำเนินไปได้ โดยไม่ชุลลุกหลักต้องหยุด ชะงักกลางคัน และนำมาซึ่งผลประโยชน์ในระยะยาวและความสุขที่ยั่งยืน

4) เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกฝนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมา พิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและในขั้นปฏิบัติ

4.2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย ด้านจิตใจ คือ การตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่าง ถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไมโลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

5) แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้ง วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ทิสนา แคมมณี (2559: 51) ได้กล่าวถึง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ ดังนี้

ความพอดี หมายถึง ความพอดีตามอัตภาพ และความเหมาะสมกับบริบท สิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำมาด้วยภาวะสมดุลที่จะทำให้ทุกอย่างดำเนินไปด้วยดี ไม่เกิดปัญหาตามมา ความพอดีของแต่ละคนอาจไม่เท่ากัน เนื่องจากคนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ

รวมทั้งบริบทและสถานการณ์แต่ละครั้งไม่เหมือนกัน ความพอประมาณจึงต้องอยู่บนความมีเหตุผล คือ ดูจากเหตุผลที่สมควรและความเหมาะสมในด้านต่างๆ ดังนี้

ความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ สติ ปัญญา ความสามารถสุขภาพ กำลังทรัพยากร และปัจจัยที่จำเป็นต่าง ๆ หากสิ่งที่คิดจะทำไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่ก่อให้เกิดผลเสีย ในตัวเอง ทั้งในระยะสั้นระยะยาว ก็นับได้ว่าสิ่งนั้นมีความเหมาะสมกับตนความเหมาะสมกับผู้อื่น คือไม่เบียดเบียน หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เสียหายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวความเหมาะสมในบริบท ทั้ง 4 มิติ คือ ไม่เบียดเบียนทำร้าย ทำลายวัตถุ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ให้ได้รับความเดือดร้อน เสียหายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวทั้งมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ กาลเทศะ ปัญหา ความต้องการการกระทำที่เหมาะสม หรือมีความพอดี พอประมาณ จะทำให้ทุกอย่างดำเนินไปได้ด้วยดี หากขาดความเหมาะสมมักจะทำให้เกิดปัญหา ดังนั้น ปัญหาจึงเป็นสัญญาณที่ช่วยให้รู้ว่า อาจมีปัจจัย/ การกระทำบางอย่างที่ขาดความพอดี พอประมาณ หลักความพอประมาณ สามารถนำไปใช้ในการคิด การวางแผนและการปฏิบัติให้มีความเหมาะสม ดำเนินทางสายกลางและยังสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาได้

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจที่เป็นไปอย่างมีเหตุผล คือ มีการพิจารณา ถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดมาจากเหตุ หรือการกระทำนั้น ๆ ทั้งในระยะสั้นและ ระยะยาว และทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม รวมทั้งบริบทแวดล้อมมีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษ ว่า cause effect เหตุผลที่ดีจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานความถูกต้อง หรือความเป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามของสังคม การพิจารณาเหตุและผล ควรพิจารณา ให้เห็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันกับเหตุปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกันอย่างซับซ้อน เพื่อให้เข้าใจ เหตุและผลที่แท้จริง การพิจารณาถึงความ เป็นเหตุเป็นผลของเรื่องต่าง ๆ เป็นทักษะที่ควรได้รับการ ฝึกฝนอย่างเพียงพอ เพราะเป็นรากฐานในการคิดและการปฏิบัติงานทุกอย่างให้เป็นไปอย่างถูกต้อง

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงและ ผลกระทบใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยหาวิธีการทำงาน และการดำเนินงานที่ สามารถป้องกันและจำกัดผลกระทบทางลบ ไม่ให้เป็นอันตรายต่อตนเองและการดำเนินงานให้สามารถ ป้องกันและจำกัดผลกระทบทางลบ ไม่ให้เป็นอันตรายต่อตนเองและการดำเนินงานมากเกินไปที่จะรับ ได้ ทำให้มีความเสี่ยงน้อยลง เช่น คิดให้รอบคอบก่อนลงมือทำงานใด ๆ โดยยึดหลักความพอประมาณ และหลักเหตุผล ปฏิบัติงานอย่างมีสติ มีการยั้งคิด ไม่ทำในสิ่งที่ไม่ควร ปฏิบัติงานอย่างรอบคอบ ใช้ความรู้อย่างมีวิจารณญาณ ปฏิบัติงานอย่างระมัดระวังไม่ให้เกิดความผิดพลาด สร้างปัจจัยเกื้อหนุน ช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม คาดคะเนปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตและหาวิธีที่จำกัด ผลกระทบทางลบ เตรียมแผนสำรอง กลไกการแก้ปัญหา และหาทางออกไว้ หากเกิดการแก้ปัญหาจริง จะช่วยสามารถแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว

เงื่อนไขความรู้ หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับวิชาต่าง ๆ รอบด้าน เพื่อนำมาใช้ในการประกอบการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม ความรู้เป็นฐานสำคัญในการคิดการกระทำ ซึ่งเราจำเป็นต้องฝึกฝนตนเองให้รู้จักแสวงหาศึกษา เพิ่มพูน และต่อยอดอยู่เสมอ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ความรอบคอบ นำความรู้ต่าง ๆ มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ ความระมัดระวัง ลงมือปฏิบัติตามแผนอย่างมีสติ ปฏิบัติให้ถูกต้องไม่พลาดพลั้ง และเป็นไปอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

คุณธรรม หมายถึง สภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมที่ถูกต้อง คุณธรรมที่เป็นเครื่องอาศัยการดำเนินงานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลายประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความอดทน ความเพียร ไม่ท้อถอย ความมีสติ มีความรอบคอบระมัดระวัง ทั้งในการคิดการกระทำ การใช้ความรู้ การรู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น และส่วนรวม

กล่าวโดยสรุปเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่องค์ประกอบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้ หลัก 3 ห่วง ได้แก่ 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข ได้แก่ 1. เงื่อนไข ความรู้ (รอบรู้รอบคอบ ระมัดระวังในการนำความรู้วิชาการต่าง ๆ มาใช้) 2. เงื่อนไขคุณธรรม (ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน ความเพียรการใช้สติปัญญา ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน) องค์ประกอบสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี 4 มิติ ดังนี้ มิติด้านวัตถุ หมายถึง วัตถุเชิงกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมถึงเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตและบริโภค มิติด้านสังคม หมายถึง สภาพและกติกากการอยู่ร่วมกันและความสัมพันธ์ของคนในสังคม และสถาบันทางสังคม และสวัสดิการทางสังคม มิติด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน สังคม และโลก มิติด้านวัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนวมไปถึงศิลปะและโบราณสถานกระบวนการคิดพิจารณาปฏิบัติ ทั้ง 4 อย่างเป็นองค์รวมจะช่วยให้ค้นพบ ข้อผิดพลาด ประเด็น และปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนา ทำให้สามารถปรับปรุง แก้ไขแผนงานรวมทั้งจัดปัจจัยเกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้การพัฒนาประสบความสำเร็จได้ดีขึ้น แสดงดังตาราง 2.2

ตาราง 2.2 องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบของ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ชื่อนักวิชาการ						
	สุเมธ ตันติเวชกุล (2542)	คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2545)	ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2558)	คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551)	จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุช(2553)	ทีศนา เขมมณี(2559)	ความดี
องค์ประกอบหลัก 3 ห่วง							
1. ความพอประมาณ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
1.1 มีความพอดีไม่มากเกินไปและ ไม่น้อยเกินไป ดำเนินดำรงตนอยู่บนทาง สายกลาง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
1.2 การพึ่งตนเอง	✓	✓	✓	✓		✓	5
1.3 มีกิน มีใช้ ตามอัตภาพ	✓		✓				2
1.4 ประมาณตน	✓			✓		✓	3
1.5 ไม่เบียดเบียนผู้อื่น	✓	✓					2
2. การมีเหตุผล	✓		✓	✓	✓	✓	5
2.1 การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล	✓	✓	✓	✓		✓	5
2.2 มีสติรอบรู้คิด			✓	✓	✓	✓	4
2.3 มีความรอบคอบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
2.4 รู้จักแก้ปัญหา	✓		✓	✓		✓	4
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
3.1 การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ	✓		✓	✓	✓	✓	5

องค์ประกอบของ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ชั้นนั้กวิชาการศึกษาการ						ความถี่
	สุเมธ ตันติเวชกุล (2542)	คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2545)	ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2558 )	คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 )	จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริยานุช พิบูลสงคราม(2553)	ทิตนา แคมเมณี(2559)	
3.2 สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่าง ทันท่วงที	✓		✓		✓	✓	4
องค์ประกอบ 2 เจ็อนไข							
1. เจ็อนไขความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
1.1 รอบรู้ รอบคอบระมัดระวัง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
1.2 ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ เพื่อประกอบการวางแผน			✓	✓	✓	✓	4
2. เจ็อนไขคุณธรรม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
2.1 การตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบ ชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
2.2 ขยันหมั่นเพียร อดทน	✓			✓	✓	✓	4
2.3 ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน	✓	✓		✓		✓	4
2.4 ไม้โลภ ไม้ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน	✓			✓		✓	4
2.5 มีสติปัญญา และความรอบคอบ	✓	✓		✓	✓	✓	5

### 5.2.2 แนวทางการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการ (2560: 10) กล่าวว่า หลักพอเพียง เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความถูกต้อง อย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยง เป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอันเป็นคำสอนที่เป็นสากล ทนสมัยตลอดเวลา เพราะเป็น คำสอนที่ทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติได้ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบัน กับการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักคิดและแนวทางในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างพอเพียง คือ เจริญก้าวหน้าไปอย่างสมดุล และมีความสุขตามอัตภาพ และพร้อมที่จะร่วมรับผิดชอบภารกิจอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คนที่พัฒนาตนเองจนสามารถดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงจึงหมายถึง เป็นคนที่ทั้งดีและเก่ง คือ มีคุณธรรมกำกับความรู้ สามารถคิดพิจารณาแยกแยะ ถูกผิด ควรไม่ควร ในการใช้ความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพ ไปในทางที่ถูกต้องกับหลักวิชาสามารถปรับใช้ให้เหมาะสม กับแต่ละสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม นอกจากนี้แล้ว ยังต้อง มีความเพียร อุทิศเวลา ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการศึกษาหาความรู้ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อ การเปลี่ยนแปลง และการทบทวนข้อผิดพลาด/แก้ไขข้อบกพร่องของตนเองอย่างต่อเนื่อง คนที่สามารถใช้ชีวิตให้ก้าวหน้าไปอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน หมายถึง คนที่สามารถ บริหารจัดการชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้อย่างสมดุล ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (บริหารรายรับรายจ่ายการออมต่าง ๆ) ด้านสังคม (ครอบครัวอบอุ่น ช่วยเหลือแบ่งปันให้แก่สังคม รู้รักสามัคคี เป็นต้น) ด้านสิ่งแวดล้อม (รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ดูแลที่อยู่อาศัย/ชุมชนให้สะอาด เป็นระเบียบ เป็นต้น) และด้านวัฒนธรรม (มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทย เช่น ศิลปหัตถกรรมที่วิจิตร ประณีต ละเอียดย การมีน้ำใจ มีสัมมาคารวะ เป็นต้น) การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำได้หลายด้าน และหลายรูปแบบครอบคลุม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรม ซึ่งสามารถ นำมาประยุกต์ใช้ในระดับบุคคล ครอบครัว ระดับชุมชน ระดับชาติ ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ละคนจะต้องพิจารณา ปรับใช้ตามความเหมาะสม ให้สอดคล้องกับเงื่อนไข และสถานะที่ตนเผชิญอยู่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้เรา “ถูกคิด” ว่า มีทางเลือกอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชีวิต มีความก้าวหน้าไปพร้อมๆ กับความสมดุลความยั่งยืน และความมั่นคง ตัวอย่างการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ในระดับต่าง ๆ ยกตัวอย่าง เช่น

1. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร ตัวอย่างภาคปฏิบัติที่รู้จักกันแพร่หลายของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ ที่เน้นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการสร้างความมั่นคงพื้นฐานในระดับครัวเรือนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับ

หนึ่งก่อน (ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการบริหารจัดการ ทรัพยากร ดิน น้ำ อย่างคุ้มค่า โดยอาศัยหลักการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ เพื่อให้ครอบครัวเกษตรกร พออยู่ พอกิน ไปได้อย่างมั่นคง ซึ่งหลังจากนั้นแล้วก็สามารถก้าวเข้าสู่การรวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปกลุ่ม องค์กร หรือชุมชน ที่ครอบครัวเดียวอาจจะทำไม่ได้ เช่น การตั้งกองทุนออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ ธนาคารโค กระบือ กลุ่มแม่บ้านประกอบอาชีพเสริม สหกรณ์ร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินชีวิตมีความสมดุลมากขึ้น และสามารถพร้อมรับผลกระทบทางบวกและป้องกันแรงกระแทก ทางลบจากภายนอกได้ (ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2) และท้ายสุดเป็นการเชื่อมโยงกับธุรกิจขนาดใหญ่ ภาครัฐ หรือองค์กรต่าง ๆ นอกกลุ่ม เพื่อขยายขอบเขตความร่วมมือในรูปแบบต่างๆ ไปสู่ระดับประเทศ ในที่สุด (ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3)

2. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วยบุคคล/ครอบครัวต่างๆ ที่มีความพอเพียงแล้ว คือ มีความรู้และคุณธรรม เป็นกรอบในการดำเนินชีวิตจนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชน อย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติปัญญาความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริตต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ

3. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ ภาครัฐจำเป็นต้องมีแผนการบริหารจัดการประเทศ ที่ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบเป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอกินพอใช้และพึ่งตนเองได้ ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ จากหลากหลายภูมิสังคม หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ และรู้ความเป็นจริง ระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไป อย่างสอดคล้อง สมดุลกับสภาพความเป็นจริงของคนในประเทศ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน

4. ประชาธิปไตยบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง การมีบุคลิกภาพและวิถีชีวิต ประชาธิปไตย บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง คือ การมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสนใจเหตุการณ์และปัญหาของสังคม ชุมชน ประเทศชาติ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ กระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม พัฒนาสังคม-ชุมชน-ประเทศชาติ โดยการร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ใช้ความรู้ อบรมรอบคอบ ตามหลักวิชาการ อย่างมีเหตุผล และมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวม อย่างเหมาะสมกับสถานะภาพของแต่ละบุคคล บนพื้นฐานของความเสียสละ และซื่อสัตย์สุจริต

5. นอกจากนี้แล้ว ยังสามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ โดยสังเขป เช่น ด้านการใช้จ่าย มีวินัยในการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล วางแผนอย่างรอบคอบ ในการ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ในส่วนที่จำเป็นใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมอย่างเป็นเหตุเป็นผล ใช้ชีวิตไม่เสียดายเกินไป มีการเฟื่องทางเลือกสำรอง และสร้างภูมิคุ้มกัน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรอย่างฉลาด และรอบคอบเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดคุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดูแลรักษาและ ฟื้นฟู ทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและ สภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และต่อยอดกับภูมิปัญญาจากภายนอกที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงประโยชน์กับคนหมู่มาก และประโยชน์ระยะยาว

### 5.3. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

#### 5.3.1 ความหมายของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540: 81) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยมีการดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบ และบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

กรมวิชาการ (2545: 34) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การตรวจสอบและทบทวนขั้นตอนการดำเนินงานในการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา รวมถึงความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน

อุทุมพร จามรมาน (2546: 24-25) การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ดำเนินการอย่างมีขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การรับรู้ การคิด การประเมิน การเรียนรู้ และมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การสังเกต การสงสัย การอยากรู้คำตอบ การแสวงหา การคาดคะเน การหาข้อมูล และการตรวจสอบคำตอบ

ชูศรี สุวรรณโชติ (2547: 97-99) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การนำปัญหาที่ได้จากการศึกษามาพัฒนาปรับปรุงใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน



กระทรวงศึกษาธิการ (2554ก: 9) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การส่งเสริมให้ครูมีการจัดทำแผน และจัดกระบวนการเรียนรู้ตามสาระหน่วยการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ผูกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการสอนตามความเหมาะสม

Vroom, Victor H. (1980: 99) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด

Klein (1987: 102) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ถาวรอย่างได้สัดส่วน ในความสามารถแสดงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้น ในฐานะผลของประสบการณ์ที่ได้รับความสำเร็จหรือไม่ได้รับความสำเร็จ

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยการกำหนดจุดมุ่งหมายและกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

### 5.3.2 ความสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

กรมสามัญศึกษา (2542: 4) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนมีเป้าหมาย เพื่อพัฒนาทักษะ และความสามารถต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถเป็นผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ หรืออาจกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน

ณรงค์ กาญจนานนท์ (2546: 29) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ในโรงเรียนเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทั้งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนด้วย ผู้บริหารโรงเรียนที่มุ่งพัฒนาให้นักเรียนเป็นทั้ง “คนเก่ง” และ “คนดี” จึงจำเป็นที่จะต้องมุ่งพัฒนาการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นประการสำคัญ ซึ่งนอกจากจะส่งผลต่อตัวนักเรียนแล้วยังมีผลต่อการบริหารงานในโรงเรียนด้วย การจัดการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขในการทำงานร่วมกัน ลดปัญหาความขัดแย้งในการทำงาน ทำให้การบริหารเกิดความคล่องตัว โรงเรียนจะสามารถพัฒนาไป สู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

Zuber Skerritt, O. (1991: 231) กล่าวว่า ความสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนว่า กระบวนการเรียนการสอน เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีแบบแผน และเป็นโครงสร้างอันเป็นที่รวมของความรู้ต่าง ๆ อย่างมีศิลปะ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาในฐานวิชาความรู้แขนงต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าในยุคปัจจุบัน

Kemmis & Mc Taggart. (1992: 124) กล่าวว่า ความสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนว่าสามารถพัฒนาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพได้อย่างเหมาะสมเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนว่า มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผ่านกระบวนการส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุง และนำเอาสิ่งที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### 5.3.3 บทบาทการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545: 15) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียนรวมถึง การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่จะต้องมีในกิจกรรมที่จัดให้กับผู้เรียน ได้แก่

1. ความพอประมาณกับภูมิสังคมสอดคล้องกับความต้องการความจำเป็นของสถานศึกษาคนในชุมชนและเหมาะสมกับภูมิประเทศสภาพแวดล้อมและความคิดความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้เรียน

2. สมเหตุสมผลมีหลักคิดและหลักปฏิบัติของกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดตามโครงการซึ่งแสดงถึงความรอบคอบของการวางแผนดำเนินโครงการ

3. ภูมิคุ้มกันที่ดีโดยมีการวางแผนโครงการคำนึงถึงความเสี่ยงในการดำเนินโครงการมีข้อเสนอทางเลือกอื่นๆ ให้เลือกหลากหลายหากมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้น

อังคณา ตุงคะสมิต (2545: 3) กล่าวว่า การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วางแผน (planning) ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดนโยบายวางแผนการจัดการเรียนรู้โดยครูผู้สอนสร้างสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผู้บริหารวางระบบการนิเทศภายในขอความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ปฏิบัติการ (action) ครูผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 สังเกตการณ์ (observation) ด้วยกระบวนการนิเทศภายในและภายนอก

ขั้นที่ 4 สะท้อนผลปรับปรุงแก้ไข (reflection) ด้วยการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำข้อมูลจากการตรวจสอบสะท้อนผลแล้วปรับปรุงแก้ไขแล้วร่วมกันวางแผนดำเนินการในวงรอบปฏิบัติการต่อไป

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549: 11) กล่าวว่า ควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายและต่อเนื่องตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นเป็นการศึกษาตามศักยภาพของผู้เรียนซึ่งก็คือการเรียนแบบมีเหตุมีผลหรือความพอดีพอประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่บังคับให้เรียนในสิ่งที่ผู้เรียนไม่มีศักยภาพรวมทั้งการปลูกฝังระบบคุณค่าต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดสติปัญญาความรอบรู้และศีลธรรมอันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและพอเพียง

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549: 26) กล่าวว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษาควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนหลังจากนั้นก็ส่งเสริมให้บูรณาการการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเหล่านี้เข้าไปในการเรียนรู้สาระต่างๆ บูรณาการเข้ากับทุกวิชา เช่น ชีววิทยาทำให้เกิดสมดุลทางสิ่งแวดล้อม บูรณาการเข้ากับวิชาคณิตศาสตร์ก็ได้ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา การงานอาชีพต่าง ๆ ได้หมดไม่ใช่เฉพาะวิชาสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ก็มีวัตถุประสงค์ให้ทุกช่วงชั้นเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถประยุกต์ใช้ได้ แต่ถ้าทุกช่วงชั้นเขียนเหมือนกันหมดก็จะมีปัญหาทางปฏิบัติจึงต้องกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในการเรียนการสอนของแต่ละช่วงชั้น

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550: 4-5) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา โดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในในสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามลำดับโดยเริ่มให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ระดับบุคคลและครอบครัว รู้จักนำไปประยุกต์ใช้นำไปขยายผลในครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และประเทศ

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550: 26) กล่าวว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษาได้เริ่มจากการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนไปค้นหากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณลักษณะและการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอประมาณกับศักยภาพของนักเรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชน

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2551: 9) กล่าวว่า สถานศึกษาควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยกิจกรรมแนะแนว ส่งเสริมการให้บริการแนะแนว ระบบดูแลและช่วยเหลือนักเรียน ส่วนกิจกรรมนักเรียน ส่งเสริมกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โครงการงาน ชุมนุม ชมรม ค่ายอาสา โดยกิจกรรมต้องเน้นจิตอาสา การมีส่วนร่วม การยอมรับคุณค่าของตนเองและคนอื่น

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ (2553: 11) กล่าวว่าสถานศึกษาควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยการจัดระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 9) กล่าวว่าการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการมี 3 ประการ ดังนี้

1. สถานศึกษานำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณา ปรับปรุง หรือเพิ่มเติม วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรสถานศึกษา

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหลักสูตรสถานศึกษาที่ปรับปรุงหรือเพิ่มเติม

3. กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือจัดทำสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน คือการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยการกำหนดจุดมุ่งหมายและกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถวัดได้จาก 1) สอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน 2) การประยุกต์หลักเศรษฐกิจของพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน 3) บูรณาการหลักของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับทุกวิชา 4) นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุง ในหลักสูตรสถานศึกษา และ 5) กำหนดขอบเขตในการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนในการเรียนการสอนของแต่ละช่วงชั้น

#### 5.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

##### 5.4.1 ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540: 81) กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยมีลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552: 13) กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้

และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

อรทัย มูลคำ, และสุวิทย์ มูลคำ (2545: 12) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง ลักษณะลำดับขั้นตอนของรูปแบบวิธีการสอนแบบต่าง ๆ

ทิตินา แคมมณี (2546: 4-5) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง องค์ประกอบต่างๆของการเรียนการสอนที่ได้รับการจัดไว้ให้มีความสัมพันธ์และส่งเสริมกันอย่างเป็นระเบียบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544: 406) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง เป็นกิจกรรมที่เด็กและครูทำร่วมกัน โดยแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ การเรียนกิจกรรมที่เด็กทำ และการสอน คือกิจกรรมที่ครูทำ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553: 72) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การสอนมีอยู่สองคำได้แก่ การเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างการสอน การสอนจะดำเนินไปด้วยดีต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบ

กระทรวงศึกษาธิการ (2554ก: 16) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การส่งเสริมให้ครูมีการจัดทำแผน และจัดกระบวนการเรียนรู้ตามสาระหน่วยการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดขั้นตอนอย่างเหมาะสมตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติอยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

#### 5.4.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอน

พิทักษ์ พรหมกุล (2542 : 34) ได้กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารการศึกษาหรือบริหารโรงเรียน เพราะในปัจจุบันโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีทั้งวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้น ในการจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกัน หลักสูตร เนื้อหา วิธีการสอน และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางด้านการศึกษา ก็เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงและพัฒนาสิ่งเหล่านี้ให้ทันกับวิทยาการที่ก้าวหน้า สถานศึกษาใดที่ตั้งขึ้นมาแล้วไม่ค่อยปรับปรุงเกี่ยวกับการเรียนการสอนเลย โรงเรียนหรือสถานศึกษาแห่งนั้นย่อมล้าหลังเพราะวิทยาการต่าง ๆ ได้ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2553: 1) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ทำให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญาอีกทั้งมี

ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและมีคุณภาพได้ตามมาตรฐานสากล เป็นการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักใช้ชีวิตที่พอเพียงเห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยมเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

กระทรวงศึกษาธิการ (2554ก: 16) กล่าวว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญโดยสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้และจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบัน สามารถสร้างความรู้ หรือพัฒนาทางด้านความคิดของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ กิจกรรม ที่จะนำไปสู่คุณภาพของสถานศึกษา

#### 5.4.3 บทบาทการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

##### พอเพียง

ชาติรี สำราญ (2541: 12) กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ กำหนดการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญทั้งด้านความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการเรียนรู้ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษาซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้เป็นองค์รวมสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้มาแล้วเข้ากับสิ่งที่กำลังเรียนรู้ใหม่ได้ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนว่ามีประโยชน์และนำไปใช้ในชีวิตจริง

อรทัย มูลคำ, และสุวิทย์ มูลคำ (2544: 12) กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วยกิจกรรม 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมของครูและ กิจกรรมของผู้เรียน โดยกิจกรรมครูได้แก่การวางแผนการสอน การเตรียมการสอน การจัดเตรียมสื่อ แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมของการเรียน การจัดกิจกรรมในห้องเรียน และเทคนิควิธีการสอนของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนกิจกรรมของผู้เรียน ได้แก่ การลงมือปฏิบัติขณะที่มีการเรียนการสอน ซึ่งอาจเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มภายใต้การควบคุมดูแลหรือการแนะนำของครูผู้สอน

วันชัย พลະไกร (2550: 65) กล่าวว่า แผนงานสร้างหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยสร้างรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่นผู้บริหาร ผู้นำชุมชน ครู นักเรียน ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักการเมือง เป็นต้น ให้มีโอกาสได้ตรงต่อและเรียนรู้จากการปฏิบัติจนสามารถตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้มีการน้อมนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการ

ดำเนินชีวิตต่อไป ทั้งนี้การสร้างรูปแบบกระบวนการเรียนรู้จะเน้นการร่วมคิดร่วมทำเพื่อหารูปแบบตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมตลอดจนสร้างความพร้อมของแต่ละกลุ่มเป้าหมายให้สามารถนำไปดำเนินการต่อได้เองอย่างต่อเนื่อง

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นให้เด็กพึ่งตนเองได้หรือใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เช่น ประถมศึกษาปีที่ 1 ช่วยเหลือคุณพ่อคุณแม่ล้างจานซักรีดเก็บขยะไปทิ้งกวาดบ้านจัดหนังสือไปเรียนเอง แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน ประถมศึกษาปีที่ 2 วิเคราะห์รายจ่ายของครอบครัวเราจะมีเป็นตารางรอกค่าใช้จ่ายต่างๆ ของครอบครัวคุณแม่ซื้ออะไรบ้างคุณพ่อซื้ออะไรบ้างเด็กจะได้รู้พ่อแม่หาเงินมายากแค่ไหนเช่นยาสีฟันหลอดละ 46 บาทจะต้องไม่เอามาปีบเล่นจะต้องสอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าของเงินทองจะได้ฝึกนิสัยประหยัด

ช่วงชั้นที่ 2 สอนให้เด็กพอเพียงระดับโรงเรียนหรืออาจจะให้เด็กทำโครงการก็ได้เริ่มวิเคราะห์รายจ่ายของครอบครัวว่าแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนเด็กในช่วงชั้นนี้ก็ต้องรู้จักโรงเรียน เช่น โรงเรียนมีต้นไม้กี่ต้นโรงเรียนจะต้องจัดการขยะอย่างไรโรงเรียนมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอะไรบ้าง

ช่วงชั้นที่ 3 สอนให้เด็กสามารถประยุกต์ใช้กับชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ช่วงชั้นที่ 4 สอนเพื่อเตรียมนักเรียนให้เป็นคนที่ดีต่อประเทศชาติสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ต้องเริ่มเข้าใจความพอเพียงระดับประเทศเช่นว่าเราเสียดุลการค้าระหว่างประเทศหรือว่าทางสิ่งแวดล้อมสถานการณ์เป็นอย่างไรด้านสังคมเป็นอย่างไร

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ (2553: 11) กล่าวว่าสถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์เน้นการปฏิบัติจริงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัวชุมชนสังคมประเทศชาติและสังคมโลกตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการ (2554ก: 16) กล่าวว่าสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์เน้นการปฏิบัติจริงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในชีวิตประจำวัน โดยมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

1. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์การจัดการ การเผชิญสถานการณ์การแก้ปัญหา ฯลฯ ที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัวชุมชนสังคม ประเทศชาติและสังคมโลก

2. จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการทดลองการปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษาทั้งในรูปของการจัดทำโครงการโครงการงานและอื่น ๆ ทั้งการศึกษารายบุคคลและเป็นกลุ่ม

3. วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

3.1 ความรู้ (knowledge)

3.2 ทักษะกระบวนการ (process) และ

3.3 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (attribute)

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดขั้นตอนอย่างเหมาะสมตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี อยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมสามารถวัดได้จาก 1) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) คิดวิเคราะห์การจัดการการเผชิญสถานการณ์ 3) พัฒนาเทคนิควิธีการสอนของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้เด็กพึ่งตนเองได้หรือใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว 5) สอนเพื่อเตรียมนักเรียนให้เป็นคนที่ดีต่อประเทศชาติสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ 6) จัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน และ 7) วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

## 5.5 การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา

### 5.5.1 ความหมายของการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา

ทัศนาก้าวพลอย (2544: 197) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การจัดทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

เบญจมา แสงมลิ (2546: 228) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการจัดสร้างสถานที่ที่จัดให้เด็กอยู่ร่วมกันและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุข สะดวก สนุกสบายและปลอดภัยสภาพแวดล้อมจะมีทั้งสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2547: 12) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกตัวอาคาร



นัยพินิจ คชภักดี (2548: 57) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การจัดทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544: 7) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การส่งเสริม ปรับปรุง และพัฒนาสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ซึ่งมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการเรียนรู้ของเด็ก

ขวัญจิรา ภู่งษ์ (2553: 49) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนที่ใช้เป็นที่จัดการเรียนการสอน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน มีความสำคัญต่อนักเรียน และผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2554 : 23) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังหล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเอื้อต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปได้ว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา หมายถึง การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เน้นความร่มรื่นประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

### 5.5.2 ความสำคัญของการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545: 32) กล่าวว่า ครูไม่ใช่ตัวจักรสำคัญที่จะสร้างความเติบโตทุกด้านให้แก่เด็กแต่เพียงฝ่ายเดียว อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนนอกจากจะเป็นที่พักอาศัยที่มั่นคงแข็งแรงคุ้มแดดคุ้มฝนและเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้แล้วยังมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญงอกงามทางร่างกายจิตใจสติปัญญาและสังคมของนักเรียนอาคารสถานที่เป็นที่พบปะสังสรรค์ระหว่างครูนักเรียนผู้บริหารโรงเรียนและประชาชนทั่วไปเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูและทุกคนในโรงเรียนและยังเป็นแหล่งเก็บอุปกรณ์การศึกษาครุภัณฑ์เพื่อการเรียนการสอนเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการศึกษาแก่คนทั่วไปความสำคัญของการบริหารงานอาคารสถานที่ มี 10 ประการ ดังนี้

1. เป็นการเตรียมอาคารสถานที่ไว้รองรับความคิดทางการศึกษาการออกแบบจึงต้องเหมาะสมและยืดหยุ่นเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อยู่เสมอ บริเวณพื้นที่ของโรงเรียนจะต้องยืดหยุ่นเพื่อเตรียมการขยายตัวและจัดบริเวณให้เหมาะสม

2. เป็นการช่วยในการดำเนินการด้านต่างๆ ของโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างรวดเร็วแน่นอนเนื่องจากการกำหนดจุดมุ่งหมายขั้นตอนการทำงานและระบบควบคุมงานชัดเจน
  3. เป็นการเตรียมพร้อมที่จะรับงบประมาณเพื่อการปรับปรุงและก่อสร้าง
  4. เป็นข้อมูลว่าปัจจุบันโรงเรียนมีอาคารเรียนอาคารประกอบกี่หลังมีเนื้อที่ที่จะใช้ก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมอีกจำนวนเท่าใดในเนื้อที่ดังกล่าวจะขยายก่อสร้างอาคารต่างๆให้เต็มรูปแบบและโครงการรวมทั้งจะต้องใช้จ่ายงบประมาณเท่าใด
  5. เป็นข้อมูลให้ทราบว่าในแต่ละท้องถิ่นต้องการอาคารสถานที่ทางการศึกษาในลักษณะที่ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกันก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของท้องถิ่น อาชีพ ทรัพยากรและความสามารถที่จะตอบสนองได้
  6. เป็นการช่วยให้โรงเรียนสวยงามสะอาดมีสภาพแวดล้อมที่ดี เนื่องจากมีหลักการบริหารที่ดีและมีครู อาจารย์ ภารโรง และนักเรียน เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน
  7. เป็นการช่วยให้การใช้อาคารสถานที่ ของโรงเรียนมีประสิทธิภาพทันต่อการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรและรูปแบบจัดการศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นเสมอและสามารถใช้ได้ดีที่สุดในระยะยาว
  8. เป็นการอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอนหรือให้การศึกษา คือ สร้างความเจริญงอกงามทางร่างกายอารมณ์สังคมและสติปัญญาของนักเรียนทั้งยังมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมเจตคติค่านิยมของครูและนักเรียนตลอดจนบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในโรงเรียน
  9. เป็นการช่วยทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้อันจะเป็นหนทางในการสร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้กับตนเองและสถานศึกษาของตน
  10. ทำให้นักเรียนเกิดความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์
- บุญเยี่ยม จิตรคอน (2547: 330) กล่าวว่าความสำคัญของการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษาว่าสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลและความสำคัญแก่เด็กอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสำหรับเด็กปฐมวัยสถานที่ให้การศึกษาอบรมเด็กควรจัดเตรียมทั้งสภาพภายในและภายนอกห้องเรียน สิ่งของเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่างๆ ควรมีให้เพียงพอเหมาะสมกับวัยและความสนใจมีการตกแต่งให้น่าดูจัดวางให้เด็กได้เลือกเล่นอย่างสนุกสนานเลือกใช้และทดลองอย่างสะดวกสบาย ปลอดภัย สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาจึงควรมีสภาพคล้ายคลึงบ้านของเด็กให้มากที่สุดเพื่อที่เด็กจะได้มีความอบอุ่นความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็กครูและบุคลากรอื่นๆ เป็นอย่างมากดังนั้นสถานศึกษาจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องต่อความต้องการของเด็กและบุคลากรตามที่เน้นให้เห็นความสำคัญ

นัยพินิจ คชภักดี (2548 : 57) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษาที่เหมาะสมเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยทำให้ภาวะของสมองเหมาะสมสำหรับการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาควรมีความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัยให้มีความพร้อมต่อความต้องการของเด็ก

### 5.5.3 บทบาทการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา

อรุณ ชูดำ (2541 : 17) กล่าวว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษามือถือประกอบ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในขั้นนี้เป็นขั้นรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม อาจได้จากระบบข้อมูลของโรงเรียนที่มีอยู่ และหาข้อมูลสภาพปัญหาที่เพิ่มเติมเพื่อให้เป็นปัจจุบันและแน่นอน

2. วางแผน เมื่อรู้ความต้องการด้านอาคารสถานที่ว่าจะแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างไรแล้วก็จัดให้มีการวางแผนและเขียนโครงการเพื่อแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาหรือเพื่อบรรลุความต้องการด้านอาคารสถานที่นั้นๆ

3. การดำเนินงานตามแผนงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จะต้องกำกับ ติดตาม และควบคุมดูแลให้การดำเนินงานดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่จะดำเนินไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องพยายามให้บุคคลหลาย ๆ ฝ่าย มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

4. การประเมินผลการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะช่วยให้ทราบว่า การดำเนินงานเป็นไปตามแผนหรือไม่ เพียงใด เพื่อปรับแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในระหว่างดำเนินงาน และเป็นข้อมูลสำหรับการพิจารณาวางแผนดำเนินงานปีถัดไป การประเมินผลงานด้านอาคารสถานที่จะต้องทำเป็นระยะ ๆ และสม่ำเสมอตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนงาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2554ก: 23) กล่าวว่า สถานศึกษาควรจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังหล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเอื้อต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

1. จัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เน้นความร่วมมือร่วมใจใช้สอยเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย

2. กำหนดระเบียบธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษาที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติกฎกติกาของสังคมส่วนรวมเช่นการมีวินัยการเข้าคิวการรับประทานอาหารการ แต่งกายการใช้ทรัพย์สินร่วมกัน ฯลฯ

3. ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรมเช่นการทำบุญการบริจาคการปฏิบัติ กิจการศาสนากิจการฝึกอบรมจิตการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาการยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปันการช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

4. ส่งเสริมการแสวงหาความรู้และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการการจัดการประกวดในรูปแบบต่างๆ การหาความรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ

5. ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหารครูและบุคลากรในสถานศึกษา

6. จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปได้ว่า การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา คือ การจัดการ สถานทีและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เน้นความร่มรื่นประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์ สืบสานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย สามารถวัดได้จาก 1) มีการตรวจสอบสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ 2) มีการสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา 3) จัดให้มีการวางแผนและเขียนโครงการเพื่อแก้ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานศึกษา 4) จัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เน้นความร่มรื่นและมีประโยชน์ใช้สอย 5) จัดสภาพแวดล้อมที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สืบสานศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ของท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย 6) กำหนดระเบียบธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษา 7) ส่งเสริมและ พัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม และ 8) ส่งเสริมการแสวงหาความรู้และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

## 5.6 การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง

### 5.6.1 ความหมายของการพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง

อำนาจ สิทธิแสง (2543: 41) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง หมายถึง การดำเนินงานโดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาอื่น โดยการร่วมกัน คิด วางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน หรือกำหนดยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานเพื่อให้การ ดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545: 9) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือร่วมพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการจัดการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การกำหนดนโยบาย การวางแผนการจัดการที่ได้รับผลประโยชน์ การตรวจสอบ การติดตามประเมินผลและการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน

เจริญ งามดี (2547: 14) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง หมายถึง การประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

ณัฐพล คำหารพล (2549: 10) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง หมายถึง การประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือสร้างเครือข่ายในการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่น ๆ

กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 27) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือช่วยเหลือในการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ ของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ฮาคาเนน (1988: 60) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง หมายถึง กระบวนการในการติดต่อประสานงานอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนที่ชัดเจน เพื่อการมีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็นการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง หมายถึง การประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือสร้างเครือข่ายในการพัฒนางานการดำเนินงานด้านสถานศึกษาพอเพียง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล เสนอแนะ และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

### 5.6.2 ความสำคัญของการพัฒนาระบบเครือข่าย

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2543 : 26) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. สถาบันการศึกษาในชุมชนเป็นแหล่งรวมวิชาการสาขาต่าง ๆ เพื่อสะดวกในด้านการเรียนรู้ของชุมชน
2. สถาบันการศึกษาในชุมชนเป็นแหล่งผลิต พัฒนา และคัดเลือกสมาชิกที่ดีในชุมชน
3. สถาบันการศึกษาในชุมชนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน
4. สถาบันการศึกษาในชุมชนเป็นศูนย์รวมของกิจการและบริการต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน
5. สถาบันการศึกษาในชุมชนเป็นหน่วยผลิตวิชาการใหม่ ๆ

วัลภา ทับแก้ว (2550: 1) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ทำให้สถานศึกษามั่นใจว่าสถานศึกษามีแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ
2. ทำให้สถานศึกษามีการดำเนินงานตามแผนอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด
3. ทำให้สถานศึกษาจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
4. ทำให้ผู้เรียนแสดงบทบาทในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองจนมีความรู้ความสามารถตามที่หลักสูตรและสังคมต้องการ

Becerra (1984: 89) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นไว้ว่าการประสานขอความร่วมมือเป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาจะได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่ต้องการ

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการพัฒนาระบบเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นข้างต้นมีความสำคัญกล่าวคือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาในชุมชนจะเป็นแหล่งรวมความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านวิทยากร เทคโนโลยี สารสนเทศ อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพในด้านต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้า รู้เท่าทันเหตุการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้การพัฒนาสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จได้จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ

### 5.6.3 บทบาทการพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549: 4-5) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง มีหลักการดำเนินการ 3 ประการ ดังนี้

1. ให้สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างเข้าไปช่วยเหลือพัฒนาสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ 1:10 แห่ง ในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ
2. ให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริม สนับสนุน ประสานการดำเนินงานของเครือข่าย
3. จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วันชัย พลະไกร (2550: 65) กล่าวว่า แผนงานเชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยสร้างแกนกลางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อทำหน้าที่ขยายเชื่อมโยงและพัฒนาเครือข่ายแห่งการเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนสนับสนุนความร่วมมือระหว่างเครือข่ายให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ร่วมกันเพื่อให้สามารถเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในภาคส่วนต่างๆ นำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้และขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ (2553: 11) กล่าวว่า สถานศึกษาควรให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2554ข: 27) กล่าวว่าสถานศึกษาควรให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอนตามแนวทางดังนี้

1. ร่วมกำหนดแนวนโยบายและการวางแผน
2. ร่วมให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
3. ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา
4. ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาที่บ้านและสถานที่อื่น ๆ
5. ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง คือ กระบวนการในการประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือสร้างเครือข่ายในการพัฒนางานการดำเนินงานด้านสถานศึกษาพอเพียง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล เสนอแนะ และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันสามารถวัดได้จาก 1) ร่วมกำหนดนโยบายในเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง 2) ร่วมให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาพอเพียง 3) ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายในชุมชน 4) ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาในเครือข่ายสถานศึกษาพอเพียง 5) เป็นแบบอย่างเข้าไปช่วยเหลือพัฒนาสถานศึกษาที่เข้าร่วม 6) ให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริม สนับสนุน ประสานการดำเนินงานของเครือข่าย และ 7) จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

## 6. แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรอิงมาตรฐานซึ่งกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ซึ่งจะประกอบด้วยความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาแล้วนอกจากจะมีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดแล้ว จะนำไปสู่การมีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการอีกด้วย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดนั้นต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนาผ่านการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่าง ๆ จนตกผลึกเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในตัวผู้เรียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต้องใช้ข้อมูลจาก การสังเกตพฤติกรรม ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมเพื่อนำมาประเมินและตัดสินการดำเนินการวัด

และประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้และการประเมินผู้เรียน เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนดทุกระดับการศึกษา เมื่อสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว ครูที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนควรจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นิยามตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ และเกณฑ์การให้คะแนน เพื่อพัฒนาว่าตัวชี้วัดนั้นครอบคลุมและสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของวิชางานกิจกรรมที่รับผิดชอบหรือไม่ อย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีหลักการที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียนว่าจะดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยวิธีใดดังต่อไปนี้ คือ

1. บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ
2. จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวันของสถานศึกษา

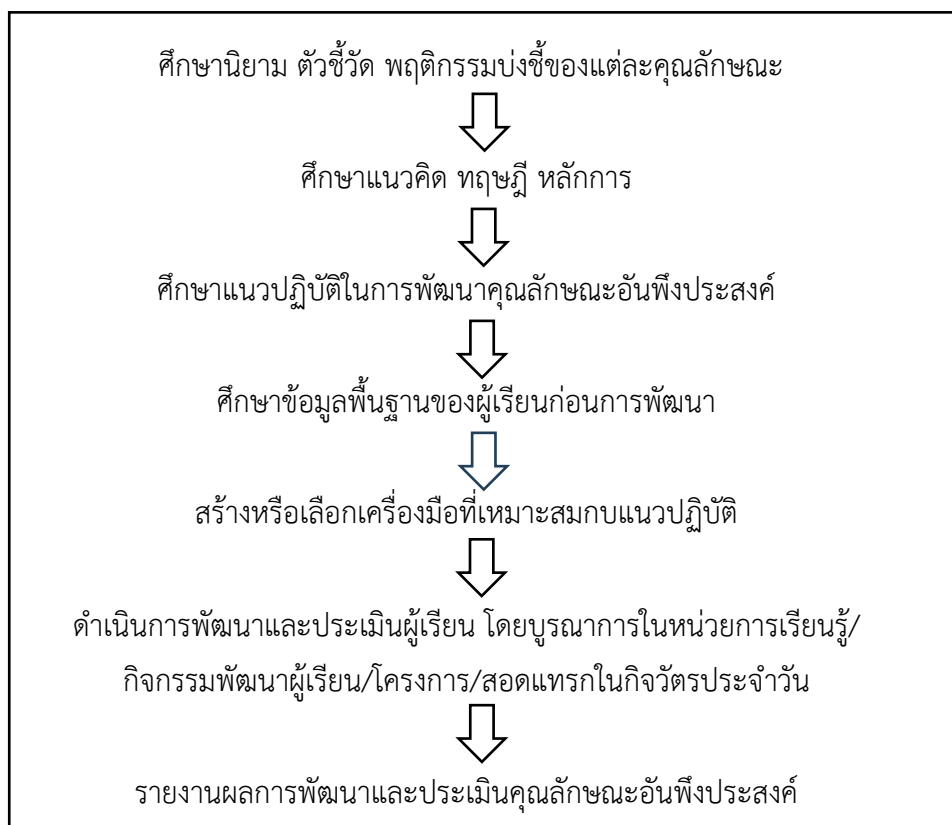
ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนก่อนการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 5 สร้าง หรือ เลือกเครื่องมือที่เหมาะสม/สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่เลือกดำเนินการ ตามขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้และประเมินเป็นระยะ ๆ ผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ให้ปรับปรุงพัฒนา แล้วประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

ขั้นตอนที่ 7 รายงานผลการพัฒนาต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง





ภาพที่ 2.4 ขั้นตอนการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับครู

## 6.1 คุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง

### นิยาม

อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผลรอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้ที่อยู่อย่างพอเพียง คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างประมาณตน มีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวัง อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

### ตัวชี้วัด

5.1 ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผลรอบคอบ มีคุณธรรม

5.2 มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตาราง 2.3 ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ดำเนินชีวิต อย่างพอประมาณ' มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม	1.1 ใช้ทรัพย์สินของตนเอง เช่น เงิน สิ่งของ เครื่องใช้ ฯลฯ อย่างประหยัด คุ่มค่า และเก็บรักษาดูแลอย่างดี รวมทั้ง การใช้เวลาอย่างเหมาะสม 1.2 ใช้ทรัพยากรของส่วนรวมอย่างประหยัดคุ่มค่า และเก็บรักษาดูแลอย่างดี 1.3 ปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล 1.4 ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน พร้อมให้ อภัยเมื่อผู้อื่นกระทำผิดพลาด
2. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข	2.1 วางแผนการเรียนรู้ การทำงาน และการใช้ชีวิตประจำวัน บนพื้นฐานของความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร 2.2 รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม ยอมรับและปรับตัว เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

## 6.2 เกณฑ์การให้คะแนน

ตาราง 2.4 ตัวชี้วัดที่ 4.1 ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผลรอบคอบ มีคุณธรรม

พฤติกรรมบ่งชี้	ไม่ผ่าน(0)	ผ่าน(1)	ดี(2)	ดีเยี่ยม(3)
5.1.1 ใช้ทรัพย์สิน ของตนเอง เช่น เงินสิ่งของ เครื่องใช้ ฯลฯ อย่างประหยัด' คุ่มค่า และเก็บ รักษาดูแลอย่างดี รวมทั้งใช้เวลา อย่างเหมาะสม	<input type="checkbox"/> ใช้เงินและ ของใช้ส่วนตัว อย่างไม่ประหยัด	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ทรัพย์สิน ของตนเองอย่าง ประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาดูแล อย่างดี	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ทรัพย์สิน ของตนเองอย่าง ประหยัดคุ่มค่า เก็บรักษาดูแล อย่างดี	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ทรัพย์สิน ของตนเองอย่าง ประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาดูแล อย่างดี

ตาราง 2.4 ตัวชี้วัดที่ 4.1 ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผลรอบคอบ มีคุณธรรม (ต่อ)

พฤติกรรมบ่งชี้	ไม่ผ่าน(0)	ผ่าน(1)	ดี(2)	ดีเยี่ยม(3)
5.1.2 ใช้ทรัพยากรของส่วนร่วมอย่างประหยัด คุ่มค่าและเก็บรักษาดูแลอย่างดี		<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ทรัพยากรของส่วนร่วมอย่างประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาดูแลอย่างดี	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ทรัพยากรของส่วนร่วมอย่างประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาดูแลอย่างดี	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ทรัพยากรของส่วนร่วมอย่างประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาดูแลอย่างดี
5.1.3 ปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล		<input checked="" type="checkbox"/> ตัดสินอย่างรอบคอบ มีเหตุผล	<input checked="" type="checkbox"/> ตัดสินอย่างรอบคอบ มีเหตุผล	<input checked="" type="checkbox"/> ตัดสินอย่างรอบคอบ มีเหตุผล
5.1.4 ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน พร้อมให้อภัยเมื่อผู้อื่นกระทำผิดพลาด			<input checked="" type="checkbox"/> ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน	<input checked="" type="checkbox"/> ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และให้อภัยเมื่อผู้อื่นกระทำผิดพลาด

ตาราง 2.5 ตัวชี้วัดที่ 4.2 มีภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พฤติกรรมบ่งชี้	ไม่ผ่าน(0)	ผ่าน(1)	ดี(2)	ดีเยี่ยม(3)
5.2.1 วางแผนการเรียน การทำงาน และการใช้ชีวิตประจำวัน บนพื้นฐานของความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร	<input type="checkbox"/> ไม่วางแผน การเรียนและการใช้ชีวิตประจำวัน	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ในการวางแผน การเรียน การทำงาน และ การใช้ ชีวิตประจำวัน	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ในการวางแผน การเรียน ชีวิต การทำงาน และ การใช้ประจำวัน	<input checked="" type="checkbox"/> ใช้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ในการวางแผน การเรียน การทำงาน และ การใช้ชีวิตประจำวัน

ตาราง 2.5 ตัวชี้วัดที่ 4.2 มีภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (ต่อ)

พฤติกรรมบ่งชี้	ไม่ผ่าน(0)	ผ่าน(1)	ดี(2)	ดีเยี่ยม(3)
5.2.2 รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม ยอมรับและปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข		<input checked="" type="checkbox"/> รับรู้การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว ชุมชน และสภาพแวดล้อม	<input checked="" type="checkbox"/> ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว ชุมชน สังคมและสภาพแวดล้อม	<input checked="" type="checkbox"/> ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว ชุมชน สังคมและสภาพแวดล้อม และปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สรุปความหมายของคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง คือ ความสามารถพึ่งตนเองได้ดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณรอบคอบอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผล โดยการนำความรู้และหลักคุณธรรมมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ในการตัดสินใจ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และปรับตัวเพื่อให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตามระดับการอยู่อย่างพอเพียง 4 ระดับโดยยึดหลักความพอประมาณ ซื่อตรง รู้จักยับยั้งชั่งใจ และต้องไม่เอาเปรียบหรือเบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น มีเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

## 7. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

### 7.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินสาร (2545: 20) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาปัญหา โดยกระทำร่วมกันกับกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผล และการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา (Problems people) ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คน ในองค์กร หรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำแต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

Kemmis; & Mc Taggart (1990: 5) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าเป็นการวิจัย คือ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน การวิจัยเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยที่ไม่ได้แตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นในเชิงเทคนิค แต่แตกต่างในด้านวิธีการการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การวิจัยที่เป็นการสะท้อนผลการปฏิบัติงานนั้น เป็นวงจรแบบขดลวดโดยเริ่มที่การวางแผนการปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผล เป็นการวิจัยที่จำเป็นต้องอาศัยผู้มีส่วน ร่วมในกระบวนการสะท้อน ผลเกี่ยวกับการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น

กมล สุดประเสริฐ (2540: 7) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่จัดกระทำโดยผู้ปฏิบัติการเพื่อนำผลการวิจัย มาใช้ในการแก้ไขปัญหาโดยทันที และต้อง กระทำเป็นหมู่คณะร่วมกัน ขยายความอีกได้ว่า เป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะต้องสืบสวน สอบสวน หาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา โดยเป็นกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย

อุทัย ดุลยเกษม (2543: 23) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544: 61) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับ ปัจเจกชนและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัย จะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่างๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมี จิตสำนึก ไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

สุภางค์ จันทวานิช (2546: 67) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ การปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรม โครงการวิจัย จะต้องดำเนินการและคำว่ามีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่งแล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการ จนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึงวิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา ของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหา หรือส่งเสริมกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัย เช่นข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่

สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ ถึงปัญหาพร้อมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ ภูมิปัญญา และทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้วยังช่วยให้เกิดการพัฒนา ของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัย ในตัวของมันเองอีกด้วยและอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญ ในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย สามารถเป็นตัวนำของการพัฒนา ลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพอีกด้วย

สมโภชน์ อเนกสุข (2548: 18) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการวิจัยที่นักวิจัย มีความเกี่ยวข้องในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่วนหนึ่งของ องค์การและเป็นนักวิจัย เป็นการนำแนวคิดและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษา โดยผู้มีส่วนร่วม ในกระบวนการวิจัยช่วยกันแสวงหารูปแบบของการพัฒนาหรือหาวิธีการแก้ปัญหา มีการพัฒนาความ สำคัญในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ ของผู้เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงสถานะความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจน การเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมตนเอง

Chenery (1997: 12 อ้างถึงใน ชูชาติ พวงสมจิตร, 2553: 6) ได้ให้ความหมายการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) คือ การวิจัยที่เริ่มต้น และจบลง ในชุมชน เป็นงานวิจัยที่ดำเนินการเพื่อมุ่งแก้ปัญหาในเชิงปฏิบัติในสภาพความเป็นจริง (to solve practical problem in real word) และนักวิจัยมีบทบาทในการทำงานร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในชุมชน ทุกชั้นตอน

Bruce (2006: 224) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นแนว ทางการทำงานวิจัย ที่ต้องมีการจัดเตรียมคนเพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายการแก้ไขปัญหาเฉพาะอย่าง เป็นระบบ เป็นกลยุทธ์ในการสร้างการยอมรับ การเป็นประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของคนที่ เกี่ยวข้อง ในการร่วมมองถึงผลสะท้อนกลับที่อาจกระทบต่อตนเองและชุมชน เป็นการสนับสนุน ให้ร่วมกันประเมินและอธิบายสถานการณ์และการวางแผนการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา

King. (2008: 4) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วมว่าการวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการปฏิบัติ เพื่อให้คนบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยการแสวงหาทั้งแนวทางการปฏิบัติและการสะท้อนกลับ ทฤษฎี และการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมกับผู้อื่น ในการแสวงหาแนวทางแก้ไขประเด็นปัญหาที่กีดกัน และสร้างความกังวลในระดับบุคคลและชุมชน

Jack and Norman, M. (2008: 62) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการกระทำของคนคนเดียวหรือมากกว่าหนึ่งคนหรือกลุ่มคนที่มี วัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปัญหาหรือการได้ข้อมูลมาเพื่อบอกแนวทางปฏิบัติ โดยการแก้ไขปัญหา ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยทั่วไปมักแก้ไขปัญหาที่เจอเฉพาะหน้า

Seidel (1982 : 12 อ้างถึงใน Henry, 2000: 62) ได้ให้ความหมาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าเป็นข้อเสนอกระบวนการทัศนใหม่เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ตามพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน ด้วยการบูรณาการ การออกแบบ การวางแผน การวิจัย และการมีส่วนร่วมเป็นงานวิจัยที่มีแบบแผน เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย การมีคุณค่าและการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีความคล้ายคลึงการวิจัยรูปแบบพฤติกรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การศึกษาที่ใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างมีระบบ โดยผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการและวิเคราะห์ วิจารณ์ผลการปฏิบัติ เพื่อวิเคราะห์ วิจารณ์ผลการปฏิบัติ เพื่อจะนำไปสู่การปรับปรุงจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ไขปัญหาได้จริง หรือสภาพการณ์ของสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

## 7.2 แนวคิดพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544: 61) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) สรุปได้ว่า PAR สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม หัวใจของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้เป็นแนวทางความร่วมมือระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้กระบวนการวิจัยต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระและส่งเสริมคุณค่าของชีวิต กลุ่มผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความต้องการของตน

มาริสสา โทเศยะโยธิน (2542: 9-13) ได้กล่าวถึง แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่เริ่มเป็นที่รู้จักของนักวิจัยในประเทศไทย โดยหลายฝ่ายที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาต่างก็ให้ความสนใจนำวิธีนี้มาใช้และประยุกต์ ใช้กันมากขึ้น ระเบียบวิธีวิจัยมีคำสำคัญ 2 คำคือการมีส่วนร่วม (Participation) และปฏิบัติการ (Action) ซึ่ง การวิจัยในลักษณะดังกล่าวเป็นการนำ เอาระเบียบวิธีวิจัย ทั้ง 2 ลักษณะรวมกันกล่าวคือเป็นทั้งการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

มะลิ วิมาน (2547: 52) ได้กล่าวถึง แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหา ในการดำรงชีวิต ผู้ร่วมวิจัยจึงต้องให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิปัญญาของชุมชน โดยยอมรับว่าชุมชนมีความรู้

และมีการสร้างความรู้ของตนเอง ไม่นำประสบการณ์จากภายนอกของตนไปชี้แนะกับชาวบ้านโดยตรง ควรส่งเสริมให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีร่วมกัน

Rory (1998: 15) ได้อธิบายหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า เป็นการศึกษาสถานการณ์จริงมากกว่าการสร้างขึ้นหรือการทดลอง มีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง สามารถใช้การวิจัยทางสังคมศาสตร์หรือการวิจัยนำร่อง (การวิจัยเฉพาะกลุ่ม) ในการศึกษาเบื้องต้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีคนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย มีการเปลี่ยนแปลงสถานที่ หรือการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบโดยรวมอย่างรวดเร็ว จึงต้องเป็นการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ บทบาทของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ จึงมีความหลากหลายในแต่ละขั้นตอน องค์การวิจัย ได้แก่ การเป็นผู้นำ ผู้วางแผน ผู้กระตุ้น ผู้อำนวยการความสะอาด ผู้สอน ผู้ฟัง ผู้สังเกต ผู้สังเคราะห์ และผู้รายงานผล และบทบาทสำคัญของนักวิจัย คือ การให้ผู้มีส่วนร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกระบวนการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิธีและสามารถดำเนินการวิจัยได้เองหลังผู้วิจัยออกจากพื้นที่การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยมีบทบาทพื้นฐานในการอำนวยความสะดวก จัดให้มีการพูดคุยและการวิเคราะห์อย่างไตร่ตรองระหว่าง ผู้มีส่วนร่วมเป็นระยะ และการเขียนรายงานสรุปหลังจากเสร็จสิ้นการทำ

Becerra (2006: 224) ได้กล่าวถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นหลักการมุ่งใช้วิธีการและเทคนิคในการศึกษาประชากรในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม กิจกรรม ได้ตอบ และอารมณ์ความรู้สึก แม้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะใช้กลยุทธ์ในการรวบรวมข้อมูลที่ หลากหลาย แต่ก็มีความแตกต่างในวิธีการและวัตถุประสงค์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่ต้องทำงานรวม กับคนจำนวนมาก จะไม่สามารถทำได้ หากนักวิจัยกำหนดความละเอียดและความซับซ้อนของงานที่ต้องทำประจำ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการค้นหา คำตอบจากสิ่งที่เราต้องการหา เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนา โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัย เป็นสิ่งที่มีผลกระทบต่อผู้วิจัย และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

### 7.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนใน ท้องถิ่น ผู้อยู่อาศัยกับปัญหาเข้าร่วมกันศึกษา ความเป็นจริงของปัญหาศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหา และร่วมกัน แก้ปัญหาโดยชุมชน

มาริสา โกเศยะโยธิน (2542: 13) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

1. เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาของตนเองและ เกิดความตระหนักในบทบาทความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน
2. เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการวิเคราะห์การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล อย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจ การกำหนดปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้ง



การดำเนินการในการแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยอาจร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ

3. เพื่อร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

4. เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง

อรุณรุ่ง บุณรัตน์ตพงศ์ (2549: 25) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัวได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่น ในทางที่จะให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินทางกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ ตนเองและชุมชน

2. ประชาชนได้รับการแก้ปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้นการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคนในชุมชน

3. มีวิจัยและพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและพัฒนาอย่างแท้จริง

4. ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำกิจกรรมโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จนเกิดการผนึกพลังร่วมกันในการพัฒนา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเสริมสร้างทักษะการค้นหาคำตอบให้กับผู้มีส่วนร่วมได้รับรู้วิธีการ รับรู้แนวทาง รับรู้ผลการพัฒนาจนเกิดการตื่นตัวในปัญหา และพัฒนาเป็นองค์ความรู้สู่การพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม

#### 7.4 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544: 61) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่าจากความหมายของ Participatory Action Research (PAR) ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญอยู่ 3 คำ คือ การมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงหรือการกระทำ กระบวนการวิจัย ซึ่ง 3 คำนี้เป็นองค์ประกอบของ PAR องค์ประกอบแรก ได้แก่ การมีส่วนร่วม (Participation) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ เป็นประชาธิปไตยในการวิจัยโดยตระหนักยอมรับคุณค่าของผู้เข้าร่วมปฏิบัติ (Practitioners) สมาชิกชุมชน ประชาชนผู้ปฏิบัติงานและอาสาสมัครต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมได้เสียในทุกผลประโยชน์ องค์ประกอบที่ 2 ได้แก่ การกระทำ (Action) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการวิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงความพยายามต่างๆ ของผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์เฉพาะจึงมีการกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น

องค์ประกอบที่ 3 ได้แก่ การวิจัย (Research) ซึ่งเป็นความพยายามอย่างมีระบบที่จะสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการในสถานการณ์เฉพาะ

สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร (2546: 49-52) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 3 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชน เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา และแสวงหาคำความรู้ทั้งการพัฒนา และแสวงหาคำความรู้
2. มีการกระทำ (Action) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม องค์ความรู้มีการเชื่อมต่อการปฏิบัติการหรือการได้มาซึ่งผลการวิจัยไปสู่การพัฒนา
3. กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ การวิจัย การลงมือปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนา ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติจริงของผู้วิจัย และผู้เกี่ยวข้อง อาศัยหลักการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อให้การเรียนรู้ที่ยั่งยืน

#### 6.5 ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการตามกระบวนการ PAOR

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน นำเป็นแนวทางในการกำหนดขั้นตอนการวิจัยดัง

Kemmis และ McTaggart (1988: 14) ได้กล่าวถึง แนวทางในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา ซึ่งได้กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning) เริ่มด้วยการสำรวจปัญหาสำคัญที่ต้องการให้มีการแก้ไขร่วมกันระหว่างครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นักเรียน ผู้ปกครอง หรือผู้บริหาร โดยร่วมกันสำรวจสภาพการณ์ปัญหาว่าเมื่ออย่างไร สิ่งที่ต้องการแก้ไขคืออะไร ปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับใคร จะมีวิธีการแก้ไขในรูปใดบ้างและการปฏิบัติการแก้ไขจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องใดบ้าง

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Action) เป็นการนำเอาแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในขั้นการวางแผนมาดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์ วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างทีมงานที่ทำการวิจัย ผลการปฏิบัติจะเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข ฉะนั้นแผนงานที่กำหนดไว้อาจยืดหยุ่นได้

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) เป็นขั้นตอนกระบวนการของการปฏิบัติผลของการปฏิบัติสภาพแวดล้อม และข้อจำกัดในการปฏิบัติโดยใช้เทคนิคในการรวบรวมข้อมูล เช่น การจดบันทึกสละสม การใช้บันทึกสนทนาและการบรรยายพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมการวิเคราะห์เอกสารจากแฟ้มรายงาน การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์และอื่น ๆ

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection) เป็นขั้นตอนสุดท้าย ของวงจรการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการคือการประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการ ปัญหา หรือสิ่งที่เป็นข้อจำกัด ที่เป็นอุปสรรค

ต่อการปฏิบัติการ โดยผู้วิจัยร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง จะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกแง่มุมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม และระบบการศึกษาที่ประกอบกันอยู่ โดยผ่านการอภิปรายปัญหาและเป็นพื้นฐานข้อมูล ที่จะนำไปสู่การปรับปรุงและวางแผนการปฏิบัติต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR) มีลักษณะของการวิจัยที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่การวางแผนงาน การลงมือปฏิบัติตามแผนงาน การตรวจสอบติดตาม สังเกตการณ์ในแต่ละกิจกรรม และการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน เพื่อสรุปผลแล้วนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาต่อไป

## 8. เทคนิคการระดมสมอง

### 8.1 ความหมายของการระดมสมอง

เทคนิคการระดมสมอง (Brainstorming technique) หรือระดมความคิดเป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ปัญหา ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย ออสบอน (1957: 228, อ้างอิงจาก จุติมา นาควรรณ, 2544: 30) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลได้ใช้ความคิดเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาให้ได้มากที่สุดในช่วงเวลาจำกัด โดยมีผู้ให้ความหมายของการระดมสมองไว้ ดังนี้

รอร์ลินสัน (1988 : 36) ได้ให้ความหมายของการระดมสมอง ว่าเป็นการเสนอความคิด และเก็บความคิดจากกลุ่มบุคคลในเวลาจำกัด

ณัฐพงศ์ เกษมาธิช และธนินการต์ มาฆะศิริรานนท์ (2546: 11) ได้ให้ความหมายของการระดมสมองว่า เป็นการระดมแนวคิดต่าง ๆ ออกมาให้ได้มากที่สุดในระยะเวลานั้น จากนั้นจึงค้นหาแนวคิดชั้นยอดออกมาในท้ายสุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การระดมสมอง คือ การระดมแนวคิดจากบุคคลที่ได้เสนอความคิด นำมาสรุปเป็นความรวบยอดในเวลาจำกัด เพื่อสร้างองค์ความรู้หรือแนวคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

### 8.2 หลักการระดมสมอง

ในการใช้เทคนิคการระดมสมองนั้น มีนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวถึงหลักการในการ ระดมสมองไว้ดังนี้

Osborn (1957: 228, อ้างอิงจาก จุติมา นาควรรณ. 2544: 30)

ได้กล่าวถึงหลักการในการระดมสมองดังต่อไปนี้

1. จะไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินความเห็นต่าง ๆ และความคิดทุกความคิด
2. ปริมาณความคิดยิ่งมากยิ่งดี
3. ความคิดของกลุ่มสามารถทำให้มีคุณค่าได้มากกว่าความคิดของคนคนเดียว

#### 4. พยายามปรับปรุงตกแต่ง ดัดแปลงความคิดที่มีอยู่

Rawlinson (1988: 38 - 40) ได้กล่าวถึงหลักในการระดมสมองไว้ ดังนี้

1. ในระหว่างการประชุมระดมสมองนั้นจะไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ หรือตัดสินความคิดของคนทุกคน
2. ปลดปล่อยพลังความคิดไหลออกมาอย่างอิสระไม่ว่าแนวความคิดนั้นจะดีหรือไม่ก็ต้องบันทึกเอาไว้
3. คำนึงถึงปริมาณของความคิดเป็นหลัก จะยังไม่คำนึงถึงคุณภาพของความคิด
4. ผสมผสานความคิดต่างๆ เพื่อให้ได้ความคิดที่ดีที่สุด

ณัฐพงศ์ เกษมาริช และธนินการ์ต มาฆะศิริรานนท์ (2546: 13) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การระดมสมองไว้ ดังนี้

1. คิดไปเรื่อย ๆ อย่ารอจนกระทั่งไม่เหลือเวลาให้คิด
2. มุ่งเน้น พิจารณาส่งที่อยู่ในมือเป็นหลัก
3. มีสมาธิกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ละเรื่องเท่านั้น
4. แนวแน่ มุ่งแต่ประเด็นโดยไม่ลดละความพยายาม แม้จะคิดอะไรไม่ออกเลย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักในการระดมสมองคือ การปลดปล่อยทุกคนในกลุ่มได้อย่างอิสระโดยเก็บรวบรวมทุกความคิดไม่ว่าความคิดนั้นจะดีหรือไม่ดีแล้วนำความคิดนั้นมาเป็นข้อมูลในการปฏิบัติ

### 8.3 ขั้นตอนในการระดมสมอง

นอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญในการระดมสมองแล้ว การระดมสมองจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ เพื่อให้การระดมสมองเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยมี นักวิชาการได้เสนอแนะขั้นตอนไว้ ดังนี้

Rawlinson (1988: 40-54) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการระดมสมองไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดพิจารณาปัญหา (State the problem and discuss) เป็นการแจ้งให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบและร่วมกันพิจารณาถึงปัญหาที่ต้องการจะแก้ไขว่าลักษณะของปัญหาเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การทบทวนปัญหา (Restate the problem) พยายามหาวิธีการที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหาโดยพยายามตั้งคำถามให้คิด “อย่างไร” พร้อมทั้งเขียนประเด็นต่างๆ ไว้

ขั้นตอนที่ 3 คัดเลือกประเด็นเบื้องต้น (Select a basic restatement) ที่เป็นไปได้และเหมาะสมในการแก้ปัญหา ซึ่งอาจจะมีหลายประเด็นที่เป็นไปได้ แต่อย่างไรก็ตามในขั้นตอนนี้ ผู้นำการประชุมจะต้องพยายามให้สมาชิกคัดเลือกให้เหลือเพียง 1 หรือ 2 ประเด็น ที่สามารถจะระดมสมองได้

Osborn (1957: 228, อ้างอิงจาก จุติมา นาควรรณ. 2544: 30) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการระดมสมองไว้ ดังนี้

ขั้นตอน 1 สำรวจปัญหา (Exploring the problem) เจ้าของปัญหาจะเป็นผู้ทำการ “เปิดประเด็น” เพื่อให้สมาชิกในที่มาร่วมกันอภิปรายประเด็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปัญหานั้นๆ

ขั้นตอนที่ 2 สร้างความคิด (Generating ideas) สมาชิกในที่มาร่วมกันนำเอาประเด็นที่ตนได้ทำความเข้าใจนั้นมา มาสร้างสมมติฐาน ด้วยคำถามประเภท “แล้วถ้า...(เป็นอย่างนั้น / อย่างนี้)” เพื่อกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับประเด็นปัญหาดังกล่าวก่อนที่จะแปรรูปให้เป็นแนวคิด จากนั้นเจ้าของงานก็จะทำการเลือกว่าแนวคิดใดมีศักยภาพเพียงพอนำมาพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาหนทางแก้ไข (Developing the solution) ทั้งเจ้าของงานและสมาชิกอื่น ๆ จะร่วมกันประเมินจุดอ่อนและข้อดีของแนวคิด เพื่อพัฒนาไปยังข้อเสนอที่มีความเป็นไปได้ ซึ่งในแต่ละส่วนนั้นจะต้องใช้ 2 ขั้นตอน เพื่อรวบรวมความคิด เพื่อพัฒนาไปยังข้อเสนอที่มีความเป็นไปได้ ซึ่งในแต่ละส่วนนั้นต้องใช้ทั้ง 2 ขั้นตอน เพื่อรวบรวมความคิดขึ้นมา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ขั้นตอนการระดมสมอง ประกอบด้วยขั้นตอนการสำรวจปัญหาในการดำเนินงาน จากนั้นจึงดำเนินการกำหนดปัญหาประเด็นปัญหา เพื่อดำเนินการสร้างความคิดร่วมกัน โดยสมาชิกทุกคน สุดท้ายจึงประเมินจุดอ่อนและข้อดีของแนวคิดนั้นๆ เพื่อนำไปพัฒนา

## 9. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะ

### 9.1 ความเป็นมาของสมรรถนะ

McClelland (2001: 128) นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมื่อปีค.ศ.2001 ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่ดีของบุคคล (Excellent Performer) ในองค์กรกับระดับทักษะ ความรู้ความสามารถโดยกล่าวว่าการวัด IQ และการทดสอบบุคลิกภาพยังไม่เหมาะสมในการทำนายความสามารถหรือสมรรถนะของบุคคลได้ เพราะไม่ได้สะท้อนความสามารถที่แท้จริงออกมาได้

Richard Boyatzis (1990 อ้างถึงใน ชูชาติ มงคลเมฆ, 2561: 28) ได้เขียนหนังสือ The Competent Manager : A Model of Effective Performance” ได้กล่าวถึง นิยามคำว่า competencies เป็นความสามารถในงานหรือเป็นคุณลักษณะที่อยู่ภายในบุคคลซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

Gary Hamel และ C.K.Prahalal (1994 อ้างถึงใน สุดใจ เขียนภักดี, 2563: 23) ได้เขียนหนังสือชื่อ Competing for the Future ได้กล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญคือสมรรถนะหลัก (Core Competencies) เป็นความสามารถหลักของธุรกิจ ซึ่งถือว่าการประกอบธุรกิจนั้นจะต้อง มีเนื้อหา

สาระหลักพื้นฐานความรู้ทักษะและความสามารถในการทำงานอะไรได้บ้างและอยู่ในระดับใดจึงทำงานได้มีประสิทธิภาพสูงสุดตรงตามความต้องการขององค์กร ในปัจจุบันองค์กรของเอกชนชั้นนำได้นำแนวคิดสมรรถนะไปใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานมากขึ้น และยอมรับว่าเป็นเครื่องมือสมัยใหม่ที่องค์กรต้องได้รับความพึงพอใจ อยู่ในระดับต้นๆ มีการสำรวจพบว่ามี 708 บริษัททั่วโลกนำสมรรถนะหลัก (Core Competency) เป็น 1 ใน 25 เครื่องมือที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับ 3 รองจากจรรยาบรรณขององค์กร (Corporate Code of Ethics) และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) แสดงว่าสมรรถนะหลัก (Core Competency) จะมีบทบาทสำคัญที่จะเข้าไปช่วยให้งานบริหารประสบความสำเร็จ จึงมีผู้สนใจศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักการของสมรรถนะมาปรับให้เพิ่มมากขึ้น หน่วยงานของรัฐและเอกชนของไทยหลายหน่วยงานได้ให้ความสนใจนำมาใช้ เช่น บริษัทปูนซีเมนต์ไทย ปตท.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2557: 54 - 55) ได้กล่าวถึง คำว่า สมรรถนะ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Competency ในภาษาไทยมีผู้ใช้อยู่หลายคำ เช่น สมรรถภาพ สมรรถนะ ศักยภาพ เป็นต้น คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้บัญญัติศัพท์ว่า ความสามารถ มีความสามารถ ความมีสัมฤทธิ์ผล ในที่นี้จะใช้คำว่า สมรรถนะ เนื่องจากเป็นคำที่หน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการส่วนใหญ่ใช้กันแพร่หลายมากที่สุดนิยามของ คำว่า “สมรรถนะ” หรือ Competency นี้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ในตำรา บทความ และข้อเขียนทางวิชาการหลากหลาย โดยทั่วไปกล่าวกันว่า ไม่มีนิยามใดผิดหรือถูกแต่ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ในการนำไปใช้มากกว่าตัวอย่าง คำจำกัดความของคำว่า “สมรรถนะ” ตามที่มีผู้อธิบายไว้ อาทิ สมรรถนะ หมายถึงคุณลักษณะที่อยู่ภายในของบุคคล (Underlying characteristics) ซึ่งสามารถผลักดันให้บุคคลเหล่านั้นปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายตามบทบาทหรือตามสถานการณ์ที่กฎกำหนดให้ได้อย่างดีเลิศ

สำนักงานข้าราชการพลเรือน (2557: 54) ได้กล่าวถึง สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคลากรในองค์กร การปฏิบัติงานได้ผลงานโดดเด่นกว่าคนอื่น โดยบุคลากรเหล่านี้แสดงคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมดังกล่าวมากกว่าเพื่อนร่วมงานคนอื่น ในสถานการณ์ที่หลากหลายกว่า และได้ผลงานดีกว่าผู้อื่น สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะพื้นฐานของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถทำนายไปถึงผลของการปฏิบัติงานที่เหนือชั้นกว่าคนอื่นได้อย่างมีความหมาย

ณรงค์วิทย์ แสันทอง ( 2557: 48) ได้กล่าวถึง สมรรถนะ หมายถึง กลุ่มของความรู้ ทักษะและคุณลักษณะ (Attributes) ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีผลกระทบต่องานหลักของตำแหน่งงานหนึ่งๆ

สรุปได้ว่า สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะที่อยู่ภายในตัวของบุคคลและแสดงออกมา โดยการปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีผลงานการปฏิบัติงานที่ดีเยี่ยม และโดดเด่น ทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรม

## 9.2 แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ

McClelland (2010 อ้างถึงใน สุพัตตรา แก้ววิชิต, 2548: 10-14) ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยว่า ทำไมบุคลากรที่ทำงานในตำแหน่งเดียวกันจึงมีผลงานที่แตกต่างกัน แมค เคลแลนด์ (McClelland) จึงทำการศึกษาวินิจฉัย โดยแยกบุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดีออกจากบุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานพอใช้ แล้วจึงศึกษาว่าบุคลากรทั้ง 2 กลุ่ม มีผลการทำงานที่แตกต่างกันอย่างไร ผลการศึกษาทำให้สรุปได้ว่า บุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดีจะมีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า สมรรถนะ (Competency) และได้แบ่งองค์ประกอบของสมรรถนะออกเป็น 5 ส่วน และได้อธิบายได้กล่าวถึงแต่ละ องค์ประกอบไว้ดังนี้

องค์ประกอบของสมรรถนะตามแนวคิดของแมคเคลแลนด์ มี 5 ส่วนคือ

1. ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้เป็นสาระสำคัญสำหรับวิชาชีพ เช่น ความรู้ด้านเครื่องยนต์ เป็นต้น
2. ทักษะ (Skills) คือ สิ่งที่ต้องการให้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะทางคอมพิวเตอร์ ทักษะทางการถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น ทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทาง ความรู้และสามารถปฏิบัติได้อย่างแคล่วคล่องว่องไว
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self – Concept) คือ เจตคติค่านิยมและความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณะของตนหรือสิ่งที่คุณคิดว่าตนเองเป็น เช่น ความมั่นใจในตนเอง เป็นต้น
4. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น คนที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น
5. แรงจูงใจ/เจตคติ (Motives/Attitude) เป็นแรงจูงใจหรือแรงขับภายในซึ่งทำให้ บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมายหรือมุ่งสู่ความสำเร็จ เป็นต้น องค์ประกอบทั้ง 5 ส่วนดังกล่าวข้างต้นแสดงความสัมพันธ์ในเชิงอธิบายเปรียบเทียบ

## 9.3 ประเภทของสมรรถนะ

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2557: 10-11) นักวิชาการได้แบ่งประเภทของสมรรถนะไว้ ดังนี้ แบ่งสมรรถนะออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

9.3.1 สมรรถนะหลัก (Core Competency) หมายถึง บุคลิกของคนที่สะท้อนให้เห็นถึง ความรู้ ทักษะ ทศนคติ ความเชื่อ และอุปนิสัยของคนในองค์การโดยรวมที่จะช่วยสนับสนุนให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ได้

9.3.2 สมรรถนะตามสายงาน (Job Competency) หมายถึง บุคลิกลักษณะของคน ที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ ทศนคติ ความเชื่อ และอุปนิสัยที่จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลนั้นๆ สามารถสร้างผลงานในการปฏิบัติงานตำแหน่งนั้นๆ ได้สูงกว่ามาตรฐาน

9.3.3 สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal Competency) หมายถึง บุคลิกลักษณะของคนที่ สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ ทักษะคติ ความเชื่อ และอุปนิสัยที่ทำให้บุคคลนั้นมี ความสามารถในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้โดดเด่นกว่าคนทั่วไป

ปิยะชัย จันทรวงศ์ไพศาล (2559 : 16) แบ่งสมรรถนะออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. สมรรถนะหลัก (Core Competency) หมายถึง ส่วนที่เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่เป็นผลมาจากการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีที่ซับซ้อนและการปฏิบัติงานที่กลมกลืน

2. สมรรถนะในการบริหารจัดการ (Professional Competency) หมายถึง ส่วนที่เป็นความสามารถในการบริหารจัดการ ซึ่งจะแปรผันตามกลยุทธ์ขององค์กรและหน่วยงานไม่หยุดนิ่ง เป็นส่วนที่สนับสนุนผลการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ยึดถือเป้าหมายขององค์กรเป็นหลัก และสามารถวัดผลได้

3. สมรรถนะในตำแหน่งหน้าที่ (Functional Competency) หมายถึง ส่วนที่เป็นความสามารถที่ใช้เฉพาะตำแหน่งงานนั้นๆ เพื่อให้มั่นใจว่าบุคลากรมีความรู้ ทักษะและ ความสามารถเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน

#### 9.4 สมรรถนะประจำสายงานที่ใช้ในสถานศึกษา

สมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) ประกอบด้วย 6 สมรรถนะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553: 31-38) ดังนี้

1) สมรรถนะการบริหารหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ (Curriculum and Learning Management) หมายถึง ความสามารถในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรการออกแบบการเรียนรู้อย่างสอดคล้องและเป็นระบบจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีและการวัดประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดสรุปได้ว่า สมรรถนะการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร ออกแบบการเรียนรู้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และผู้เรียนอย่างเป็นระบบ จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ใช้หลักจิตวิทยาในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีความสุข ใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย สืบค้น ข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ออกแบบวิธีการวัดและประเมินผล สร้างและนำเครื่องมือวัดและประเมินผลไปใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม นำผลการประเมินการ เรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

2) สมรรถนะการพัฒนาผู้เรียน (Student Development) หมายถึง ความสามารถในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมการพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพจิต



ความเป็นประชาธิปไตยความภูมิใจในความเป็นไทย การจัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ สรุปได้ว่า สมรรถนะการพัฒนาผู้เรียนเป็นความสามารถในการปลูกฝังและจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน การพัฒนาทักษะการทำงาน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การปลูกฝังประชาธิปไตยภูมิใจในความเป็นไทย ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในดูแลช่วยเหลือนักเรียน นำข้อมูลนักเรียนไปใช้ช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านการเรียนรู้และปรับพฤติกรรมเป็นรายบุคคล ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับ ค่านิยมที่พึงงาม จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนอย่างทั่วถึง

3) สมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน (Classroom Management) หมายถึง การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ การจัดทำข้อมูลสารสนเทศและเอกสารประจำชั้นเรียน ประจำวิชาการ กำกับดูแลชั้นเรียนรายชั้น รายวิชา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียน สมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน เป็นการจัดบรรยากาศภายในและภายนอกห้องเรียนการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ที่ตระหว่างครูกับผู้เรียน จัดทำข้อมูลสารสนเทศและเอกสารประจำชั้นเรียนนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

4) สมรรถนะการวิเคราะห์สังเคราะห์และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Analysis & Synthesis & Classroom Research) หมายถึง ความสามารถในการทำความเข้าใจแยกประเด็นเป็นส่วนย่อยรวบรวมประมวลหาข้อสรุปอย่างมีระบบและนำไปใช้ในการวิจัย เพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งสามารถวิเคราะห์องค์หรืองานในภาพรวมและดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนางานอย่างเป็นระบบ สมรรถนะการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน หมายถึง ความสามารถในการสำรวจปัญหาที่เกี่ยวกับนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน วางแผนการ วิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย อุปสรรคและโอกาสในการแก้ปัญหาในชั้นเรียน จำแนกและจัดกลุ่มของสภาพปัญหาของผู้เรียน สรุปข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาในชั้นเรียน จัดทำแผนการวิจัย และดำเนินกระบวนการวิจัย ตามแผนดำเนินการวิจัยที่กำหนดไว้ ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย และนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกรณีศึกษาอื่น ๆ

5) สมรรถนะภาวะผู้นำครู (Teacher Leadership) หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครู ที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ส่วนบุคคลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลของผู้บริหารสถานศึกษา ก่อให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ สรุปได้ว่า สมรรถนะภาวะผู้นำครู หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่ แสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครูมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ริเริ่มการปฏิบัติที่นำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนานวัตกรรม ปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น ภายใต้ระบบกำหนดเป้าหมายและปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ ปรับเปลี่ยนบทบาทและการปฏิบัติงาน

ของตนเองให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน การประเมินผู้เรียนอย่างรอบด้านรวมถึงผลการวิจัย และองค์ความรู้ต่างๆ

6) สมรรถนะการสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ (Relationship & Collaborative Building for Learning Management) หมายถึง การประสานความร่วมมือสร้างสัมพันธ์ที่ดีและเครือข่ายกับผู้ปกครองชุมชนและ องค์กรอื่นๆทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ สนับสนุน การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับ ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ประสานความร่วมมือที่ดีให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการจัดการเรียนรู้

## 10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 10.1 งานวิจัยในประเทศ

วันชัย พลະไกร (2550 : 134 - 135) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) ความสำเร็จในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนครัวเรือนในหมู่บ้านคลองสามแพรก จำนวน 365 ครัวเรือน และผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้นำชุมชนในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเศรษฐกิจพอเพียงรวม 5 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลวิจัยพบว่า 1) ความสำเร็จในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านจิตใจและสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด 2) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน เพื่อพยากรณ์ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบพบว่ามีตัวแปรอิสระ 2 ตัว จากทั้งหมด 5 ตัวแปรอิสระที่สามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ได้แก่ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วม โดยมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และร่วมกันพยากรณ์ความสำเร็จในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ได้ร้อยละ 53.60

เสาวลักษณ์ มาพร (2551: 82-84) ได้ทำการศึกษาความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมและเปรียบเทียบความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นครูผู้สอน

ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 454 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การคำนวณค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่าง โดยใช้ ANOVA SPSS ผลการวิจัย พบว่า 1. ความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาโดยภาพรวม ทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีความพร้อมในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X}=3.80$ ) และผลการวิจัยรายด้าน พบว่า มีความพร้อมในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงตามค่าเฉลี่ย 6 ด้าน ดังนี้ ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายใน ( $\bar{X}=3.98$ ) การติดตามและประเมินผล ( $\bar{X}=3.87$ ) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ( $\bar{X}=3.82$ ) ด้านการจัดระบบบริหารสถานศึกษา ( $\bar{X}=3.7$ ) ด้านการให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ( $\bar{X}=3.70$ ) และ ด้านการจัดการเรียนการสอน ( $\bar{X}=3.67$ ) ตามลำดับ 2. ผลการเปรียบเทียบความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาตามขนาดของโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ พบว่า มีความแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อทดสอบความแตกต่างรายคู่ตามขนาดของโรงเรียน

สมพร ฉั่วสกุล และคณะ (2552: 65) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามโครงการคุณธรรมนำความรู้ของสถานศึกษาในเขตตรวจราชการ ที่ 7 ประจำปีงบประมาณ 2552 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการดำเนินเกี่ยวกับการประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามโครงการคุณธรรมนำความรู้ของสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า สถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองและผู้ที่ได้รับผิดชอบเพื่อร่วมกันวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบวิธีการประเมินผลให้หลากหลาย ครอบคลุม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จ ตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนการสอน โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มีการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และนำมาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน และ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ

อุไร จุ้ยกำจร (2557: 75-76) ได้ทำการศึกษาการประเมินการจัดการเรียนการสอนเสริมเพื่อพัฒนาทักษะ พื้นฐานทางวิชาชีพ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยใช้รูปแบบ การประเมินชิป (CIPP) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินการจัดการเรียนการสอน 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และ 3) เพื่อศึกษาประสิทธิผลการเรียนรู้ตามแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การประเมินการจัดการเรียนการสอน ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ 2 แบบ

สนทนากลุ่ม และระยะที่ 3 การศึกษาการรับรู้ เกี่ยวกับวิชาที่ปรับปรุงใหม่ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กึ่งมีโครงสร้างสถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเปรียบเทียบคะแนนหลังเรียนกับเกณฑ์ ร้อยละ 80/80 ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินภาพรวมนักเรียนเห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอน 2) เมื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า นักเรียนต้องการให้พัฒนาหรือแก้ไขปรับปรุง ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการมากที่สุด และมีความพึงพอใจต่อผลการปรับปรุงอยู่ในระดับมาก และ 3) ผลการทดสอบประสิทธิผลการเรียนรู้เมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ พบว่า คะแนนสอบของผู้เรียนหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ ที่กำหนดเท่ากับร้อยละ 85.1

ดลนภา ท่วมยัง (2558: 64) ได้ทำการศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก 2) เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพร่างกลยุทธ์การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก 3) เพื่อทดลองใช้กลยุทธ์การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก และ 4) เพื่อประเมินผลกลยุทธ์การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาสภาพการดำเนินการพบว่า สถานศึกษามีจุดแข็ง คือ มีแหล่งเรียนรู้และบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทั้งภาครัฐและเอกชนมีจุดอ่อน คือ ขาดการนำผลการประเมินผลการปฏิบัติงานในโครงการหรือกิจกรรมมาปรับปรุงพัฒนางาน 2) การสร้างและตรวจสอบร่างกลยุทธ์มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ 3) การทดลองใช้กลยุทธ์ พบว่า สถานศึกษาขนาดเล็กที่มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าสถานศึกษาขนาดเล็กปกติตามลักษณะ/สภาพการปฏิบัติและ 4) การประเมินผลกลยุทธ์ พบว่า มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากและมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

วรรณพงษ์ เมืองเส้น (2558: 75) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมะรุมจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าโรงเรียนได้วางแผนการนำ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้กำหนดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นนโยบายของโรงเรียนนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน จัดกิจกรรมปลูกพืชสมุนไพร ปลูกพืชผัก ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ดำเนินการสอนวิชาเกษตรโดยการฝึกปฏิบัติจริง ส่งเสริมให้นักเรียน นำความรู้การเกษตรไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ฝึกให้นักเรียนออมทรัพย์

ใช้กิจกรรมการเกษตร ฝึกความมีวินัย ขยันอดทน ประหยัด รับผิดชอบ สามัคคีเสียสละ และช่วยเหลือ  
เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

มะรี เป็งลีชะ (2559: 78) ได้ทำการศึกษาการประเมินโครงการพัฒนาสถานศึกษา ตาม  
แนว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนไอยรานุสรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา  
นราธิวาส เขต 3 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการ 2) เพื่อประเมินปัจจัย  
เบื้องต้นของโครงการ 3) เพื่อประเมินกระบวนการของโครงการ 4) เพื่อประเมินผลผลิตของโครงการ  
สรุปผลการประเมินดังต่อไปนี้ 1) ผลการประเมินโครงการตามความคิดเห็นของครูกรรมการสถานศึกษา  
นักเรียนและผู้ปกครอง โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 2) ด้านสภาพแวดล้อมของโครงการ  
โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก 3) ด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ โดยภาพรวม พบว่า  
อยู่ในระดับมาก 4) ด้านกระบวนการของโครงการ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก 5) ด้านผลผลิต  
ของโครงการ ดังนี้ 1) ผลผลิตของโครงการเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยภาพรวม พบว่า  
อยู่ในระดับมาก 2) ผลผลิตของโครงการเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อโครงการ โดยภาพรวม พบว่า  
อยู่ในระดับมาก

ภาณุพงษ์ ต๊ะอายเสน (2559: 43) ได้ทำการศึกษาการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการ  
ประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหาร จัดการตามหลักปรัชญาของ  
เศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา  
ประถมศึกษาพะเยา เขต 2 การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับและแนวทางในการเตรียม  
ความพร้อมเพื่อรับการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการ  
ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน  
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ของบุคลากร  
ทางการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 253 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 47 คน ครูแกนนำ  
เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 47 คนและครูผู้สอน จำนวน 159 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม  
มาตราส่วนประมาณค่า และแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย  
ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีระดับการเตรียมความพร้อม  
โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านการพัฒนาบุคลากร  
ของสถานศึกษา ครูแกนนำเศรษฐกิจพอเพียงมีระดับการเตรียมความพร้อมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก  
ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และครูผู้สอนมี  
ระดับการเตรียมความพร้อมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน  
และด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้บริหารและครูควรมีส่วนร่วมในการวางแผน/  
โครงการ/กิจกรรมที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ติดตามตรวจสอบควบคุมการ  
ขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สำหรับครูแกนนำเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ควรศึกษาหลักสูตร

และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากสถานศึกษาต้นแบบ หรือสถานศึกษาที่ผ่านการประเมิน แล้วนำมาประยุกต์เข้ากับบริบทของสถานศึกษาตนเอง จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และแผนการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกระดับชั้น สำหรับครูผู้สอน ได้แก่ จัดกิจกรรมทั้งใน และนอกห้องเรียนเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตได้อย่างพอเพียงโดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในกิจกรรมต่างๆ การเปรียบเทียบการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการประเมินสถานศึกษาพอเพียง ระหว่างครูแกนนำเศรษฐกิจพอเพียง และครูผู้สอน พบว่า ด้านหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูแกนนำเศรษฐกิจพอเพียงมีระดับการเตรียมความพร้อมมากกว่าครูผู้สอน และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่าครูแกนนำเศรษฐกิจพอเพียงมีการเตรียมความพร้อมมากกว่าครูผู้สอน จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าขั้นตอนการระดมสมอง ประกอบด้วยตอนของการสำรวจปัญหาในการดำเนินงาน จากนั้นจึงดำเนินการกำหนดประเด็นปัญหา เพื่อนำมาพิจารณาสร้าง ความคิดร่วมกันโดยสมาชิกทุกคน สุดท้ายจึงประเมินจุดอ่อน และข้อดีของแนวคิดนั้นๆ เพื่อนำไปพัฒนา

ศรีเรือน ยิ้มย่อง (2559: 55) ได้ทำการศึกษาเรื่องการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถม ศึกษาชยันนาท สิงห์บุรีและอ่างทอง ผลวิจัยพบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชยันนาท สิงห์บุรีและอ่างทอง ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากด้านมากไปน้อย คือ ด้านบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 2) เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตาม ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูจำแนกตามเพศ วิชยฐานะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่ วุฒิการศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ไม่พบความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญดังกล่าว

สคราญจิต ศรีญญา มาศ (2559: 65) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนตากพิทยาคม ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนารูปแบบบริหารสถานศึกษา พบว่า ต้องยึดหลักการสำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) บริหารงานด้วยระบบคุณภาพ 2) มุ่งศักยภาพโรงเรียนเป็นฐาน 3) บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบของรูปแบบบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) เงื่อนไขการนารูปแบบไปใช้ 3) กลไกการดำเนินงานของรูปแบบ และ 4) สรุปสาระสำคัญของรูปแบบการพัฒนาารูปแบบบริหารสถานศึกษา มีรูปแบบการดำเนินงานเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนา

สถานศึกษา 2) การสร้างรูปแบบที่สัมพันธ์กันจากกรอบแนวคิด 3) การตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบที่ สร้าง และ 4) ทบทวนและปรับปรุงแก้ไขรูปแบบให้สมบูรณ์จากนั้นนำไปทดลองใช้การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา พบว่า ควรใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป

กฤษฏา พลตรี (2560: 75) ได้ทำการศึกษาการประเมินโครงการส่งเสริมทักษะอาชีพนักเรียน โรงเรียนบ้านสันตันเปา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 3 ประกอบด้วยด้านประเมินสภาวะแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตของโครงการ ประชากรที่ใช้ในการประเมินทั้งสิ้น 73 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสอบถามความคิดเห็น และประเมินความพึงพอใจ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมทักษะอาชีพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

## 10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Smith, (2004: 66-74) ได้ทำการศึกษาแนวทางการเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นแนวทางการเรียนรู้แบบธรรมชาติและค่อย ๆ พัฒนาการเรียนรู้ขึ้นไป อย่างเป็นขั้นตอน คือ การวางแผนการดำเนินการและการทบทวน มีการอธิบายอย่างมีเหตุผลถูกต้องแม่นยำและการสอนที่เป็นขั้นตอนทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจง่าย ชำนาญและมีทัศนคติที่ดีในการเรียนทั้งใน ห้องเรียน และนอกห้องเรียน ซึ่งครูสามารถเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียนได้สนับสนุนด้านวัฒนธรรม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันแลกเปลี่ยนความรู้และใช้ความรู้ร่วมกันมากกว่าการเน้นที่เทคโนโลยี

McCoy, (2003: 119-138) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแผนปรับปรุงท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำนวน 2 โรงเรียน เพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยนำ ครูผู้ปกครอง และผู้บริหารโรงเรียนมารวมกัน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดประสิทธิภาพของแผนในการระบุความต้องการทางวิชาการ และกำหนดปรับปรุงท้องถิ่น ปัจจุบันตรวจสอบข้อมูลทางวิชาการของนักเรียน ซึ่งเป็นการสนับสนุนโปรแกรมใหม่และโปรแกรมเก่าที่มีอยู่ เพื่อใช้เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนปรับปรุงท้องถิ่นที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่

Lamberton, (2005: 53-68) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความพอเพียงอย่างยั่งยืน : ความตรงกันภายในของรูปแบบความยั่งยืน พบว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางไปทั่วโลก ซึ่งเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมสำหรับมนุษยชาติ การนำแนวคิดทั้งระดับภาครัฐและเอกชนได้แสดงให้เห็นถึงความยุ่งยากที่เกี่ยวข้องในบางส่วนที่นำไปสู่ความ

ขัดแย้งระหว่างมิติทางนิเวศวิทยา สังคมและเศรษฐกิจ ที่รวมกันอยู่ภายในการแปลความหมาย ร่วมกันของการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้ เป็นการพรรณนาถึงรูปแบบของความยั่งยืนที่มีความชัดเจน และมีแนวทางเพื่อการทำการตัดสินใจ เป็นการแทนที่รูปแบบมุมมองของเศรษฐกิจใหม่ของแนวทางตะวันตก ซึ่งภายในการแปลความหมายส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับมุมมองของพุทธศาสนิกชนต่อเศรษฐศาสตร์ที่นำไปสู่รูปแบบความตรงกันภายในของความยั่งยืนที่อ้างถึงความพอเพียงอย่างยั่งยืน การศึกษากระบวนการตัดสินใจภายในการดำเนินงานขององค์กรภายในกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ถูกนำไปกำหนดการทำการตัดสินใจภายในกรอบความพอเพียงอย่างยั่งยืน

Young, P.Y. (2009: 98-99) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียง ประเทศไทยในมุมมองที่กว้างขึ้น พบว่า ความพอเพียงในตนเองเป็นข้อสรุปของความไม่แน่ใจเป็นความสงสัยลึกลับของรัฐสวัสดิการอย่างอเมริกา ความพอเพียงในตนเองได้รับการยอมรับทั่วไปในวงจรรยาบรรณสวัสดิการทางสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นอิสระและเสถียรภาพทางการเงิน แต่อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เป็นความหมายที่ตกลงกันในทางปฏิบัติ โดยผู้จัดทำนโยบาย นักวิจัยหรือผู้ให้บริการ และความหมายที่ใช้บ่อยโดยไม่มีการกำหนดความหมายหรือข้อนิยามร่วมกัน ในความเห็นนี้ วัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ให้ถึงเนื้อหาที่มีการกำหนดจากบนลงล่างของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นเป้าหมายนโยบายสังคมที่ตรงกับแผนการฝึกอบรมอาชีพที่ตรงกับแนวทางของแผนงานฝึกอบรมให้กับผู้รับบริการที่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจ การใช้ทฤษฎีแนวคิดพื้นฐานในการศึกษา การกำหนดนิยาม ความหมายของความพอเพียงของตนเองจากล่างไปสู่นบนที่ได้รับจากการประชุมกลุ่มของกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำ การประชุมกลุ่มได้รับการถ่ายทอด เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาจากการนิยามความหมายของความพอเพียงในตนเองที่กำหนดจากกลุ่มผู้รับบริการ ข้อค้นพบจากการศึกษาได้เสนอแนะว่า ความพอเพียงในตนเองเป็นกระบวนการของการ พัฒนาทางจิตใจให้เกิดความเข้มแข็งและเรียนรู้เป้าหมายเป็นการสร้างความก้าวหน้าไปสู่ความเป็นจริงของผลลัพธ์ทางการเงิน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แทรกเข้ามาเพื่อใช้เป็นฐานในการมอบอำนาจให้กับผู้รับบริการ และการพัฒนากำลังแรงงานของชุมชน

Calkins, (2009: 305-332) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงระยะเวลาที่หลากหลายและดีที่สุด เพื่อนักวางแผนการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ในปัจจุบันการควบคุมทรัพยากรที่มีอยู่เศรษฐกิจ และสังคมเป็นความต้องการของเหล่านักวางแผนทางสังคมเศรษฐกิจ โดยกำหนดเป็นแผน 5 ปี เพื่อการควบคุมปัญหาให้ดีที่สุด การวิเคราะห์รูปแบบความรับผิดชอบทางสังคมมีรูปแบบที่ถูกจำกัดที่จะวิเคราะห์ให้ได้หลากหลายด้วยวิธีการลองผิดลองถูก และสังคมได้ถูกละเลยจากการควบคุม นำไปสู่ความล้มเหลวในทางปฏิบัติ มีการคดโกงที่นำไปสู่ความเสี่ยงในกิจกรรมที่หลากหลายทางการค้า การปกครอง การลงทุน การบริโภค การขายและการผลิต รูปแบบโปรแกรม



MOTAD เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการวิเคราะห์การตัดสินใจที่ซับซ้อน แต่โปรแกรมเหล่านี้ไม่ได้นำไปปรับใช้กับรูปแบบความรับผิดชอบทางสังคมในอดีตที่ผ่านมา รวมทั้งหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมเหมือนเช่นที่มีอยู่ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาสิ่งที่ดีที่สุด โปรแกรม ป้องกัน และควบคุมความเสี่ยง และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้เป็นกรณีศึกษาของตำบลในภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีกระบวนการ 7 ขั้นตอนที่น่าไปสู่การตัดสินใจในระดับท้องถิ่น และเหล่านักวางแผนจากผู้ที่มีมุมมองในด้านที่ดี โดยการสร้างแผนระยะ 5 ปี เพื่อการป้องกันสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้

จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะครูเพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ และเสริมสร้างคุณลักษณะการอยู่อย่างพอเพียง พบว่า มีการนำกระบวนการและกลยุทธ์ต่างๆ มาใช้เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอน ให้ประสบผลสำเร็จในการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะการอยู่อย่างพอเพียง เช่น โครงการส่งเสริมทักษะอาชีพนักเรียน พัฒนาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา โดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการนำกลยุทธ์ในรูปแบบต่าง ๆ มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน การให้ผู้ปกครองนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงวิสัยทัศน์ และกำหนดนโยบายของโรงเรียน รวมทั้งการวางแผนพัฒนาหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการทั้งหมดของงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ และนำมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัยเพื่อให้เกิดการพัฒนา สมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะ การอยู่อย่างพอเพียง ของนักเรียนโรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม